

Abô Mavi atu ba Luk hato Abô môᶇ

Luk hato kapyã êntêk. Yani ma anyô loᶇ buyaᶇ ma miᶇ Israeᶇ te ami. Yani ma dokta te ma Pol anêᶇ anyô môᶇ. Yanida ma miᶇ hayê Yisu ami, ma doᶇtom hanaᶇ abô haviᶇ ᶇê nômbêᶇ atu ba bôk êyê Yisu hathak malenᶇ.

Yani hato kapyã êntêk hadêᶇ anyô bêᶇ Tiapilus. Tiapilus ma anyô Lom te. Tiapilus miᶇ bôk hayê pik atu Yisu hamô ba haveᶇ ami. Ba intu Luk hawasa bêᶇ anôᶇ. Luk lahaviᶇ Tiapilus eyala abô avanôᶇ esak malêᶇa takatu ba Yisu hanaᶇ ba hadum. Ba intu hato hathak malêᶇa takatu habitak vêm ka evathu Yisu hi aleba hayô waklavôᶇ hathak leᶇ ba hi. Aêᶇ iyom ma Luk hik thô nena Yisu miᶇ halêm ek nêᶇ ᶇê Israeᶇ iyom bulubiᶇ ami. Mi, halêm ek nêᶇ ᶇê Israeᶇ lôk ᶇê loᶇ buyaᶇ bulubiᶇ imbiᶇ. Luk halam Yisu nena, “Anyô Anêᶇ Nakaduᶇ” bêᶇ anôᶇ.

Hato kapyã êntêk hadêᶇ 60 mena 70 AD la. Ma haveᶇ yam ma hato kapyã Aposel haviᶇ.

Abô môᶇ

¹ *Anyô bêᶇ Tiapilus, avômalô bêᶇ anôᶇ eto kapyã hathak nôᶇ takatu ba bôk hik anôᶇ hêk yêᶇô malêvôᶇ.

* **1:1:** Ap 1:1

² Thêlô eto abô hatôm atu ba anyô vi êyê Yisu hadum ba hanañ. Nê êñ êmô hatôm Wapômbêñ anêñ nê ku ek enañ abô hadêñ avômalô.

³ Aêñ ba yalenmavi anôñ ba yahato kapya êntêk hadêñ o hathak nôñ takêñ ek malê nena yada yahadum ku bêñ anôñ ek yahanañ hik abô takêñ liñ hathak Yisu anêñ ku sapêñ ek yenañ abô êñ imbitak êtôm loho mavi.

⁴ Yahato abô takêñ ek nêñ o sa ek oyala abô takatu ba bôk holañô, êñ ma abô avanôñ.

Anêla hayô ek Sekalaia

⁵ Sêbôk atu ba Kiñ Helot hayabiñ avômalô Judia ma anyô habôk da te hamô ba anêñ athêñ nena Sekalaia. Yani hadum ku habôk da haviñ nê ôdôñ atu ba iniñ athêñ nena Abiya. Ma yanavi Elisabet habitak anêñ Alon anêñ limi haviñ.

⁶ Thai êmô thêthôñ mavi hêk Wapômbêñ ma, ma ethak esopa abô balabuñ lôk Anyô Bêñ anêñ abô sapêñ ba iniñ kambom mi.

⁷ Ma donjom Elisabet ma avi yamu ba intu thai avômena mi, ma êmô aleba eyalôv.

⁸ Wak te ma ôdôñ Abiya iniñ waklavôñ nindum ku êmô unyak mathêñ. Ma etak Sekalaia ek indum ku êñ.

⁹*Thêlô esopa nê êbôk da iniñ kobom ba ibi valu ek nêgê nena opalê intu tem imbitak êyô Anyô Bêñ anêñ unyak mathêñ ba ni ek êmbôk kamuñ ôv mavi. Êñ ma Sekalaia anêñ athêñ habitak ba yani hi Wapômbêñ anêñ unyak ek êmbôk da.

¹⁰ Ma Sekalaia habôk da ôv mavi ba avômalô bêñ anôñ imiñ unyak viyaiñ ba eteñ mek imiñ.

* 1:9: Kis 30:7

11 Êñ ma Anyô Bêñ anêñ añela te hayô ek Sekalaia ba hamiñ loñ êbôk da ôv mavi anêñ loñ vianôñ.

12 Sekalaia hayê añela, êñ ma hasoñ ba hakô kambom.

13 Ma doñtom añela hanañ, “Sekalaia, miñ ôkô ami. Anêm mek ma Wapômbêñ halanô. Vônim Elisabet tem embathu nalum malô te ba ondam anêñ athêñ nena Jon.

14 Ma tem lemmavi bêñ anôñ. Amena êñ habitak ma avômalô bêñ anôñ tem leñijmavi

15 *ek malê nena yani tem imbitak anyô lôk athêñ bêñ imiñ Anyô Bêñ ma. Yani miñ hatôm inum yak waiñ lôk ñañ maniñ vi ami. Hamiñ talêbô la denañ ma tem Lovak Matherñ êmbôlô yani kapô siñ.

16 Ma tem endom avômalô Israël bêñ anôñ ba ini êndêñ Anyô Bêñ, thêlôniñ Wapômbêñ.

17 *Ma yani tem êmôñ ek Anyô Bêñ ma anêñ lôklokwañ lôk ku lo loñ ma tem êtôm Elia anêñ. Ma tem indum ba lami lôk nali nimbitak kapôlôñiñ doñtom. Lôk indum ñê leñôndôñ kôtôñ leñôndôñ ekyav ek nedañô ñê thêthôñ iniñ auk mavi. Ma yani tem indum aêñ ek avômalô nêpôpêk i ba neyabiñ Anyô Bêñ anêñ êyô.”

18 Ma Sekalaia hanañ hadêñ añela, “Yai luvi bôk ayalôv yôv ba yanêmbiñ abô êñ aisê?”

19 *Ma doñtom añela hanañ viyañ nena, “Ya Gebliel, ba yahamiñ Wapômbêñ thohavloma. Ba intu yanida hêv ya ba yahalêm ek yanañ abô mavi êntêk êndêñ o.

* **1:15:** Nam 6:2-3 * **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 * **1:19:** Dan 8:16; 9:21

20 Yôv ma ondanô, miñ hôêvhabiñ yenañ abô ami. Aêñ ba vembôlêk tem putup ba miñ hatôm onañ abô ami endeba yenañ abô êntêk injik anôn êtôm waklavôn atu ba Wapômbên hanañ am.”

21 Avômalô eyabiñ Sekalaia aleba mi ma leññhabi nena malê te lêk hapôm Sekalaia hamô unyak mathen kapô am?

22 Ma Sekalaia hale yaiñ ma abôlêk putup. Ba hik nômkama thô hathak bañ iyom ma miñ hanañ abô ami. Aêñ ba thêlô eyala nena yani lêk hayê wêñ te hêk unyak mathen kapô.

23 Sekalaia hadum anêñ ku yôv ma yani havôhi anêñ unyak.

24 Haven yam ma Sekalaia yanavi Elisabet hasaben. Ma havuñ i hatôm ayôn bahenvi.

25 Ma hanañ nena, “Anyô Bêñ lamavi ba hadum nôm êñ ek ya ba hêv yenañ mama vê hêk avômalô maleññ.”

Anjela hayô ek Malia

26 Elisabet hasaben hatôm ayôn bahenvi ba la-havute, ma Wapômbên hêv anjela Gebliel ba hi hayô malak Nasalet hêk Galili kapô.

27 *Yani hi hadên avi muk te anêñ athên nena Malia. Malia anêñ avômalô bôk epesañ abô yôv ek nendom yani êndên anyô te anêñ athên nena Josep. Josep ma Kiñ Devit anêñ lim.

28 Anjela hi hadên Malia ma hanañ, “Waklêvôn mavi o! Anyô Bêñ hêv lamavi anôn hadên o ba hamô haviñ o.”

29 Ma Malia halañ abô êñ ma hason kambom ba lahabi nena abô êntêk ma aisê am.

* 1:27: Mat 1:16,18

³⁰ Ma donjom aņela hanaņ hadêņ yani, “Malia, miņ ôkô ami. Lêk hôpôm Wapômbêņ anêņ lamavi.

³¹ *Ondaņô, tem osabeņ ba onja okna te ba ondam anêņ athêņ nena Yisu.

³² *Yani ma tem imbitak anyô lôk athêņ bêņ. Ma tem nendam yani nena Wapômbêņ Leņ anêņ Nakaduņ. Ma tem Anyô Bêņ Wapômbêņ nêm lim Devit anêņ ku kiņ êndêņ yani.

³³ Ma tem êmô êtôm Jekop anêņ avômalô iniņ kiņ wak nômbêņ intu sapêņ. Ma anêņ ku eyabiņ anêņ avômalô hatôm nêm yak ami ma mi anôņ.”

³⁴ Ma Malia hanaņ hadêņ aņela aêntêk, “Nôm êņ tem imbitak aisê am? Miņ bôk yahêk haviņ anyô te ami.”

³⁵ Ma aņela hanaņ nena, “Lovak Matheņ tem êlêm êndôk o ma Wapômbêņ Leņ anêņ lôklokwaņ tem êyô o vov. Ba amena atu ba hovathu ma tem matheņ ba nendam nena Wapômbêņ Anêņ Nakaduņ.

³⁶ Ondaņô. Yatam avi Elisabet bôk avôdôņna ba elam yani nena avi yamu, ma donjom lêk hasabeņ ba anêņ ayôņ bahenņvi ba lahavute ba tem embathu amena te.

³⁷ *Nômlate miņ malaiņ ek Wapômbêņ indum ami.”

³⁸ Ma Malia hanaņ, “Ya ma Anyô Bêņ anêņ avi ku. Ba indum êndêņ ya êtôm intu honaņ.” Êņ ma aņela hatak Malia ba hi.

Malia hi hayê Elisabet

* **1:31:** Ais 7:14; Mat 1:21-23

* **1:32:** 2Sml 7:12-13,16; Ais 9:7

* **1:37:** Stt 18:14

³⁹ Ma Malia hatak anêᶇ loᶇ ma hi kethêᶇ ba hayô malak te atu ba hêk loᶇ dumlolê anêᶇ Judia.

⁴⁰ Ma habitak hayô Sekalaia anêᶇ unyak kapô ma hanaᶇ waklêvôᶇ mavi hadêᶇ Elisabet.

⁴¹ Ma Elisabet hanaᶇô anêᶇ abô ma amena hapundik hamiᶇ yani la kapô ba Lovak Matherᶇ havôlô yani kapô siᶇ.

⁴² Êᶇ ma Elisabet halam kaêk lôk lamavi ba hanaᶇ, “Wapômbêᶇ hêv lamavi bêᶇ anôᶇ hadêᶇ o hamôᶇ ek avi vi. Ba tem indum mavi êndêᶇ o imbiᶇ amena intu ba hamiᶇ o kapôlôm.

⁴³ Ma doᶇtom ya avi alê te ba yenaᶇ Anyô Bêᶇ anêᶇ talêbô halêm ek êᶇjê ya?

⁴⁴ Ondaᶇô, yahalaᶇô anêm waklêvôᶇ, êᶇ ma amena êntêk hamiᶇ yalensoam lamavi ba hapundik.

⁴⁵ Bôk holaᶇô Wapômbêᶇ anêᶇ abô ba hôêvhaviᶇ nena tem indum aêᶇ. Ba intu ômô lôk lemmavi!”

Malia anêᶇ yeᶇ

⁴⁶ *Ma Malia hanaᶇ,
“Yakapôlônᶇ habô Anyô Bêᶇ anêᶇ athêᶇ,

⁴⁷ ma yadahôlônᶇ lamavi hadêᶇ Wapômbêᶇ atu ba hêv ya bulubiᶇ

⁴⁸ ek malê nena yani hayê ba lahabi anêᶇ avi oyaᶇ atu ba hadum anêᶇ ku.

Avômalô sapêᶇ tem nenaᶇ nena Wapômbêᶇ hêv lamavi hadêᶇ ya hatôm wak nômbêᶇ intu sapêᶇ

⁴⁹ ek malê nena Wapômbêᶇ Lôklokwaᶇ Anôᶇ hadum nômbêᶇ ek ya.

* 1:46: 1Sml 2:1-10

Ma anêᶇ athêᶇ ida êᶇjêk mathenᶇ.

50 *Yani hathak hêv kapô hadêᶇ ᶇê takatu ba elanô anêᶇ abô hadêᶇ sêbôk ma êntêk ma embenᶇ yam imbiᶇ.

51 *Yani hadum ku bêᶇbêᶇ hathak yani anêᶇ lôklokwanᶇ.

Ma hathak havalonᶇ avômalô takatu ba êbôi ma habi i hi.

52 *Ma hathak hamô ᶇê bêᶇbêᶇ iniᶇ lôklokwanᶇ lu. Ma hêv athêᶇ bêᶇ hadêᶇ ᶇê athêᶇ mi.

53 *Ma hathak havakôᶇ avômalô takatu ba ema kisi hathak nôᶇ mavi anôᶇ ba lenᶇᶇviyak.

Ma donᶇtom ᶇê lôk nôᶇkama bêᶇ, ma hathak hêv i vê ba i oyanᶇ.

54-55 *Ma yani hathak hêv anêᶇ avômalô ku Islael sa,

ma lahabi anêᶇ abô atu ba bôk havak havinᶇ Ablaham lôk anêᶇ limi sapêᶇ nena tem laimbi i ba nêᶇ i sa wak nôᶇbêᶇ intu sapêᶇ.”

56 Êᶇ ma Malia hamô havinᶇ Elisabet hatôm ayôᶇ lô vêᶇ ma halehi anêᶇ lonᶇ hathak lonᶇbô.

Elisabet havathu Jon anyô hathik ᶇanᶇ

57 Ma Elisabet anêᶇ waklavôᶇ embathu hayô ba havathu okna te.

58 Êᶇ ma Elisabet anêᶇ thalalenᶇ lôk anêᶇ avômalô elanô nena Anyô Bêᶇ hêv kapô bêᶇ hadêᶇ yani ba intu êbôi lôk lenᶇᶇmavi anôᶇ.

* 1:50: Sng 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28 * 1:52: Jop 12:19;
5:11; Sng 147:6 * 1:53: Sng 34:10 * 1:54-55: Sng 98:3; Stt 17:7;
Mai 7:20

59 *Ma amena êḡ hamô hatôm wak bahenḡvi ba lahavulô, ma anêḡ avômalô êlêm ek nenḡothe anêḡ kupik. Ma lenḡhaviḡ nêḡnêḡ lambô Sekalaia da anêḡ athêḡ êḡndêḡ okna êḡ.

60 Ma donḡtom talêbô hanaḡ nena, “Mi. Alalô nandam nena Jon.”

61 Ma thêlô enaḡ hadêḡ yani nena, “Libumi la miḡ bôk ewa athêḡ Jon ami.”

62 Êḡ ma thêlô enaḡ hik lambô liḡ hathak bahenḡi nena nendam anêḡ athêḡ aisê?

63 Aêḡ ba hanaḡ hathak baḡ nena neja aselenḡ te êlêm. Ma hato nena, “Okna êḡ anêḡ athêḡ ma Jon.” Ma thêlô sapêḡ êyê athêḡ êḡ ba esonḡ kambom.

64 Ma kethenḡ oyaḡ ma Sekalaia hanaḡ abô hathak lonḡbô ba habô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ.

65 Ma avômalô malak êḡ êyê nôḡm êḡ ba êkô kambom. Ma abô êḡ hi havenḡ Judia iniḡ lonḡ takatu ba hamô dumlolê sapêḡ.

66 Ma thêlô enaḡ hadêḡ i nena, “Anyô Bêḡ anêḡ lôklokwaḡ hamô haviḡ amena êḡntêk ba embenḡ yam ka tem imbitak aisê?”

Sekalaia anêḡ yen

67 Yôv ma Lovak Mathenḡ hayô halôk Jon lambô Sekalaia kapô ba hanaḡ abô plopet aêḡntêk,

68 * “Anyô Bêḡ, Israel iniḡ Wapômbêḡ, lêk halêm ek nêḡm anêḡ avômalô vê êḡnjêk iniḡ malaiḡ. Ba intu nanêḡm athêḡ bêḡ êḡndêḡ yani.

69 *Yani hêv Anyô Lôklokwaḡ te habitak anêḡ anyô ku Devit anêḡ thalalenḡ ek nêḡm alalô bulubiḡ.

* 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * 1:68: Sng 72:18 * 1:69: Sng 18:2

- 70 Yani hadum aêᶇ hatôm sêbôk ba hanan hadêᶇ anêᶇ plopet mathenᶇ ba enaᶇ nena
- 71 *tem Wapômbêᶇ nêᶇ alalô bulubiᶇ êᶇjêk ᶇê vovak lôk ᶇê takatu ba bôk êpôlik hathak alalô.
- 72 *Aêᶇ ba yani hêv kapô ek alalôaniᶇ bumalô lôk lahabi anêᶇ tabô mathenᶇ.
- 73 *Abô atu ba yani bôk havak balabuᶇ havinᶇ alalôaniᶇ kamik Ablaham nena
- 74 tem nêᶇ alalô bulubiᶇ êᶇjêk ᶇê vovak iniᶇ lôklokwaᶇ ek alalô nandum anêᶇ ku ma miᶇ nakô ami
- 75 *ek namô mathenᶇ lôk thêthôᶇ êᶇjêk Wapômbêᶇ ma êtôm wak nômbêᶇ intu sapêᶇ.
- 76 *Aêᶇ ba, yenaᶇ okna, tem ôᶇmôᶇ ek ôpôpêk Anyô Bêᶇ anêᶇ loᶇôndê ek êlêm ba intu tem nendam o nena Wapômbêᶇ Lenᶇ anêᶇ plopet.
- 77 *Lôk ôndôᶇ anêᶇ avômalô ek neyala nena Wapômbêᶇ tem nêᶇ i bulubiᶇ esak hêv iniᶇ kambom vê.
- 78 *Alalôaniᶇ Wapômbêᶇ lahiki bêᶇ anôᶇ ba intu hêv kapô ba tem indum nôᶇ êᶇ lôk nêᶇ anêᶇ wak êlêm anêᶇ lenᶇ
- 79 ek nêᶇ deda êndêᶇ avômalô takatu ba bôk ema ba êᶇmô momaᶇiniᶇ bêᶇ kapô. Lôk anêᶇ deda êᶇ tem nêᶇ alalô sa ek nambuᶇ loᶇôndê labali mavi.”

* **1:71:** Sng 106:10 * **1:72:** Stt 17:7; Sng 105:8-9 * **1:73:** Stt 22:16-17 * **1:75:** Tit 2:12-14 * **1:76:** Ais 40:3 * **1:77:** Jer 31:34 * **1:78:** Ais 60:1-2

⁸⁰ Ma Jon halumbak bêñ ma habitak lôklokwan hathak hêvhaviñ. Êñ ma hi hamô loñ thiliv ba hayabin anêñ waklavôñ êlêm yain ek indum anêñ ku ênjêk avômalô Israêl malenñ.

2

Malia havathu Yisu (Mat 1:18-25)

¹ Waklavôñ êñ ma Sisa Ogastus havak abô majan ek neja avômalô pik takatu ba Lom eyabin i inin athên.

² Wak êñ ma môñ anôñ ek gavman hawa avômalô inin athên. Ma Kulinius ma hamô hatôm plovins Silia inin gavman bêñ.

³ Êñ ma avômalô sapên i inin malak ôdôñ nena-nena ek neja inin athên.

⁴ Josep habitak anêñ Kin Devit anêñ thalalen. Ba intu hatak Nasalet anêñ Galili ma hi Devit anêñ malak ôdôñ Betlehem anêñ Judia.

⁵ Yani hi havin Malia ek neto thainin athên. Avi êñ bôk epesan anêñ abô yôv ek nendom êndên Josep. Ma wak êñ ma Malia hasaben.

⁶ Êmô Betlehem denan ma Malia anêñ waklavôñ hayô ek embathu.

⁷ Ma havathu namalô bôp ba havuliv hathak sôp ba hadô hêk bokman^{kao} inin kabum ek malê nena unyak atu ba hêk ek avômalô nêjêk ma lêk putup ba mi.

Anjela hayô ek nê eyabin bok

⁸ Ma nê eyabin boksipsip doho êmô loñ êñ viyain ba eyabin inin bok hadên bôlôvôn.

⁹ Ma Anyô Bêḡ anêḡ aḡela te hayô ek thêlô lôk Anyô Bêḡ anêḡ deda lôkmaḡḡiḡ habi hayôhêk thêlô ba êkô kambom.

¹⁰ Ma donḡtom aḡela hanaḡ nena, “Miḡ nôkô ami. Odaḡô! Yahawa abô mavi halêm ek môlô ba tem indum avômalô sapêḡ leḡiḡmavi anôḡ.

¹¹ Lêk êntêk hêk Devit anêḡ malak ma avi te havathu okna te atu ba tem nêḡ môlô bulubiḡ. Yani ma Anyô Bêḡ, Mesia* atu ba Wapômbêḡ bôk hatak ek nêḡ anêḡ avômalô bulubiḡ.

¹² Môlô tem ôḡḡô amena kasek te ivuliv hathak sôp ba êdô hêk bokmaḡkao iniḡ kabum. Nôm êḡ ma hatôm lavôḡiḡ ek môlô ôḡḡô.”

¹³ Aḡela hanaḡ yôḡ ma kethêḡ oyaḡ ma aḡela bêḡ anôḡ anêḡ leḡ êlêm iviḡ yani. Ma êbô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba enaḡ aêntêk,

¹⁴* “Nômbô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ esak leḡbum.

Ma pik ma anêḡ labali êmô imbiḡ avômalô takatu ba Wapômbêḡ lamavi hathak.”

Nê eyabiḡ bok i êyê Yisu

¹⁵ Aḡela etak thêlô ba i malak leḡ ma ḡê eyabiḡ bok enaḡ hadêḡ i, “Alôana ek nagê nôm atu ba Anyô Bêḡ hanaḡ hadêḡ alalô nena lêk habitak Betlehem.”

¹⁶ Êḡ ma thêlô i kethêḡ ma êpôm Malia lo Josep ma amena kasek atu ba hêk bokmaḡkao iniḡ kabum.

* **2:11:** Mesia ma abô Hiblu ma Kilisi ma abô Glik. Ma anêḡ ôdôḡ ma ‘Ôpatu ba Wapômbêḡ hêḡ ek nêḡ avômalô bulubiḡ.” * **2:14:** Luk 19:38

17 Thêlô êyê yôv ma enañ abô takatu ba añela hanañ hadêñ i hathak amena êñ.

18 Ma avômalô elañô ñê eyabinñ bok iniñ abô êñ ba esonñ kambom.

19 *Ma Malia lahabi abô takêñ ba havalonñ lonñ hêk kapô.

20 Ma ñê eyabinñ boksipsip ele i ma êbô Wapômbêñ lôk leniñmavi anôñ hadêñ Wapômbêñ hathak nômtakatu ba thêlô êyê lo elañô hatôm atu ba añela hanañ hadêñ i.

Elam Yisu anêñ athêñ

21 *Wak bahenñvi ba lahavulô hale ba hi ma engothe okna êñ anêñ kupik ba elam anêñ athêñ nena Yisu. Athêñ êñ ma Malia miñ hasabenñ ami denañ ma añela te bôk halam yôv.

Simeon lo Ana êyê Yisu

22 *Josep lo Malia iniñ waklavônñ nimbatak mabuñ êñjêk Wapômbêñ ma hayô hatôm balabuñ atu ba Mose bôk hato. Êñ ma ewa Yisu ba i Jerusalem ek nêñêm êndêñ Anyô Bêñ

23 *hatôm anêñ balabuñ bôk hanañ yôv nena, “Nônêm anyô mônñ sapêñ êndêñ Wapômbêñ.”

24 *Lôk i ek nêmbôk da hatôm Anyô Bêñ anêñ balabuñ bôk hanañ nena, “menak bôbô lokwanju mena thabiyom muk lokwanju.”

25 Ma anyô te hamô Jerusalem ba anêñ athêñ nena Simeon. Yani ma anyô thêthônñ ba hasopa abô balabuñ dedaunñ mavi. Yani hayabinñ Mesia

* 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31 * 2:22: Wkp 12:1-8 * 2:23: Kis 13:2 * 2:24: Wkp 12:8

atu ba tem nêḿ Israeḷ thêvô. Ma Lovak Mathenḷ hamô haviḷ Simeon.

²⁶ Ma Lovak Mathenḷ bôk hanaḷ hadêḷ yani yôv nena tem miḷ ema ami ma êḿô endeba êḷjê Anyô Bêḷ anêḷ Mesia vêḿam.

²⁷ Ma Lovak Mathenḷ halom yani ba hi Wapômbêḷ anêḷ unyak mathenḷ. Yani hamô denaḷ ma Josep lo Malia ewa Yisu ba êlêḿ ek nesopa abô balabuḷ.

²⁸ Ma Simeon hasip okna hamô baḷ ma habô Wapômbêḷ ba hanaḷ aêntêk,

²⁹ “Anyô Bêḷ Wapômbêḷ, ya anêḿ anyô ku. Lêk yahayê yôv ba tem yama lôk yalenḷmavi êtôm atu ba bôk hovak abô haviḷ ya.

³⁰ *Lêk yamalenḷ hayê nôḿ atu ba hôêv ek nêḿ yêlô bulubiḷ.

³¹ Hôpôpêk nôḿ êḷ hêk avômalô sapêḷ malenḷ.

³² *Nôḿ êḷ ma hatôm deda ek avômalô loḷ buyaḷ nêgê,

ma tem nêḿ athêḷ lôkmaḷgiḷ êndêḷ anêḿ avômalô Israeḷ.”

³³ Yisu anêḷ lambô lo talêbô elañô Simeon anêḷ abô atu ba hanaḷ hathak okna êḷ ba esonḷ kambom.

³⁴ *Êḷ ma Simeon hêv mek hadêḷ thêlô ma hanaḷ hadêḷ Malia aêntêk, “Wapômbêḷ hatak okna êntêk ek indum avômalô Israeḷ bêḷ anôḷ nêḿnêḿ yak ma bêḷ anôḷ nimbiyô nimiḷ. Yani tem

* **2:30:** Ais 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11

* **2:32:** Ais 42:6; 49:6; 52:10

* **2:34:** Ais 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8

êmô êtôm Wapômbêḡ anêḡ lavôḡiḡ te ma donḡtom avômalô bêḡ anôḡ tem miḡ nêḡnêḡmimbiḡ yani ami.

³⁵ Êḡ ma avômalô bêḡ anôḡ iniḡ auk loḡ kapô tem imbitak loḡ yaiḡ. Ma tem kapôlôm indinḡ o êtôm biḡ vovak hadabêḡ bimdaluk kisi.”

³⁶ Ma plopet avi te hamô haviḡ ba anêḡ athêḡ nena Ana. Yani ma Panuel anêḡ nalavi ba habitak anêḡ Asel anêḡ ôdôḡ. Yani bôk avôdôḡna ba anêḡ sondabêḡ hatôm 84. Sêbôk ba yani avi muk ma hawa anyô ba hamô haviḡ yamalô hatôm sondabêḡ bahenḡvi ba lahavuju.

³⁷ Vêḡ ma yamalô hama ma yani hamô hatôm avi tôḡ sondabêḡ bêḡ anôḡ. Wak lo bôlôvôḡ ma miḡ hatak unyak mathenḡ ami, ma hathak hatak nôḡm ek nêḡm yenḡ lo etenḡ mek.

³⁸ Ma Simeon hanaḡ abô denaḡ, ma avi êḡ hi habobo thêlô ma hêḡv lamavi hadêḡ Wapômbêḡ. Ma hanaḡ abô hathak okna êḡ hadêḡ avômalô takatu ba êḡmô ek eyabiḡ waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ nêḡm avômalô Israeḡl vê êḡnjêk iniḡ malaiḡ.

³⁹ *Joseḡ lo Malia idum nôḡmkama sapêḡḡ hatôm atu ba Anyô Bêḡ anêḡ balabuḡ hanaḡ vêḡm ma ele i iniḡ malak Nasalet hêk Galili.

⁴⁰ Ma okna halumbak ba habitak lôklokwaḡ. Ma anêḡ auk mavi bêḡ anôḡ. Ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm hamô haviḡ yani.

Yisu hamô unyak mathenḡ kapô

* **2:39:** Mat 2:23

41 *Sondabêḡ nômbeḡ intu ma Yisu anêḡ talêbô lo lambô i Jelusalem ek nêḡê waklavôḡ anêḡ athêḡ nena Hale ba Hi.*

42 Ma Yisu anêḡ sondabêḡ hatôm laumiḡ ba la-havuju, ma thêlô idum aêḡ ba ethak ba i Jelusalem ek nêḡê waklavôḡ êḡ.

43 Waklavôḡ bêḡ êḡ hale halôk ma thêlô ele i iniḡ loḡ. Ma okna Yisu ma hamô Jelusalem denaḡ. Ma talêbô lo lambô êthôḡ ba i.

44 Ma esonḡ nena lêk haviḡ anêḡ avômalô vi ba hi la. Ba evenḡ wak daluk te vêm ma êyê mi, êḡ ma i êbôlêm yani havenḡ iniḡ avômalô malêvôḡ.

45 Ma donḡtom miḡ êpôm ami, êḡ ma êvôi Jelusalem hathak loḡbô ek nêmbôlêm yani.

46 Wak lô hale ba hi yôv ma êpôm yani hamô unyak mathêḡ kapô. Yani hamô haviḡ kêdôḡwaga doho ba hanaḡô iniḡ abô ma hanaḡ hik thêlô liḡ.

47 Avômalô takatu ba elanaḡ anêḡ abô lôk anêḡ auk bêḡ ma esonḡ kambom.

48 Êḡ ma lambô lo talêbô êyê yani ba esonḡ kambom haviḡ. Ma talêbô hanaḡ, “Yenaḡ okna, hudum malê aêḡ? Yai akô kambom ba abôlêm o.”

49 Ma Yisu hanaḡ viyaḡ nena, “Mamu ôbôlêm ya eka? Miḡ oyala nena tem yamô Wakamik anêḡ unyak ami e?”

50 Ma donḡtom êthôḡ anêḡ abô êḡ anêḡ ôdôḡ paliḡ.

51 *Yôv ma hi haviḡ talêbô lo lambô ba i Nasalet. Ma hanaḡô iniḡ abô ba hasopa. Ma talêbô havalonḡ

* **2:41:** Kis 12:24-27; 23:14-17; Lo 16:1-8 * **2:41:** Sêbôk ma Wapômbêḡ anêḡ aḡela ik Ijip iniḡ apenena môḡ vônô. Ma hayô Israeḡ ma hayê thalalenḡ hamô iniḡ unyak abôlêk, êḡ ma hale ba hi ba miḡ hik Israeḡ te vônô ami. * **2:51:** Luk 2:19

abô takêṅ loṅ hêk kapô.

⁵²*Yisu habitak bêṅ ma anêṅ auk mavi anôṅ. Ma Wapômbêṅ lôk avômalô leṅṅmavi hathak yani.

3

*Jon anyô hathik ṅaṅ hanaṅ Wapômbêṅ anêṅ abô
(Mat 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)*

¹ Hadêṅ sondabêṅ laumiṅ ba labahenṅvi atu ba kiṅ Sisa Taibelias hayabiṅ Lom, ma Pontius Pailat hayabiṅ Judia, ma Helot hayabiṅ Galili, ma yaṅ molok Pilip hayabiṅ Itulia lo Takonitis, ma Lisnias hayabiṅ Abilene,

² ma Anas lo Kaiapas êmô hatôm anyô bêṅ êbôk da. Hadêṅ wak êṅ ma Sekalaia nakaduṅ Jon hamô loṅ thiliv, ma Wapômbêṅ hêv anêṅ abô hadêṅ yani.

³ *Êṅ ma Jon hi havenṅ loṅ takatu ba hamô habobo ṅaṅ Jolodaṅ ma hanaṅ ek avômalô nede kapôlôṅṅṅ liliṅ ba nisik ṅaṅ ek Wapômbêṅ nêṅ inin kambom vê.

⁴Hatôm plopet Aisaia bôk hato halôk anêṅ kapya nena,

“Kaêk te halam havenṅ loṅ thiliv nena,
‘Nôpôpêk loṅôndê ek Anyô Bêṅ êlêm,
ma nopesaṅ ba imbitak thêthôṅ ek yani.

⁵Nusivuṅ kolosoṅ sapêṅ siṅ
ma node dumlolé sapêṅ pesa ba imbitak kalôṅ
mavi.

Ma nopesaṅ loṅôndê lokbaṅ ba imbitak
thêthôṅ,
ma loṅôndê kekela ma nopesaṅ ba imbitak
thêthê mavi.

* **2:52:** 1Sml 2:26; Snd 3:4 * **3:3:** Ap 13:24

6 Ma avômalô pik sapêḡ tem nêgê Wapômbêḡ anêḡ kobom atu ba hêv avômalô bulubiḡ.’ ”

Aisaia 40:3-5

7 *Avômalô bêḡ anôḡ i hadêḡ Jon ek isik thêlô ma hanaḡ hadêḡ i, “Môlô ma umya kambom anêḡ nali ba osonḡ nena tem yasik môlô ek nôsôv êḡjêk Wapômbêḡ anêḡ lamaniḡ e? Mi anôḡ!

8 *Ma nundum kobom takatu ba injik thô nena lêk ole kapôlômim liliḡ. Ma miḡ lemimimbi auk takatu ba nonaḡ êḡdêḡ am nena, ‘Ablaham ma yêlôaniḡ bumalô. Ba intu yêlô ma avômalô thêthôḡ.’ Mi, yanaḡ êḡdêḡ môlô nena Wapômbêḡ hatôm enja valu takêntêk ba epesaḡ Ablaham anêḡ limi esak.

9 *Kisiḡ lêk hamô alokwaḡ ôḡdôḡ yôv ek alokwaḡ takatu ba miḡ hik anôḡ mavi ami ma tem nede lu ba nêmbôk esak atum.”

10 Ma avômalô nômbêḡ atu ba elañô anêḡ abô enaḡ hik yani liḡ, “Yêlô nandum malê?”

11 Ma Jon hanaḡ nena, “Anyô anêḡ kwêv ju hamô ma nêḡ yaḡ êḡdêḡ anyô yaḡ atu ba kwêv mi. Ma anêḡ nôḡ hamô ma nêḡ aêḡ iyom.”

12 *Ma ḡê ewa takis doho êlêḡ ek Jon isik thêlô imbiḡ ba enaḡ hik yani liḡ nena, “Kêḡdôḡwaga, yêlô nandum malê?”

13 Ma Jon hanaḡ, “Môlô noja takis êtôm atu ba Lom iniḡ anyô bêḡ hanaḡ iyom ma miḡ noja vi oyaḡ ami.”

14 Ma ḡê vovak doho enaḡ hik yani liḡ havinḡ nena, “Ma yêlô nandum malê?”

Ma hanaḡ nena, “Miḡ o mathalalenḡ êḡdêḡ avômalô ek noja iniḡ valuselenḡ oyaḡ ami. Lôk miḡ

* **3:7:** Mat 12:34; 23:33 * **3:8:** Jon 8:33,39 * **3:9:** Mat 7:19

* **3:12:** Luk 7:29

osau nê idum abô ek onja anyô yaŋ anêŋ nômkama ami. Ma lemimimbi nena môlônim ku anêŋ vuli ma hatôm môlô.”

¹⁵ Avômalô Israêl ethak êv malenŋ ek Mesia nena tem êlêm. Ba êyê Jon hadum ku takêŋ ma eson nena yani ma Mesia la.

¹⁶ *Êŋ ma Jon hanaŋ hadêŋ i nena, “Yahathik môlô hathak ŋaŋ, ma donjom ôpatu ba tem embenŋ ya yam anêŋ lôklokwaŋ ma bomaŋ ek yenaŋ. Yani ma anyô lôk athêŋ bêŋ ma ya ma yaônâlôk ba intu miŋ hatôm yapole anêŋ vakapô bokŋgôp anêŋ yak vê ami. Yani tem isik môlô esak Lovak Matherŋ lôk atum.

¹⁷ Yani tem isuv nôm anêŋ kupik vê ba êndô anôŋ êmô unyak kapô. Ma yavoyav takatu ba hamô piklêvôŋ ma isi ba êmbôk esak atum atu ba tem miŋ ema ami.”

¹⁸ Ma Jon hanaŋ abô bêŋ anôŋ haviŋ ek imbi avômalô lenŋ liŋ ba hathak kobom êŋ ma hanaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi bêŋ hadêŋ thêlô.

¹⁹ *Vêm ma Jon hathaŋ Galili iniŋ Anyô Bêŋ Helot hathak anêŋ kambom takatu ba hadum ba hanaŋ te bêŋ nena, “Aisê ka howa mamuyaŋ molok yanavi Helodias hatôm vônim?”

²⁰ Êŋ ma Helot hadum kambom yaŋ hathak lonbô nena hatak Jon hamô koladôŋ.

Jon hathik Yisu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11; Jon 1:32-34)

²¹ Jon hathik avômalô bêŋ anôŋ halôk ŋaŋ aleba hathik Yisu haviŋ. Hathik vêm ma Yisu hamiŋ ba hatenŋ mek ma lenŋ hakyav.

* **3:16:** Ap 13:25 * **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

22 *Ma Lovak Matherᅇ halôk ba halêm hatôm menak bôbô ba hayô hamô yani. Ma kaêk te halêm anêᅇ leᅇ ba hanaᅇ nena, “O ma yenaᅇ okna atu ba yalenᅇhaviᅇ videdaᅇ. Ma yalenᅇmavi anôᅇ hathak o.”

23 *Yisu hadum anêᅇ ku môᅇ haveᅇ avômalô maleᅇniᅇ, ma anêᅇ sondabêᅇ ma habobo 30. Ma avômalô esonᅇ nena yani ma Josep nakaduᅇ.

Ma Josep ma Heli nakaduᅇ.

24 Ma Heli ma Matat nakaduᅇ.

Matat ma Livai nakaduᅇ.

Livai ma Melki nakaduᅇ.

Melki ma Janai nakaduᅇ.

Janai ma Josep nakaduᅇ.

25 Josep ma Matatias nakaduᅇ.

Matatias ma Amos nakaduᅇ.

Amos ma Nahum nakaduᅇ.

Nahum ma Esli nakaduᅇ.

Esli ma Nagai nakaduᅇ.

26 Nagai ma Mat nakaduᅇ.

Mat ma Matatias nakaduᅇ.

Matatias ma Semen nakaduᅇ.

Semen ma Josek nakaduᅇ.

Josek ma Joda nakaduᅇ.

27 Joda ma Joanan nakaduᅇ.

Joanan ma Lesa nakaduᅇ.

Lesa ma Selubabel nakaduᅇ.

Selubabel ma Sealtiel nakaduᅇ.

Sealtiel ma Neli nakaduᅇ.

28 Neli ma Melki nakaduᅇ.

Melki ma Adi nakaduᅇ.

* 3:22: Jon 1:32 * 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

Adi ma Kosam nakaduŋ.
Kosam ma Elmadam nakaduŋ.
Elmadam ma El nakaduŋ.
²⁹ El ma Josua nakaduŋ.
Josua ma Eliesel nakaduŋ.
Eliesel ma Jolim nakaduŋ.
Jolim ma Matat nakaduŋ.
Matat ma Livai nakaduŋ.
³⁰ Livai ma Simeon nakaduŋ.
Simeon ma Juda nakaduŋ.
Juda ma Josep nakaduŋ.
Josep ma Jonam nakaduŋ.
Jonam ma Eliakim nakaduŋ.
³¹ Eliakim ma Melea nakaduŋ.
Melea ma Mena nakaduŋ.
Mena ma Matata nakaduŋ.
Matata ma Natan nakaduŋ.
Natan ma Devit nakaduŋ.
³² *Devit ma Jesi nakaduŋ.
Jesi ma Obet nakaduŋ.
Obet ma Boas nakaduŋ.
Boas ma Salmon nakaduŋ.
Salmon ma Nason nakaduŋ.
³³ Nason ma Aminadap nakaduŋ.
Aminadap ma Atmin nakaduŋ.
Atmin ma Alni nakaduŋ.
Alni ma Heslon nakaduŋ.
Heslon ma Peles nakaduŋ.
Peles ma Juda nakaduŋ.
³⁴ Juda ma Jekop nakaduŋ.
Jekop ma Aisak nakaduŋ.

* **3:32:** Rut 4:17-22

Aisak ma Ablaham nakaduŋ.

Ablaham ma Tela nakaduŋ.

Tela ma Naho nakaduŋ.

³⁵ Naho ma Seluk nakaduŋ.

Seluk ma Leu nakaduŋ.

Leu ma Pelek nakaduŋ.

Pelek ma Ebel nakaduŋ.

Ebel ma Sela nakaduŋ.

³⁶ *Sela ma Kainan nakaduŋ.

Kainan ma Alpaksat nakaduŋ.

Alpaksat ma Sem nakaduŋ.

Sem ma Noa nakaduŋ.

Noa ma Lamek nakaduŋ.

³⁷ Lamek ma Metusela nakaduŋ.

Metusela ma Inok nakaduŋ.

Inok ma Jalet nakaduŋ.

Jalet ma Mahalalel nakaduŋ.

Mahalalel ma Kenan nakaduŋ.

³⁸ *Kenan ma Inos nakaduŋ.

Inos ma Set nakaduŋ.

Set ma Adam nakaduŋ.

Adam ma Wapômbêŋ nakaduŋ.

4

Sadaŋ halôk Yisu la ek indum kambom

(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Lovak Mathenŋ hadum ku lôklokwanŋ hamô Yisu kapô, êŋ ma hatak ŋaŋ Jolodaŋ hêk. Ma Lovak Mathenŋ halom yani ba hi loŋ thiliv.

* **3:36:** Stt 11:10-26 * **3:38:** Stt 4:25-26

² Ma hamô loŋ êŋ hatôm wak 40 ek Sadaŋ êndôk yani la ek indum kambom. Ma miŋ hayaŋ nô m ami aleba hama kisi.

³ Ma Sadaŋ hanaŋ hadêŋ yani, “Avanôŋ, o Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ ma onaŋ ek valu êntêk imbitak êtôm polom.”

⁴ *Ma doŋtom Yisu hanaŋ viyaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ, ‘Anyô miŋ hatôm êmô lôkmala esak polom iyom ami.’ ”

⁵ Vê m ma Sadaŋ halom Yisu ba hathak dumlolê bêŋ te ba hi daku anêŋ dum. Kethêŋ oyaŋ ma hik pik êntêk anêŋ loŋ lôkliŋyak sapêŋ thô hadêŋ yani.

⁶ Ma hanaŋ hadêŋ Yisu, “Tem yanê m loŋ takêŋ iniŋ athêŋ bêŋ lôk iniŋ lôkmaŋgiŋ sapêŋ êndêŋ o ek oyabiŋ. Nôm takêŋ ma yenaŋ ba yalenjhaviŋ yanê m êndêŋ opalê, êŋ ma tem yanê m.

⁷ Aêŋ ba hôê v yeŋ hadêŋ ya, ma tem yanê m nô mkama takêntêk sapêŋ êndêŋ o.”

⁸ *Ma Yisu hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ, ‘Nê m yeŋ êndêŋ Wapômbêŋ anê m Anyô Bêŋ lôk undum yani iyom anêŋ ku.’ ”

⁹ Yô v ma Sadaŋ halom ba hi Jelusalem ma hatak yani hamiŋ unyak mathêŋ anêŋ vô v. Ma hanaŋ, “Avanôŋ, o ma Wapômbêŋ anêŋ Nakaduŋ ma ôsô v kisi nu tamu pik

¹⁰ ek malê nena bôk eto yô v nena,
 “ ‘Yani tem nê m anêŋ aŋela ek neyabiŋ o mavi
¹¹ lôk nisip o ek miŋ hatôm valu la embatho vemkapô ami.’ ”

Kapya Yeŋ 91:11-12

* 4:4: Lo 8:3 * 4:8: Lo 6:13-14

12 *Ma Yisu hanañ, “Wapômbêñ anêñ kapya hanañ nena, ‘Minj osaê Wapômbêñ anêm Anyô Bêñ ami.’”

13 *Sadañ halôk Yisu la ek indum kambom takêñ vêm ma hatak yani ba hi ma hayabiñ wak yañ.

*Yisu hadum ku môñ daluk hêk Galili
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

14 Hathak Lovak Mathen anêñ lôklokwan ma Yisu hale hi Galili hathak loñbô. Ma abô hathak yani haveñ loñ takêñ sapêñ.

15 Ma hadôñ thêlô hamô iniñ unyak yeñ ba avômalô sapêñ ebam yani.

*Avômalô Nasalet êpôlik hathak Yisu
(Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)*

16 Ma Yisu hi Nasalet, loñ êñ intu anêñ loñ halumbak bêñ hamô. Ma Sabat ma hi unyak yeñ hatôm anêñ kobom hathak hadum. Haviyô hamiñ ek esam Wapômbêñ anêñ abô.

17 Ma êv plopet Aisaia anêñ kapya hadêñ yani, ma hakak ma hapôm abô bute hanañ aêntêk,

18 “Anyô Bêñ anêñ Lovak Mathen hamô havin
ya

ek malê nena Anyô Bêñ hatak ya ek yanañ
anêñ Abô Mavi êndêñ avômalô siv.

Ma hêv ya ba yahalêm ek yanañ bêñ êndêñ nê
takatu ba êmô koladôñ ek nede yain

lôk yanañ êndêñ nê maleñiñ pusip ek nêgê tak
esak loñbô

ma yanja nê takatu ba anyô vi êv vovañ hadêñ
i vê

* **4:12:** Lo 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13:** Hib 2:18; 4:15

19 *lôk yanañ nena lêk ma Anyô Bêñ anêñ waklavônñ hik anêñ lamavi thô.” *Aisaia 62:1-2*

20 Êñ ma hik kapyã siñ ma hêv hadêñ ôpatu ba hayabiñ kapyã ma halôk hamô biñ. Ma avômalô sapêñ ititiñ yani.

21 Ma hanañ nena, “Abô êntêk ba hêk Wapômbêñ anêñ kapyã ba olañô intu lêk hik anôn.”

22 *Ma thêlô sapêñ esonñ ba enañ nena anêñ abô ma mavi anôn. Ma donjom enañ, “Yani ma Josep anêñ nakadunñ iyom, aêñ e?”

23 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Yahayala nena môlô tem nonañ abô lonñ kapô te êndênñ ya aêntêk, ‘Dokta, oda undum lemvimkupik mavi am. Yêlô bôk alañô nômm takatu ba hudum hêk Kapaneam. Ba intu undum aêñ ênjêk anêm malak ôdônñ im-biñ.’ ”

24 *Ma hanañ, “Yanañ avanônñ êndênñ môlô nena plopet te hi anêñ malak ôdônñ ma anêñ avômalô miñ ethak ewa yani thô ami.

25 *Yanañ avanônñ biñ êndênñ môlô nena sêbôk atu ba Elia hamô pik ma Islael iniñ avi tôp bêñ anôn êmô. Ma Wapômbêñ hadum ba ôthôm mi hatôm sondabêñ lô ma wata te haviñ ba bôm bêñ habitak lonñ êñ.

26 *Ma donjom Wapômbêñ miñ hêv Elia ba hi hadêñ avi Islael te ami, ma mi. Ma hêv hi hadêñ avi tôp te atu ba hamô Salepat Saidon iniñ pik.

* **4:19:** Ais 58:6 * **4:22:** Luk 3:23; Jon 6:42 * **4:24:** Jon 4:44

* **4:25:** 1Kinj 17:1,7 * **4:26:** 1Kinj 17:8-16

27 * “Ma sêbôk atu ba plopet Elisa hamô ma avômalô Israêl bêñ anôñ êpôm palê lepla. Ma donjom thêlô te miñ mavi ami, ma mi. Ma Elisa hêv anyô loñ buyañ Naiman anêñ Silia iyom sa.

28 “Ma avômalô takatu ba êmô unyak yeñ elañô abô takêñ ba leñinmaniñ kambom.

29 Ma iviyô imiñ ma êv Yisu vê hêk anêñ malak. Ma êmô yani siñ hi hadêñ dumlolê atu ba elav iniñ malak hamô anêñ dum. Ma êmô siñ hadêñ loñ kambom te ek nêsô yani pônêñ êndôk.

30 Ma donjom Yisu hêv i vê hêk thêlô malêvônñ ba haveñ ba hi.”

*Yisu hêv ngôk vê
(Mak 1:21-28)*

31 Vêm ma Yisu halôk ba hi Kapaneam anêñ Galili. Ma Sabat ma hadônñ avômalô.

32 *Thêlô elañô anêñ abô ba eson kambom ek malê nena anêñ abô ma lôklokwanñ bomañ.

33 Ma unyak yeñ êñ, ma anyô te atu ba ngôk lelaik hamô haviñ yani hamô. Ma yani halam kaêk lôklala aêntêk,

34 “Ei. Yisu anêñ Nasalet, hôlek ek undum malê te êndêñ yêlô? Hôlek ek umbuliñ yêlô e? Yahayala o. O ma Wapômbênñ anêñ Anyô Matheñ.”

35 Ma donjom Yisu hathañ ngôk êñ ba hanañ, “O bônônñ ma otak ôpêntu.” Ma ngôk êñ hadum ba ôpêñ hêv yak halôk pik hêk thêlô malêvônñ ma hatak ôpêñ ba hi ma miñ habuliñ ôpêñ dokte ami.

36 Ma avômalô sapêñ eson kambom ba enañ hadêñ thêlôda nena, “Malê êntêk aêñ am? Yani

* 4:27: 2Kin 5:1-14 * 4:32: Mat 7:28-29

hanan hadêṅ ngôk lelaik hatôm anyô lôk athêṅ bêṅ ma anêṅ abô ma lôklokwan boman ba ngôk elanô ba ele yain ba i.”

³⁷ Ma abô hathak yani hi havenṅ loṅ bêṅ êṅ sapêṅ.

*Yisu hadum nê lôk lijij bêṅ anôṅ mavi
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-39)*

³⁸ Ma Yisu hatak unyak yeṅ ma hi Saimon anêṅ unyak. Ma Saimon yaṅavi hapôm lijij vovanṅ kam-bom. Ma thêlô enanṅ ek Yisu nêṅ yani sa.

³⁹ Êṅ ma Yisu hi habobo avi êṅ ma hathanṅ lijij êṅ ma lijij êṅ hatak yani. Ma kethenṅ oyanṅ ma haviyô ba hapôpêk nôṅ ek thêlô.

⁴⁰ Wak halôk jalôm ma avômalô ewa nê lôk lijij lomaloma êyô ek Yisu. Ma hatak banṅ hayô hêk tomtom ma sapêṅ ibitak mavi.

⁴¹ *Ma hadum ba ngôk etak avômalô bêṅ anôṅ ba ele yainṅ ma elam lôklala nena, “O ma Wapômbêṅ Anêṅ Nakaduṅ.” Ngôk takêṅ eyala nena yani intu Mesia ba intu hathanṅ i ek bônôṅ.

⁴² Lôkbôk momanṅiniṅ ma Yisu hatak loṅ êṅ hêk ma hi loṅ thiliv. Ma avômalô êbôlêṅ yani aleba êpôm. Ma idum ek nebalonṅ yani loṅ ek miṅ etak thêlô ba ni loṅ buyanṅ ami.

⁴³ Ma donṅtom hananṅ, “Wapômbêṅ hêv ya ba ya-halêṅ ek yandum ku êṅ ba intu yana ek yanṅ Abô Mavi esak Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôklinyak êndêṅ avômalô malak yanṅ imbiṅ.”

⁴⁴ *Êṅ ma hi Judia iniṅ unyak yeṅ tomtom ma hananṅ Wapômbêṅ anêṅ abô bêṅ hadêṅ i.

* **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12 * **4:44:** Mat 4:23

5

*Yisu hêv ku lukmuk hadêḡ Saimon**(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20; Jon 1:35-42)*

¹*Wak te ma Yisu hamiḡ kasukthôm Genesalet* anêḡ daḡ ma avômalô bêḡ anôḡ imiḡ ba elañô Wapômbêḡ anêḡ abô ba ililiḡ yani siḡ hawê haveḡ.

²Ma hayê ḡê ik alim etak iniḡ yeḡ luvi hamô liḡdaḡ ma i ithik iniḡ yakseḡ.

³Êḡ ma hi hathak yeḡ êḡ yaḡ, yeḡ êḡ ma Saimon anêḡ. Ba intu hanaḡ hadêḡ Saimon nena, “Ôlêm ususunḡ yeḡ dokte ni tovola kasuk.” Ma halôk hamô ma hadôḡ avômalô.

⁴Yani hadôḡ avômalô yôv ma hanaḡ hadêḡ Saimon nena, “Onja yeḡ ba nu kasuk malêvôḡ ma otak yakseḡ êndôk kasuk ek ômbôv alim.”

⁵*Ma Saimon hanaḡ, “Anyô bêḡ, bôkam bôlôvôḡ daim ma yêlô atak yakseḡ halôk kasuk aleba miḡ avôv alim te ami ma mi anôḡ. Ma doḡtom lêk honaḡ ba intu tem yêlô natak yakseḡ êndôk kasuk.”

⁶Thêlô idum aêḡ ma êvôv alim bêḡ anôḡ ba yakseḡ hadum ek itip.

⁷Êḡ ma ik kaiyav hadêḡ yeḡ yaḡ atu ba thêlô idum ku êvôv alim haviḡ i nena nêlêm ek nênem thêlô sa. Êḡ ma êlêm ba etak alim halôk yeḡ luvi ba hayô siḡ ba hadum ek êmô yeḡ luvi sesoḡ.

⁸⁻⁹Saimon Pita lôk ḡê takatu ba êmô haviḡ yani êyê alim nômbêḡ atu ba êvôv ma esoḡ kambom. Êḡ ma Saimon halek vadôḡ lêlô hamô Yisu va luvi ma

* **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 * **5:1:** Genesalet ma kasukthôm Galili anêḡ athêḡ yaḡ. * **5:5:** Jon 21:3-8

hanaŋ nena, “Anyô Bêŋ, otak ya ba nu. Ya anyô yahadum kambom.”

¹⁰ Ma Sebedi anêŋ nakaduŋ Jems lo Jon atu ba thêlô idum ku êvôv alim havin i êyê nôm êŋ ba eson kambom havin.

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ Saimon, “Min ôkô ami. Vêm ka tem ômbôv anyô êtôm lêk hôvôv alim.”

¹¹ *Êŋ ma ewa yeŋ ba i ethak liŋdaŋ. Ma etak iniŋ nômkama sapêŋ hamô ma i esopa Yisu.

*Yisu hadum anyô lepla te mavi
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

¹² Wak te ma Yisu hamô malak lôŋ te ma anyô palê lepla hatêtô liŋkupik te halêm. Hayê Yisu ma halek vadôŋ lêlô ba hakôm halôk pik. Ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, lemhavin ma hatôm opesaŋ ya ek yenaŋ kupik imbitak thêthê mavi.”

¹³ Êŋ ma Yisu hasôm ôpêŋ ma hanaŋ, “Yalenhavin. Umbitak mabuŋ mavi.” Ma kethen oyaŋ ma palê lepla hatak ôpêŋ ma ôpêŋ habitak liŋsiŋ anôŋ.

¹⁴ *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Min onan nôm êntêk bêŋ ami. Ma nu nuŋwik o thô êndêŋ anyô habôk da lôk nêma da êndêŋ Wapômbêŋ hatôm Mose bôk hanaŋ yôv. Ma nê êbôk da tem nenaŋ êndêŋ avômalô sapêŋ nena lêk o mabuŋ mavi.”

¹⁵ Ma donjom abô hathak Yisu hi mayaliv. Ba intu avômalô bêŋ anôŋ êlêm ek nedaŋô anêŋ abô lôk indum iniŋ lijiŋ mavi.

¹⁶ Ma donjom wak bêŋ anôŋ ma Yisu hatak avômalô hamô ma hi loŋ thiliv ek eteŋ mek.

* **5:11:** Mat 19:27 * **5:14:** Wkp 14:1-32

*Yisu hadum anyô havuvinj te mavi
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Wak te ma Yisu hadôŋ avômalô. Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ êlêm anêŋ Jelusalem lôk malak takatu ba hamô Galili lôk Judia kapô. Ma Anyô Bêŋ anêŋ lôklokwanj hamô havinj Yisu ek indum avômalô lôk lijij nimbatak mavi.

¹⁸ Ma anyô doho etak anyô havuvinj te halôk hêk yêm ba ewa ba êyô. Thêlô idum ek neja yani ba ini unyak kapô ek netak ênjêk ebobo Yisu.

¹⁹ Ma donjom avômalô bêŋ anôŋ ba lonj putup ba miŋ hatôm neja yani ba ini unyak kapô ami. Êŋ ma ethak unyak vov ma êngô unyak vov abyanj ba êlêlô ôpatu halôk avômalô malêvônj aleba hayô Yisu thohavloma.

²⁰ *Yisu hayê thêlônij êvhavinj ma hanaŋ hadêŋ anyô havuvinj atu nena, “Aiyanj, lêk yahêv anêm kambom sapêŋ vê.”

²¹ Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ elanô abô êŋ ma lenjnhabi nena, “Ôpêntêk ma opalê ba hasonj nena yani ma Wapômbêŋ e? Anyô late miŋ hatôm nêm kambom vê ami ma Wapômbêŋ iyom.”

²² Yisu hayala thêlônij auk ba hanaŋ nena, “Aisé ka môlô lemimhikam hathak abô êntêk?”

²³ Abô alê intu vumvum ek yanaj: ‘Lêk yahêv anêm kambom sapêŋ vê’ mena ‘Umbiyô ombenj.’

²⁴ *Aêŋ ba tem yanjik Anyô Anêŋ Nakadunj atu thô êndêŋ môlô nena anêŋ athêŋ ma bêŋ ba hatôm nêm kambom vê.” Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ anyô

* 5:20: Ais 43:25; Luk 7:48 * 5:24: Jon 5:8

havuvinj atu aêntêk, “Yanañ êndêñ o nena umbiyô umin ma onja anêm yêm ba nu anêm unyak.”

²⁵ Ketheñ oyañ ma ôpêñ haviyô hamiñ avômalô malêvôn ma hawa anêñ yêm. Ma hi anêñ unyak ba habô Wapômbêñ anêñ athêñ.

²⁶ Ma avômalô sapêñ eson kambom ba êbô Wapômbêñ anêñ athêñ haviñ. Ma êkô ba enañ nena, “Lêk êntêk ma alalô ayê nômbithi anôn te.”

*Yisu dalam Livai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Vêm ma Yisu hi hayê anyô hawa takis te ba anêñ athêñ nena Livai ba hamô unyak ewa takis. Ma hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Ôlêm osopa ya.”

²⁸ Êñ ma Livai haviyô ba hatak nômkama sapêñ hamô ma hi hasopa yani.

²⁹ Ma Livai hi hanjabôm nômbêñ hamô anêñ malak ek Yisu enañ. Ma nê ewa takis bêt anôn lôk avômalô vi eyañ nômbêñ haviñ thai.

³⁰ *Ma Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ doho atu ba êmô Palisi kapô êyê ba enañ abô diñdiñ hadêñ anêñ nê ku nena, “Môlô oañ ba unum haviñ nê takis lôk nê idum kambom eka?”

³¹ Êñ ma Yisu hanañ nena, “Nê lôk lijij iyom intu ethak i êyê dokta. Ma nê lijij mi ma mi.

³² Ma aêñ iyom yahalêm ek yandam nê takatu ba idum kambom ek nede kapôlônij liliñ. Ma minj yahalêm ek yandam nê thêthôn ami.”

*Enañ hik Yisu lijij hathak kobom evak balabuñ ek nômbêñ
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)*

* 5:30: Luk 15:1-2

33 Ma thêlô enañ hadêñ Yisu aêntêk, “Wak bêñ anôñ ma Jon anêñ nê ku evak balabuñ ek nôk ek leññhabi Wapômbêñ, ma Palisi iniñ nê ku idum aêñ iyom. Ma aisê ka anêm nê ku eyañ nôk wak nômbêñ intu sapêñ?”

34 *Ma Yisu hanañ nena, “Anyô te hawa avi lukmuk, êñ ma anêñ anyô môlô eyañ nôk lôk leññmavi. Ma miñ hatôm nembak balabuñ ek nôk ami.

35 Ma donjom haven yam ba ewa yani vê hêk thêlô, êñ ma anêñ nê môlô tem nembak balabuñ ek nôk.”

36 Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te aêntêk, “Anyô te miñ hatôm edabêñ sôp lukmuk ek indu sôp bô anêñ abyañ siñ esak ami. Hadum aêñ ma habuliñ sôp lukmuk lôk sôp bô iniñ lêlêyañ haviñ.

37 “Ma môlô othak ôkê waiñ lukmuk halôk kolopak epesañ hathak bok kupik bô e? Mi! Waiñ lukmuk êñ tem imbuliñ bok kupik bô atu ba bôk thektheke ba tem ipup ba waiñ engasô ni.

38 Ba intu othak ôkê waiñ lukmuk halôk bok kupik lukmuk atu ba belap ek isiñ mavi ma miñ ipup ami lôk waiñ miñ engasô ni ami.

39 “Ma donjom nê takatu ba inum waiñ bô yôv ma ethak êpôlik ek waiñ lukmuk. Ba enañ, ‘Waiñ bô ma vasiñ mavi ek waiñ lukmuk.’ ”

6

*Yisu ma Sabat anêñ alañ
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)*

* 5:34: Jon 3:29

¹ *Sabat te ma Yisu lôk anêḡ nê ku i evenḡ ku kapô te. Ma anêḡ nê ku evenḡ havinḡ yani. Ma ewa wit anêḡ va ba ekamithinḡ hamô baheḡinḡ kapô ek anêḡ kupik nêḡ yak ek neḡaḡ.

² *Ma Palisi doho êyê ba enaḡ, “Abô balabuḡ hanaḡ nena Sabat ma miḡ hatôm nandum ku ba naja nôḡ ek naḡaḡ ami. Ma doḡtom anêḡ nê ku ibulinḡ waklavôḡ êḡ!”

³ *Ma Yisu hanaḡ nena, “Môlô bôk osam abô hathak Devit lôk anêḡ nê môlô ema kisi ba idum e?”

⁴ *Yani habitak hayô Wapômbêḡ anêḡ unyak mathêḡ kapô ba hawa polom mathêḡ atu ba mathêḡ anôḡ. Polom êḡ ma nê êbôk da iyom ininḡ ek neḡaḡ ba intu habulinḡ abô balabuḡ buêḡ. Ma doḡtom Devit hayaḡ ma hêv doho hadêḡ anêḡ nê takatu ba evenḡ havinḡ yani ba eyaḡ.”

⁵ Êḡ ma Yisu hanaḡ hadêḡ thêlô, “Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu ma Sabat anêḡ Alaḡ.”

*Sabat ma Yisu hadum anyô baḡ hatyôk te mavi
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)*

⁶ Sabat yaḡ ma Yisu habitak hayô unyak yeḡ te ba hi ma hadôḡ avômalô. Ma anyô te hamô loḡ êḡ ba baḡ vianôḡ hatyôk.

⁷ Ma nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuḡ doho êḡ ba ititinḡ Yisu ek nêḡê nena tem indum avômalô lôk lijinḡ mavi êndêḡ Sabat mena mi e? Thêlô êbôlêḡ loḡôndê ek nanaḡ yani bêḡ.

⁸ Ma doḡtom hayala thêlôninḡ auk ba hanaḡ hadêḡ anyô baḡ hatyôk atu nena, “Umbiyô uminḡ

* **6:1:** Lo 23:25 * **6:2:** Jon 5:10 * **6:3:** 1Sml 21:1-6 * **6:4:** Wkp 24:5-9

ek avômalô sapêᶇ nêgê o.” Êᶇ ma ôpêᶇ haviyô hamiᶇ.

⁹ Ma Yisu hanaᶇ, “Yahadum ek yanaᶇ injik môlô liᶇ. Alalô hatôm nandum malê ek nasopa Sabat anêᶇ balabuᶇ? Hatôm nandum mavi mena kambom? Hatôm nanêm anyô sa ek êmô lôkmala mena nambuᶇ i ek nema?”

¹⁰ Ma Yisu hatitiᶇ thêlô sapêᶇ hawê havenᶇ ma hanaᶇ hadêᶇ ôpatu nena, “Oto bahem.” Êᶇ ma ôpêᶇ hadum aêᶇ ma baᶇ habitak mavi hathak loᶇbô.

¹¹ Ma doᶇtom ᶇê lôkauk hathak abô balabuᶇ lôk Palisi leniᶇmaniᶇ kambom ba enaᶇ hadêᶇ i hi ba halêm nena, “Alalô nandum malê êndêᶇ Yisu?”

*Yisu halam aposel laumiᶇ ba lahavuju
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Wak te ma Yisu hathak dum te ba hi ek eteᶇ mek. Ma bôlôvôᶇ êᶇ aleba hayaᶇ ma hateᶇ mek iyom hadêᶇ Wapômbêᶇ.

¹³ Hayaᶇ ma halam ᶇê takatu ba esopa yani ethak doᶇtom. Ma habi baᶇ hayô hamiᶇ tomtom hatôm laumiᶇ ba lahavuju ma halam i nena aposel.*

¹⁴ Ma halam Saimon ba hêv athêᶇ lukmuk nena Pita hadêᶇ yani ma yaᶇ molok Andulu ma Jems lo Jon ma Pilip lo Batolomiu

¹⁵ ma Matyu lo Tomas ma Jems Alpius nakaduᶇ ma Saimon ba elam yani nena Selot

¹⁶ ma Judas Jems nakaduᶇ ma Judas Iskaliot, ôpatu vêm ma hanaᶇ Yisu bêᶇ.

* **6:13:** ‘Aposel’ anêᶇ ôdôᶇ nena ᶇê takatu ba Yisu hêv i ba i ek nenaᶇ Wapômbêᶇ anêᶇ abô.

Yisu hadum avômalô bêḡ anôḡ mavi
(Mat 4:24-25; Mak 3:7-12)

17 Yôv ma Yisu lôk anêḡ ḡê ku êlôk ba i kalôḡ bute. Ma avômalô nômbêḡ atu ba bôk esopa yani êmô loḡ êḡ lôk avômalô bêḡ anôḡ êlêm anêḡ Judia lo Jelusalem ma avômalô ḡgwêk Taia lo Saidon êlêm havinḡ.

18 Thêlô êlêm ek nedaḡô anêḡ abô lôk indum ininḡ ḡê lôk lijinḡ mavi. Ma ḡê lôk ḡḡok lelaik ma Yisu hêv ḡḡok takêḡ vê ba ibitak mavi.

19 Ma avômalô bêḡ anôḡ idum ek nêsôm yani ek malê nena anêḡ lôklokwanḡ bêḡ anôḡ habitak ba hi ba hathak thêlô ma tem thêlô nimbitak mavi.

Yisu hadôḡ avômalô
(Mat 5:1-12)

20 Ma Yisu hayê avômalô takatu ba esopa yani ma hanaḡ hadêḡ i nena,

“Môlô avômalô siv, môlô lêk ômô mavi ba Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak ma tem môlônim.

21 *Ma môlô takatu ba lêk oma kisi, môlô lêk ômô mavi ba tem lemimviyak.

Ma môlô takatu ba lêk olaḡ, môlô lêk ômô mavi ba tem nomalik.

22 *Ma avômalô êyê môlô takatu ba osopa Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu, ba êpôlik lôk êvôlinḡ dôminḡ ma enaḡ abôma nena môlônim athêḡ ma nôm ôvathek kambom.

23 “Êḡ ma lemimmavi lôk nodam kaêk lôklala ek malê nena môlônim nôm mavi bêḡ lêk hamô malak

* **6:21:** Sng 126:5-6; Ais 61:3; ALK 7:16-17 * **6:22:** Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

leŋ. Sêbôk ma iniŋ bumalô idum aêŋ hadêŋ plopet lôkthô.

²⁴ “Ma doŋtom kikaknena môlô ñê lôk nômkama bêŋ anôŋ, lêk owa unim nômkama lôk lemim-mavi yôv.

²⁵ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk lemimviyak, tem noma kisi.

Ma kikaknena môlô takatu ba lêk omalik, tem lemimmalaiŋ kambom ba nodan.

²⁶ Ma kikaknena môlô takatu ba lêk avômâlô sapêŋ êbô môlô. Sêbôk ma môlônim bumalô êbô plopet abôyan aêŋ iyom.

*Lemimimbiŋ ñê takatu ba ik vovak hadêŋ môlô
(Mat 5:38-48)*

²⁷ “Ma doŋtom yanaiŋ êndêŋ môlô takatu ba othak olaŋô yenaŋ abô nena lemimimbiŋ ñê takatu ba ik vovak hadêŋ môlô ma nundum kobom mavi êndêŋ ñê êpôlik hathak môlô.

²⁸ Ma nonaiŋ êndêŋ Wapômbêŋ ek indum mavi êndêŋ ñê takatu ba enaiŋ nena Wapômbêŋ imbuliŋ môlô. Ma noten mek ek Wapômbêŋ indum mavi êndêŋ ñê takatu ba idum kambom hadêŋ môlô.

²⁹ Ma anyô te hapetav malem dan vi, ma nuŋwik vi liliŋ ek epetav imbiŋ. Ma anyô te havôv anêm kwêv daim vé, êŋ ma otak yani ek enja anêm kwêv yan imbiŋ.

³⁰ Ma anyô te hanaiŋ hik o liŋ hathak nômkama, êŋ ma nêmi iyom. Ma anyô te hawa anêm nômkama, êŋ ma miŋ onaiŋ lôklokwan ek nêmi endelêm ami. Dô.

³¹ *Ma kobom atu ba lemhaiŋ anyô yan indum êndêŋ o, êŋ ma undum aêŋ êndêŋ yani.

* **6:31:** Mat 7:12

32 “Môlô lemimhaviņ nê takatu ba lenjinhaviņ môlô iyom, êņ ma osoņ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôņ, nê idum kambom ethak idum aêņ iyom.

33 Ma môlô othak udum kobom mavi hadêņ nê takatu ba idum kobom mavi hadêņ môlô iyom, êņ ma osoņ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôņ, nê idum kambom ethak idum aêņ iyom.

34 Ma môlô ôêv nômkama hadêņ nê takatu ba lemimhabi nena tem nênem viyaņ iyom, êņ ma osoņ nena môlô avômalô mavi e? Mi anôņ, nê idum kambom ethak idum aêņ iyom.

35 Ma doņtom lemimhaviņ nundum kobom mavi, êņ ma lemimimbiņ nê êpôlik hathak môlô ba nundum kobom mavi lôk nônêm nômkama oyaņ êndêņ i. Udum aêņ ma ember yam ma tem noja vuli bêņ, ma tem nômô êtôm Wapômbêņ Len anêņ nali ek malê nena osopa yani anêņ bôk lo loņ. Yani hathak hadum kobom mavi hadêņ nê paloņ lôk avômalô idum kambom haviņ.

36 Ma môlô kapôlômim injik am esak avômalô lôkthô êtôm môlônim Lemambô kapô hiki hathak avômalô pik sapêņ.

*Môlô miņ notatale anyô vi iniņ kobom ami
(Mat 7:1-5)*

37* “Môlô miņ notatale anyô vi ami. Wapômbêņ tem etatale môlô aêņ iyom! Ma miņ nonaņ êndêņ anyô vi nena vovaņ bêņ tem êpôm yani ami. Wapômbêņ tem enaņ êndêņ môlô aêņ iyom. Ma anyô te hadum kambom hadêņ o, ma otak kapôlôm ek ôpêņ. Êņ ma tem Wapômbêņ nêm anêm kambom vê aêņ iyom.

* 6:37: Mat 6:14

38 *Ma ôêv nômkama hadêᶇ avômalô vi, ma tem Wapômbêᶇ nêᶇ nômkama êndêᶇ môlô. Yani tem nêᶇ bêᶇ anôᶇ. Ma doᶇtom yani hathak hasopa môlônim kobom. Môlô udum palonᶇ ma tem yani indum aêᶇ. Ma udum wapôm, ma tem Wapômbêᶇ indum aêᶇ iyom êndêᶇ môlô.”

39 *Vêᶇ ma Yisu hanaᶇ abô loᶇ kapô te hadêᶇ thêlô aêntêk, “Hatôm anyô mapusip yaᶇ endom anyô mapusip yaᶇ e? Mi anôᶇ. Thai luvi tem nêᶇnêᶇ yak êndôk lôv.

40 *Avômena ethak unyak ma miᶇ bêᶇ ek iniᶇ kêdôᶇwaga ami. Ma doᶇtom ethak unyak vêᶇ ma tem nimbitak êtôm iniᶇ kêdôᶇwaga.

41 “Aisê ka hôyê siᶇusik hamô mamuyaᶇ madaluk ma miᶇ lemhabi aseleᶇ atu ba hapalaᶇaniᶇ hêk malemdaluk ami?

42 Ma aisê ka honaᶇ hadêᶇ mamuyaᶇ, ‘Aiyaᶇ, yaleᶇhaviᶇ yanêᶇ siᶇusik vê êᶇjêk malem?’ O anyô abôyaᶇ, nêᶇ aseleᶇ atu ba hapalaᶇaniᶇ hêk malem vê ek nôᶇgô katô am ka nêᶇ siᶇusik atu ba hamô mamuyaᶇ madaluk vê.”

Alokwaᶇ lôk anêᶇ anôᶇ
(*Mat 7:15-20; 12:33-35*)

43 “Alokwaᶇ mavi ma miᶇ hathak hik anôᶇ kambom ami. Ma alokwaᶇ kambom miᶇ hathak hik anôᶇ mavi ami.

44 Ma anyô ethak êyê alokwaᶇ anêᶇ anôᶇ ma eyala nena alokwaᶇ mavi mena alokwaᶇ kambom. Ma anyô miᶇ hatôm enja ᶇgôbêᶇ mena bada êᶇô yak lôkmaᶇgiᶇ kapô ami. Milôk.

* 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mat 15:14 * 6:40: Mat 10:24-25

⁴⁵ Aêḡ ba anyô iniḡ kobom tem injik iniḡ kapôlôḡniḡ thô. Auk mavi hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama mavi. Ma doḡtom auk kambom hamô anyôla kapô ma tem indum nômkama kambom. Aêḡ ba malêla takatu ba hamô anyô kapô siḡ intu tem enaḡ ende abôlêk.”

Kobom elav unyak
(Mat 7:24-27)

⁴⁶ * “Aisê ka olam ya nena, ‘Anyô Bêḡ’ ma miḡ osopa yenaḡ abô ami?”

⁴⁷ Ma ôpatu ba halêm hadêḡ ya ba halanô yenaḡ abô ba hasopa, êḡ ma tem yaḡgik ôpêḡ anêḡ bôk lo loḡ thô êndêḡ môlô.

⁴⁸ Yani ma hatôm ôpatu ba halav anêḡ unyak landiḡ halôk pik lôk valu ba havalonḡ loḡ majanḡ. Ma ḡambô bêḡ hayô ba hayôkwiḡ unyak êḡ, ma doḡtom miḡ hapu ami ek malê nena pik lôk valu havalonḡ loḡ majanḡ.

⁴⁹ Ma doḡtom ôpatu ba halanô yenaḡ abô ma miḡ hasopa ami, êḡ ma hatôm halav anêḡ unyak hayô hamô pik pulusik. Ma ḡambô bêḡ hayô ba hayôkwiḡ unyak êḡ, ma hapu ketheḡ oyaḡ ba mi.”

7

Anyô vovak laik anêḡ hévhaviḡ
(Mat 8:5-13)

¹ Yisu hanaḡ abô takêḡ hadêḡ avômalo vêm ma hi Kapaneam.

² Ma anyô vovak laik te anêḡ Lom hamô ba yani lamavi hathak anêḡ anyô ku te, ma doḡtom anêḡ

* 6:46: Mat 7:21

anyô ku êᶇ hapôm lijᶇ kambom ba hadum ek ema.

³ Anyô vovak laik atu halanô nena Yisu lêk hamô loᶇ êᶇ, êᶇ ma yani hêv Israeᶇ iniᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ doho ba i hadêᶇ Yisu ek nenanᶇ injik yani lijᶇ ek êlêm indum anêᶇ anyô ku êᶇ mavi.

⁴ Thêlô êyô ek Yisu ma enanᶇ, “Ôpêntêk ma anyô mavi ba intu mavi ek nêᶇᶇ yani sa.

⁵ Ôpêᶇ hathak lahaviᶇ alalô avômalô Israeᶇ ba bôk hêv yêlô sa ek alav unyak yeᶇ.”

⁶⁻⁸ Êᶇ ma Yisu hi haviᶇ thêlô. Thêlô ebobo anêᶇ unyak ma anyô vovak laik êᶇ hêv anêᶇ anyô môlô doho ba i hadêᶇ Yisu ma enanᶇ, “Anyô Bêᶇ, ya miᶇ anyô mavi ek ôlêm yenanᶇ unyak kapô ami ba intu dô. Ma aêᶇ iyom ma ya miᶇ anyô mavi ek yasôk yangê o ami. Yada yahamô anyô bêᶇ te vibijᶇ ma yenanᶇ ᶇê vovak êᶇᶇᶇ ya vibijᶇ aêᶇ iyom. Ba yahananᶇ hadêᶇ yenanᶇ ᶇê vovak te nena, ‘Nu’, ma hi. Mena yahananᶇ hadêᶇ yaᶇ nena, ‘Ôlêm,’ ma halêm. Ma yahananᶇ hadêᶇ anyô ku te, ‘Undum ku êntêk,’ ma hadum. Ba intu humijᶇ daim ba honanᶇ ek yenanᶇ anyô ku imbitak mavi ma tem mavi.”

⁹ Yisu halanô ôpêᶇ anêᶇ abô ba hasonᶇ kambom ma hik i liliᶇ havôhi ma hananᶇ hadêᶇ avômalô nômbêᶇ atu ba evenᶇ yani yam nena, “Yananᶇ êndêᶇ môlô nena miᶇ bôk yahayê anyô te anêᶇ pik Israeᶇ anêᶇ hêvhaviᶇ hatôm ôpêntêk ami!”

¹⁰ Ma ᶇê takatu ba enanᶇ abô haviᶇ Yisu êvôi unyak ma êyê nena anyô lôk lijᶇ atu lêk habitak mavi.

Yisu hik anyô ᶇama te lijᶇ

11 Kasana ma Yisu hi malak te anêḡ athêḡ nena Nain. Ma anêḡ ḡê ku lôk avômalô bêḡ anôḡ i haviḡ yani.

12 Thêlô ebobo malak êḡ anêḡ badêḡ abôlêk ma avômalô malak êḡ ewa anyô ḡama te ba ele yaiḡ ba i. Yani ma avi tôp te anêḡ nakaduḡ donḡtom êḡ iyom. Ma avômalô malak êḡ bêḡ anôḡ i haviḡ avi tôp lôk nakaduḡ ḡama atu ba i ek nedav.

13 Yisu hayê avi êḡ ma lahiki ba hanaḡ hadêḡ yani nena, “Miḡ ondanḡ andô.”

14 Ma Yisu hi ma hatak baḡ hayôhêk alapa, ma ḡê takatu ba evak ôpêḡ imiḡ tiḡiḡ. Ma Yisu hanaḡ, “Anyô muk, yanaḡ êndêḡ o, umbiyô!”

15 *Ma anyô ḡama êḡ haviyô hamô ma hanaḡ abô, ma Yisu hêv ôpêḡ hadêḡ talêbô.

16 *Ma avômalô sapêḡ êyê ba êkô ma êbô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba enaḡ, “Plopet bêḡ te lêk habitak alalô malêvôḡ. Ma Wapômbêḡ lêk halêm ek nêḡ anêḡ avômalô sa.”

17 Êḡ ma abô hathak Yisu anêḡ ku atu ba hadum hi havenḡ avômalô Judia iniḡ loḡ sapêḡ lôk pik buyaḡ takatu ba habobo haviḡ.

*Jon hêv ḡê ku ju ba i ek nenaḡ injik Yisu liḡ
(Mat 11:2-19)*

18 Jon anêḡ ḡê ku enaḡ hadêḡ yani hathak nôḡ takatu ba Yisu hadum.

19 Ma halam anêḡ anyô ju êlêm ma hêv i ba i ek nenaḡ injik Yisu liḡ, “O ma Mesia atu ba Wapômbêḡ bôk habutiḡ abô ek nêḡ êlêm mena yêlô nayabiḡ anyô yaḡ?”

* 7:15: 1Kiḡ 17:23; 2Kiḡ 4:36 * 7:16: Luk 1:68

²⁰ Anyô ju êḡ êyô ek Yisu ma enaḡ, “Jon anyô hathik ḡaḡ hêv yai ba alêm ek nanaḡ injik o liḡ nena, ‘O ma Mesia atu ba Wapômbêḡ bôk habutiḡ abô ek nêḡ êlêm mena yêlô nayabiḡ anyô yaḡ?’ ”

²¹ Thai êyô ma êyê Yisu hadum avômalô lôk liḡḡ lomalama mavi lôk hêv ḡḡok kambom bêḡ anôḡ vé hêk avômalô. Ma hadum ḡê malenḡḡ pusip bêḡ anôḡ êyê tak.

²² *Vêm ma hanaḡ hadêḡ thai aêntêk, “Nôbônu ma nonaḡ êndêḡ Jon esak nôḡ takatu ba mamu ôyê lo olaḡô. Nê malenḡḡ pusip êyê tak, ma ḡê venḡḡvuvuḡ evenḡ, ma ḡê palê lepla ibitak mavi, ma ḡê lenḡḡondôḡ kôtôḡ elañô abô, ma ḡê ḡama iviyô hathak lonḡbô ma ḡê siv elañô Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi atu. Ba intu unu nonaḡ êndêḡ Jon esak nôḡ takêḡ.

²³ Ma ḡê takatu ba êyê ya ba evalonḡ iniḡ êvhaviḡ lonḡ, nêḡmô lôk lenḡḡmavi.”

²⁴ Ma Jon anêḡ anyô ku êvôi ma Yisu hanaḡ abô hathak Jon hadêḡ avômalô nena, “Bôk môlô u lonḡ thiliv ek ôyê malê? Môlô u ek ôyê lovak hayuv baselak vuak e?

²⁵ Mi. Mena u ek ôyê anyô te hik kwêv kêkêlô ba hayaḡ nôḡ mavi lomalama e? Mi, ḡê takatu ba ik kwêv kêkêlô ma êḡmô kiḡ anêḡ unyak ma miḡ êḡmô lonḡ thiliv ami.

²⁶ *Môlô u lonḡ thiliv ek ôyê malê? Plopet te e? Avanôḡ! Ma donḡtom yanaḡ êndêḡ môlô nena Jon ma bêḡ ek plopet sapêḡ.

²⁷ Bôk eto hathak ôpêḡ hêk Wapômbêḡ anêḡ kapyā nena,

* 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76

“ Odaŋô, tem yanêŋ yenaŋ anyô ku te êmôn ek o,
ek enaŋ yenaŋ abô bêŋ ek
êpôpêk loŋôndê ek o.’ *Malakai 3:1*

28 “Yanaŋ êndêŋ môlô nena Jon ma bêŋ ek avômalô pik sapêŋ. Avi te miŋ bôk havathu anyô te aêŋ ami ma mi. Ma doŋtom ôpatu ba yaôna hêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak, ôpêŋ ma bêŋ ek Jon.”

29 * (Sêbôk ma Jon hathik avômalô lôk nê ewa takis haviŋ ba intu elanô abô atu ba Yisu hanaŋ hathak Jon ma enaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kobom ma thêthôn anôn.”

30 * Ma doŋtom nê Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ êdô ek Jon isik thêlô ba intu êvôliŋ dômiŋ hadêŋ loŋôndê atu ba Wapômbêŋ hik thô hadêŋ i.)

31 Ma Yisu hanaŋ, “Yanaŋ aisê esak avômalô bôlôn êntêk? Ma thêlô hatôm malê?

32 Thêlô ma hatôm avômena takatu ba êmô loŋ ethak doŋtom halôk ba elam hi ek avômena vi nena,
“ Yêlô abi yeŋ beleŋ ek môlô nondo yeŋ,
ma doŋtom miŋ olo yeŋ ami.

Ma yêlô alaŋ asêŋ malêŋ ek môlô nodanŋ,
ma doŋtom miŋ olaŋ ami.’

33 “Ma avômalô bôlôn êntêk êtôm avômena takêŋ. Jon anyô hathik ŋaŋ halêm ma hatip ek nôŋ lôk waiŋ. Ma môlô ôpôlik hathak yani ba onaŋ nena ŋgôk hamô haviŋ yani.

34 * Ma doŋtom Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm ma miŋ hatip ek nôŋ lo waiŋ ami. Ba intu môlô onaŋ, ‘Ôŋgô, anyô êŋ hathak hayaŋ nôŋ lôk hanum

* 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2

waij bêñ anôñ aleba intu halo molo. Yani ma ñê idum kambom lôk ñê ewa takis iniñ anyô môlô.’

³⁵ Aêñ ba Wapômbêñ anêñ auk tem injik anôñ mavi ba avômalô tem nêgê nena auk êñ ma thêthôn anôñ.”

Avi te hathik Yisu va hathak nôm ôv mavi

³⁶ Palisi te halam Yisu hi ek enjañ nôm imbin yani. Êñ ma yani hi hayô ôpêñ anêñ unyak ma halôk hamô ek enjañ nôm.

³⁷ *Ma avi sek te anêñ loñ êñ halañô nena Yisu lêk hayañ nôm hamô Palisi atu anêñ unyak. Êñ ma hawa nôm ôv mavi halôk kolopak valu te ba thapuk ba hi unyak êñ.

³⁸ Ma halêm hamiñ Yisu dôm habobo valuvi ma halañ ba mathôk hêv yak hayô hamô Yisu vakapô. Ma hathav mathôk vê hathak yanida wakadôk ñaun. Ma haliñu Yisu vakapô lôbôlôn ma hawa nôm lêñlêñ ôv mavi atu ba hathik Yisu vakapô hathak.

³⁹ Palisi atu hayê nôm êñ ma lahabi nena, “Yisu ma miñ plopet te ami. Yani plopet ma tem eyala nena avi atu ba hasôm yani ma avi sek te ba tem êpôlik.”

⁴⁰ Yisu hayala ôpêñ anêñ auk ma hanañ, “Saimon, yenañ abô te hêk ek yanañ êndêñ o.”

Ma Saimon hanañ, “Kêdônwaga, onañ.”

⁴¹ Ma Yisu hanañ, “Anyô ju bôk ewa valuselen hêk anyô bêñ te. Anyô yañ hawa hatôm 500, ma yañ hawa hatôm 50 ba iniñ viyañ hêk.

* **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

42 Ma thai miñ hatôm nêñêm valuselej êñ viyañ ami. Ma anyô bêñ êñ hanañ hadêñ thai luvi nena, 'Dô, hatôm.' ”

Yisu hanañ abô loñ kapô êñ yôv ma hanañ hik Saimon liñ nena, “Lemhabi nena anyô ju êñ yañsê intu lahaviñ ôpêñ bêñ anôñ?”

43 Ma Saimon hanañ viyañ nena, “Yañ atu ba hawa valu bêñ la.”

Ma Yisu hanañ, “Anêm auk ma mavi.”

44 Ma Yisu hik i liliñ ma hayê avi êñ ma hanañ hadêñ Saimon, “Nôñgô avi êntêk. Yahabitak hayô anêm unyak kapô ma miñ hôêv ñañ ba yahathik yaveñ ami. Ma doñtom avi êntêk hathik yaveñ hathak yanida mathôk ma haya vê hathak yanida wakadôk ñaun.

45 Ma miñ huliñu ya ami, ma doñtom avi êntêk halinju yaveñkapô lôbôlôn.

46 Ma miñ howa nôñ lêñlêñ ba hongasô hayô hamô yalenkadôk ami, ma doñtom avi êntêk hawa nôñ lêñlêñ ôv mavi ba hangasô hayô hamô yaveñkapô.

47 Aêñ ba yanañ êndêñ o nena avi êntêk lahaviñ ya bêñ anôñ ba intu alalô ayala nena anêñ kambom bêñ anôñ bôk hêv yak yôv. Ma doñtom avômalô takatu ba eson nena iniñ kambom takatu ba Wapômbêñ hêv vê ma dokte iyom, êñ ma leññhaviñ yani dokte aêñ iyom.”

48 Ma Yisu hanañ hadêñ avi êñ nena, “Anêm kambom sapêñ lêk hêv yak yôv.”

49 Ma avômalô takatu ba êmô Saimon anêñ unyak elañô abô êñ ma enañ hadêñ i nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hêv kambom vê?”

50 *Ma Yisu hanan hadêñ avi êñ, “Anêm hôêvhavin hêv o bulubiñ. Nu lôk lemmavi.”

8

Avi doho êv Yisu thêlô sa

¹ Yôv ma Yisu hi haven malak lôbôlôbô ba hanan Abô Mavi hathak Wapômbên anêñ loñ lôkliñyak.

² *Nê ku laumiñ ba lahavuju lôk avi takatu ba bôk hêv iniñ ngôk lôk lijiñ vê even havin yani. Avi takatu te ma Malia anêñ Magadala sêbôk ba ngôk bahenvi ba lahavuju etak yani.

³ Ma avi yañ ma Joana, Kusa yanavi. Kusa ma ôpatu ba hayabiñ Helot anêñ unyak. Ma te ma Susana lôk avi bêñ anôñ havin. Avi takêñ ethak êv Yisu thêlô sa hathak nômkama.

Abô loñ kapô hathak anyô hapaliv yanvêk (Mat 13:1-23; Mak 4:1-20)

⁴ Avômalô bêñ anôñ ibi thêthô hêk lomalak lomalak ba êlêm ethak donjom ek nêgê Yisu. Ma Yisu hanan abô loñ kapô te nena,

⁵ “Anyô te hi hapaliv yanvêk halôk anêñ ku. Ma hapaliv yanvêk takêñ ma vi halôk loñôndê ba avômalô evak pesa lôk menak êpôm ba eyañ.

⁶ Ma doho halôk pik lôk valu ba hapup. Ma donjom pik êñ moma ba yanvêk êñ hayen ba hama.

⁷ Ma vi halôk loñ yak lôkmanjiñ kapô ba yak êñ halumbak hayô yanvêk takêñ vôv.

⁸ Ma donjom vi halôk pik mavi ba hapup ba habitak bêñ ma hik anôñ ba hatôm 100.”

* **7:50:** Luk 8:48; 18:42 * **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

Yisu hanaŋ abô takêŋ yôv ma halam nena, “Môlô nê lôk lemôndôŋ ma nodanô abô êntêk katô.”

⁹ Ma Yisu anêŋ nê ku enaŋ hik yani liŋ hathak abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ.

¹⁰ *Ma yani hanaŋ nena, “Wapômbêŋ lêk hik anêŋ auk loŋ kapô hathak anêŋ loŋ lôklinyak thô hadêŋ môlô yôv. Ma doŋtom avômalô vi ma ya-hathak yahananŋ hathak abô loŋ kapô iyom. Ba intu

“thêlô êyê, ma doŋtom miŋ êyê katô ami.

Ma thêlô elanô, ma doŋtom miŋ eyala anêŋ ôdôŋ katô ami.’ ” *Aisaia 6:9*

¹¹ Ma Yisu hanaŋ nena, “Abô loŋ kapô êŋ anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Yanvêk ma hatôm Wapômbêŋ anêŋ abô.

¹² Yanvêk takatu ba halôk loŋondê ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma haveŋ yam ma Sadaŋ hayô ma hêv Wapômbêŋ anêŋ abô vê hêk thêlô kapôlôŋiŋ ek miŋ nênemimbiŋ ami. Ba intu Wapômbêŋ miŋ hatôm nê thêlô bulubiŋ ami.

¹³ Ma yanvêk takatu ba halôk pik lôk valu ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô ba evalonŋ lôk leŋiŋmavi. Ma doŋtom iniŋ ŋgalôk miŋ halôk pik kapô ba hi ami. Ba intu êvhaviŋ bidonŋa iyom ma malaiŋ hayô ma etak iniŋ êvhaviŋ.

¹⁴ Ma yanvêk takatu ba halôk yak lôkmaŋgiŋ kapô ma hatôm avômalô takatu ba elanô Wapômbêŋ anêŋ abô, ma doŋtom thêlô êmô dokte ba pik êntêk anêŋ malaiŋ lôk anêŋ nômkama lôk

* **8:10:** Ais 6:9-10

anêḡ nôm mavi hathivuḡ Wapômbêḡ anêḡ abô siḡ ba thêlô miḡ ik anôḡ ami ma mi.

15 Ma doḡtom yaḡvêk takatu ba halôk pik mavi ma hatôm avômalô takatu ba kapôlôḡniḡ mavi ba maleḡ lêlê. Thêlô elañô Wapômbêḡ anêḡ abô ba evaloḡ loḡ majañ. Êḡ ma hatôm imiḡ lôklokwaḡ ba ik anôḡ mavi.

Minḡ evuḡ atum lam anêḡ deda ami
(Mak 4:21-25)

16 * “Anyô miḡ ethak êtôm atum lam ba êdô hamô uḡ kapô mena ivuḡ hamô loḡ kapô te ami. Thêlô ethak êthôkwêḡ hamiḡ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô ma nêgê deda.

17 *Nômkama takatu ba ivuḡ hêk loḡ kapô ma tem nimbitak loḡ yaiḡ. Ma nômkama takatu ba ivuḡ i êmô loḡ momañiniḡ ma tem nimbitak yaiḡ ek sapêḡ neyala i.

18 *Aêḡ ba môlô nodañô yenaḡ abô êntêk katô. Ôpatu ba hayala yenaḡ abô katô ma tem Wapômbêḡ indum ba yani eyala nômkama doho imbiḡ. Ma doḡtom ôpatu ba miḡ hayala yenaḡ abô ami, ma tem Wapômbêḡ enja auk takatu ba ôpêḡ hasoḡ nena bôk hawa yôv vê êḡjêk ôpêḡ.”

Yisu anêḡ talêbô lôk iviyaḡ
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Ma Yisu anêḡ talêbô lôk iviyaḡ êlêm ek nêgê yani, ma doḡtom avômalô bêḡ anôḡ imiḡ loḡ siḡ ba miḡ hatôm nêgê yani ami.

* **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 * **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 * **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

20 Êḅ ma anyô te hanaḅ hadêḅ Yisu nena, “Lem-tambô lôk môlôviyaḅ imiḅ yaiḅ ba leḅḅhaviḅ nêḅê o.”

21 Êḅ ma Yisu hanaḅ, “Yenaḅ wakatik lôk aiyaḅ thêlô ma ḅê takatu ba elañô Wapômbêḅ anêḅ abô ba esopa.”

*Yisu hanaḅ ba lovak bêḅ hama
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

22 Wak te ma Yisu hanaḅ hadêḅ anêḅ ḅê ku nena, “Alôana kasukthôm vi tuvulu.” Êḅ ma ewa yeḅ ba i.

23 Thêlô i ma Yisu hêk sôm. Ma ôthôm bêḅ lôk lovak hayô ba hayuv kasuk ba hik halôk yeḅ kapô ba hadum ek êmô thêlô sesoḅ êndôk kasuk kapô ba ini.

24 Êḅ ma i ik Yisu liḅ ba enaḅ, “Anyô bêḅ, anyô bêḅ, alalô tem nama ba mi!”

Ma Yisu haviyô ma hathaḅ lovak lôk kasuk budum bêḅ takatu ba ema ba êk tiḅḅ.

25 Ma Yisu hanaḅ hadêḅ thêlô, “Môlônim ôêvhaviḅ hamô êsê?” Ma thêlô êkô ba eson kambom ba enaḅ hi ba halêm nena, “Ôpêntêk ma opalê ba intu hanaḅ abô hadêḅ kasuk lo lovak ba elañô anêḅ abô ba esopa?”

*Yisu hêv ḅḅk vê hêk anyô te
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)*

26 Ma thêlô ewa yeḅ êḅ ba ibup êyô kasuk ba i avômalô Gelasa iniḅ pik. Loḅ êḅ hêk Galili vi tuvulu.

27 Ma thêlô ethak liḅ ma Yisu hatak yeḅ ba hi, ma anyô te atu ba ḅḅk hamô haviḅ yani anêḅ loḅ êḅ

halêm ba hapôm Yisu. Ôpêḅ bôk hatak anêḅ malak ma hi hamô siô ba havenḅ kôlôlônḅ.

28-29 Nê loḅ êḅ ethak ekak ôpêḅ baḅ lo va lusu hathak seḅ ma êv anyô te ek eyabiḅ, ma doḅtom ḅḅôk êḅ hayô ba hayôkwiḅ ôpêḅ ma hamô seḅ êḅ kisi. Ma habi ôpêḅ vôkê ma hi hamô loḅ thiliv.

Ma anyô êḅ hayê Yisu ma halanḅ boloba ba hêv yak halôk pik habobo Yisu valuvi. Êḅ ma Yisu hananḅ hadêḅ ḅḅôk lelaik atu nena, “Otak ôpêntêk ba nu.” Êḅ ma ôpêḅ halam lôklala bomanḅ nena, “Yisu, o ma Wapômbêḅ Leḅ Anônḅ Biḅ anêḅ Nakaduḅ, lemhaviḅ undum malê êndêḅ ya? Miḅ nêḅ vovanḅ êndêḅ ya ami!”

30 Êḅ ma Yisu hananḅ hik ôpêḅ liḅ, “Anêḅ athêḅ nena?”

Ma ôpêḅ hananḅ, “Yenanḅ athêḅ nena Nê Vovak Lubuḅlubuḅ” ek malê nena ḅḅôk bêḅ anônḅ êmô yani kapô.

31 Ma ḅḅôk takêḅ enanḅ lôbôlônḅ hadêḅ Yisu nena, “Miḅ ômbi yêlô êndôk Viv atu ami.

32 Nêḅ yêlô ni êndôk bok takêḅdaku ba êmô dum endaku.” Êḅ ma Yisu halôk hathak iniḅ auk.

33 Ma ḅḅôk takêḅ etak ôpêḅ ma i êlôk bok takêḅ kapô. Ma bok takêḅ elanviḅ ketheḅ ba i hadêḅ loḅ kambom ma êv yak halôk kasukthôm ba ḅanḅ halok sapêḅ vônô.

34 Ma ḅê takatu ba eyabiḅ bok êyê nôḅ êḅ ma êsôv ba i enanḅ mayaliv havenḅ lomalak.

35 Ma avômalô êlêḅ ek nêḅḅ nena malê te habitak loḅ êḅ. Thêlô êyô ma êyê Yisu lôk ôpatu ba ḅḅôk bêḅ anônḅ bôk êmô haviḅ yani ba lêk anêḅ auk habitak

mavi ba hapuk sôp ma hamô habobo Yisu valuvi. Avômalô êyé ba êkô kambom.

³⁶ Ma nê takatu ba êyé nôm ên enañ hadên avômalô hathak nôm takatu ba hadum ba anyô lôk ngôk atu habitak mavi.

³⁷ Ma avômalô Gelasa sapên êkô ba elowalin kambom ba enañ ek Yisu etak i ba ni buyañ. Aên ba Yisu hathak yeñ ma thêlô êvôi Galili hathak lonbô.

³⁸ Ma anyô lôk ngôk atu lêk mavi ba hanañ lôklokwan hadên Yisu nena, “Hatôm yasôk imbiñ o e?” Ma donjom Yisu hêv ek êmbôni anên lon ba hanañ,

³⁹ “Onañ êndên avômalô esak nômbên atu ba Wapômbên hadum hathak o.” Ên ma havôhi anên lon ma hanañ hadên avômalô sapên hathak nômbên atu ba Yisu hadum hadên yani.

*Avena nama lo avi lijij
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)*

⁴⁰ Yisu hale hi kasukthôm vi tuvulu hathak lonbô ma avômalô bên anôn lêk eyabiñ yani êmô linđan ba ewa yani thô.

⁴¹ Ma anyô bên hayabiñ unyak yeñ te halêm ma anên athên nena Jailus. Yani halek vadôn lêlô habobo Yisu valuvi ma hanañ hik yani lijij lôk kapô malain ek Yisu imbiñ yani ba ini anên unyak.

⁴² Ek malê nena anên amena ma donjom iyom ba hapôm lijij ba hadum ek ema. Amena ên anên sondabên ma hatôm laumin ba lahavuju.

Ên ma Yisu hi haviñ yani ma avômalô bên anôn ekalabu yani siñ.

43 Ma avi te hamô loŋ êŋ ba hapôm lijŋ thalalen halom hatôm sondabêŋ laumin ba lahavuju. Ma anyôla miŋ hatôm idum yani mavi ami.

44 Avi êŋ halêm habobo Yisu dômlokwan ma hasôm Yisu anêŋ kwêv daim anêŋ dan iyom ma kethen oyan ma thalalen êŋ hakapok.

45 Êŋ ma Yisu hanaŋ hik thêlô liŋ, “Opalê hasôm ya?”

Ma thêlô sapêŋ enaŋ nena thêlô mi. Ma Pita hanaŋ, “Anyô Bêŋ, avômalô bêŋ anôŋ ekalabu o siŋ ba intu êsôm o.”

46 Ma donjom Yisu hanaŋ, “Anyôla hasôm ya ba yahasaê nena yenaŋ lôklokwan doho hêv yak.”

47 Ma avi êŋ hayê nena miŋ hatôm imbuŋ i ami. Ba intu hakô ba halowaliŋ ba hi halek vadôŋ lêlô habobo Yisu va. Ma hanaŋ hathak hasôm yani ma kethen oyan ma anêŋ thalalen atu hakapok ba avômalô nômbêŋ atu elanô.

48 *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ avi êŋ, “Yenaŋ avena, anêm hôêvhaviŋ hadum ba lêk hubitak mavi. Nu lôk kapôlôm labali.”

49 Yisu hanaŋ abô hamiŋ denaŋ ma anyô te halêm anêŋ Jailus anêŋ unyak ba hanaŋ, “Nalum avi lêk hama yôv ba intu otak kêdôŋwaga ma miŋ nêŋ malaiŋ êndêŋ yani ami.”

50 Yisu halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadêŋ Jailus, “Miŋ ôkô ami. Nêŋmimiŋ iyom ma tem nalum avi mavi esak loŋbô.”

51-53 Yisu hayô Jailus anêŋ unyak ma avômalô êmô ba elan asêŋ malêŋ lôk leŋiŋmalaiŋ bêŋ hathak yani. Ma Yisu hanaŋ, “Asêŋ dô. Yani hêk sôm iyom

* 8:48: Luk 7:50

ma miñ hama ami.” Thêlô eyala nena lêk hama yôv ba intu emalik hathak Yîsu. Ma Yîsu hadô avômalô ini imbiñ yani ba hawa Pita lo Jon ma Jems lôk amena êñ talêbô lo lambô iyom ba i unyak kapô haviñ yani.

⁵⁴ Êñ ma havalonj avena hamô banj ma halam nena, “Avena, umbiyô!”

⁵⁵ Ma avena êñ anêñ dahô hayô halôk kupik hathak lonjô ma kethenj oyanj ma haviyô. Ma Yîsu hanañ ek nêñêm nôñ êndênj avena êñ ek enjanj.

⁵⁶ Ma anêñ talêbô lo lambô esonj kambom. Ma donjom Yîsu hanañ lôklokwanj nena miñ nenanj nôñ êñ bêñ êndênj anyôla ami.

9

Yîsu hêv nê ku ba i

(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Yîsu halam anêñ nê ku lauminj ba lahavuju ethak donjom ma hêv lôklokwanj lôk athênj bêñ hadênj i ek nêñêm ngôk sapênj vê lôk nindum avômalô lijij mavi.

² Ma yani hêv thêlô ba i ek nenanj abô esak Wapômbênj anêñ lonj lôklinjyak lôk nindum avômalô lôk lijij mavi.

³* Ma Yîsu hanañ hadênj thêlô, “Môlô nu lomalak lomalak. Ma miñ noja kôm lo vak ma nôñ lo valuselenj imbiñ ami. Unjwik kwêv donjom ma miñ noja kwêv yanj imbiñ ami.

⁴ Unyak alêla takatu ba môlô ôyô, ma nôñmô unyak êñ iyom endeba notak lonj êñ ek unu buyanj.

* **9:3:** Luk 10:4-11

⁵ Ma donptom loŋ takatu ba miŋ ewa môle thô ami, ma waklavôŋ otak loŋ êŋ, ma uŋgwik vonŋgovaŋ takatu ba hamô vemimkapô vê êndôk thêlô maleŋiŋ ek injik iniŋ kambom thô.”

⁶ Yôv ma thêlô i even lomalak lomalak ba enaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi lôk idum avômalô lôk lijiŋ mavi.

*Helot lahabi nena Yisu ma opalê
(Mat 14:1-2; Mak 6:14-16)*

⁷ *Anyô Bêŋ Helot halaŋô nôŋ takatu ba Yisu hadum ba lahabi bêŋ anôŋ hathak ek malê nena anyô doho enaŋ aêntêk, “Jon haviyô hêk ŋama hathak loŋbô.”

⁸ Ma anyô doho enaŋ, “Elia halêm,” ma doho enaŋ, “Plopet tak sêbôk te haviyô hathak loŋbô.”

⁹ *Êŋ ma Helot hanaŋ nena, “Bôk yahadabêŋ Jon laselo kisi yôv, ma donptom Yisu ma opalê ba yahalaŋô avômalô enaŋ abôkama hathak yani?” Êŋ ma yani hadum ek ênjê Yisu.

*Yisu havakôŋ avômalô hatôm 5,000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15)*

¹⁰ Ma Yisu anêŋ aposel êyô, ma enaŋ hathak nôŋ takatu ba thêlô idum bêŋ hadêŋ Yisu. Yôv ma Yisu halom thêlôda iyom ba i malak te anêŋ athêŋ nena Betsaida.

¹¹ Ma donptom avômalô bêŋ anôŋ eyala nena Yisu lêk hi. Êŋ ma thêlô esopa yani ba i. Thêlô i êyô ek Yisu ma yani hawa thêlô thô. Yôv ma yani hanaŋ abô hathak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak ba hadum avômalô lôk lijiŋ ibitak mavi.

* **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Luk 23:8

12 Ma yañsiñ bôlôvôn ma Yisu anêñ nê ku êlêm ma enañ hadêñ yani nena, “Lêk yañsiñ ma alalô amô loñ thiliv. Ba intu otak avômalô takêntêk ek ini malak lôk loñ takatu ba hamô habobo ek nêmbôlêm iniñ nô m lôk loñ nêjêk.”

13 Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Mi, môlôda nobakôn i.” Ma thêlô enañ, “Yêlôaniñ nô m ma polom bahenvi ma alim ju iyom hamô ba miñ hatôm ami. Aêñ ba yêlô ana nanêm nô m vuli ek avômalô nô mbênj êntêk êñ la?”

14 Thêlô enañ abô êñ ek malê nena anyô bênj anônj ba hatôm 5,000 la intu êmô.

Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Môlô nonañ êndênj avômalô nena nesak doñtom êtôm aêntêk 50 dum te, ma 50 dum yañ êtôm 5,000.”

15 Nê ku idum aênj hadêñ avômalô ba sapênj êlôk êmô biñ.

16 Ma Yisu hawa polom bahenvi lôk alim ju atu ba hêv ma hathak leñ ma hateñ mek. Vêm ma haya hi lôbôlôbô ma hêv hadêñ anêñ nê ku ba ibi sam hadêñ avômalô nô mbênj atu.

17 Ma avômalô sapênj eyañ ba leñjiviyak. Ma nô m wata vi atu ba hamô ma nê ku isup halôk vak sam laumiñ ba lahavuju.

Pita hanañ nena Yisu ma Kilisi

(Mat 16:13-28; Mak 8:27-9:1)

18 Wak te ma Yisu hateñ mek ma anêñ nê ku iyom êmô haviñ yani. Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ nena, “Avômalô ethak elam ya nena opalê?”

19 *Ma thêlô enañ nena, “Doho enañ nena o ma Jon anyô hathik njan. Ma doho enañ nena o ma

* 9:19: Luk 9:7-8

Elia, ma doho enañ nena o ma plopet bô te intu haviyô hathak lonjbô.”

20 *Ma Yisu hanañ hik thêlô liñ, “Ma môleđa olam ya nena opalê?”

Ma Pita hanañ viyañ nena, “O ma Mesia atu ba Wapômbênê hêv ek nê m anên avômalô bulubin.”

21 Êñ ma Yisu hanañ lôklokwañ hadên thêlô ek miñ nenañ abô êñ bên êndên anyôla ami.

22 *Ma yani hanañ nena, “Anyô Anên Nakaduñ atu tem esopa Wapômbênê anên lahavin ba enja vovañ bên anôn. Ma Israeł iniñ nê bên bên lôk nê bên bên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ tem nêmbôlinj dômiñ êndên yani. Ma Wapômbênê tem indum ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem injik yani liñ imbiyô esak lonjbô.”

23 *Ma yani hanañ hadên avômalô sapên nena, “Anyôla hadum ek esopa ya, êñ ma êmbôlinj dô m êndên yanida ma enja anên alovalaņasiñ êtôm wak nômbênê intu sapên ba esopa ya.

24 *Ek malê nena ôpatu ba lahabi bên anôn hathak anên lôkmala pik ma anên lôkmala êñ tem nê m yak. Ma doñtom ôpatu ba hatak anên lôkmala ek hasopa ya, yani êñ tem enja lôkmala anôn.

25 Anyô te hawa nômkama pik sapên, ma doñtom miñ hasopa Wapômbênê ami ba anên lôkmala hêv yak, êñ ma tem yani êmô mavi e? Mi anôn, tem enja vovañ.

26 *Ma anyôla mama ek ya lôk yenañ abô, ma emben yam atu ba ya Anyô Anên Nakaduñ yan-

* 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9

dealêm imbiņ yenaņ deda lôkmaņgiņ lôk lambô ma anjela mathenј iniņ deda lôkmaņgiņ, ma tem ya mama ek ôpêņ aêņ iyom.

27 Aêņ ba yanaņ avanôņ êndêņ môlô nena Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak tem êlêm. Ma môlô vi atu ba umiņ loņ êntêk tem nômô lôkmala denaņ ma ôņgô nôm êņ imbiņ.”

*Yisu liņkupik habitak yaņda
(Mat 17:1-13; Mak 9:2-13)*

28 Ma Yisu hanaņ abô êņ yôv ma wak bahenјvi ba lahavulô hale ba hi. Ma Yisu hathak dumlolê te ba hi ek eteņ mek ma hawa Pita lo Jems ma Jon iviņ yani.

29 Yisu hateņ mek denaņ ma thohavloma habitak yaņda ba anêņ kwêv habitak thapuk hatôm damak hêv.

30-31 *Ma ketheņ oyaņ ma anyô lokwanјju lôk deda bêņ imiņ ba enaņ abô haviņ yani, yaņ ma Mose ma yaņ ma Elia. Thai enaņ abô hadêņ Yisu hathak nôm takatu ba Yisu tem indum ba injik anôņ êmô Jelusalem endeba yani etak pik êntêk ba ni.

32 *Ma Pita lo Jems ma Jon thêlô maleņ hatulak ba êk sôm. Ma thêlô iviyô ma êyê Yisu anêņ deda bêņ lôk anyô ju imiņ iviņ yani.

33 Ma thai idum ek ini ma Pita hanaņ hadêņ Yisu aêntêk, “Anyô bêņ, mavi anôņ ek lêk alalô amô loņ êntêk. Yêlô nadav unyak lôkkupik lokwanјlô, te ek o ma te ek Mose ma te ek Elia.” Pita hathôņ abô atu ba enaņ ba intu hanaņ aêņ.

* 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18

34 Pita hanaŋ abô denaŋ ma buliv te hayô hava thêlô siŋ ba thêlô êkô.

35 *Ma abô te halêm anêŋ buliv êŋ kapô nena, “Intu ma yenaŋ Okna ba bôk yahatak yani yôv ek indum yenaŋ ku. Ba nodanô anêŋ abô.”

36 Abô êŋ habitak yôv ma thêlô êyê Yisu iyom hamiŋ. Pita lo Jems ma Jon miŋ enaŋ hadêŋ anyôla hathak nô m takatu ba êyê lo elanô ami.

*Yisu hêv ngôk vê hêk okna te
(Mat 17:14-21; Mak 9:14-29)*

37 Haviyô hayaŋ ma Yisu thêlô etak dumlolê hêk ma êlôk ba i, ma avômalô bêŋ anôŋ i êpôm yani.

38 Ma anyô te halam aêntêk, “Kêdôŋwaga, hatôm nê m kapôlôm ek yenaŋ okna ba nê m yani sa ek malê nena yenaŋ okna donptom iyom.

39 Ngôk te hathak hayôkwiŋ yani ba kethen oyaŋ ma yani halaŋ boloba ba halowaliŋ kambom ba wapôk habitak abôlêk. Ngôk êŋ habuliŋ yani liŋkupik kambom anôŋ ba miŋ hathak hatak yani dokte ami.

40 Yahananŋ hik anê m nê ku liŋ lôklokwan ek nê nê m ngôk kambom êŋ vê, ma donptom thêlô miŋ hatôm ami.”

41 Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yahamô haviŋ môlô sawa daim ma donptom miŋ ôêvhaviŋ ami ma owa auk lokban aleba yakapôlôŋ lêk hagiap hathak môlô. Onja okna êŋ êlê m.”

42 Ma okna êŋ haven denaŋ, ma ngôk êŋ habi vôiê halôk pik ba hadum ba okna halowaliŋ kambom. Ma donptom Yisu hathanŋ ngôk lelaik êŋ, ma

* 9:35: Luk 3:22

hadum okna êḅ ba habitak mavi ma hêv hi hadêḅ lambô hathak loṅbô.

⁴³ Ma avômalô sapêḅ esonḅ kambom hathak Wapômbêḅ anêḅ lôklokwanḅ bêḅ.

*Yisu hananḅ bôlônḅ yanḅ hathak anêḅ ḡama
(Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)*

Avômalô sapêḅ leṅṅhabi abô bêḅ anônḅ hathak nôḡ takatu ba Yisu hadum, ma Yisu hananḅ hadêḅ anêḅ ḡê ku nena,

⁴⁴ * “Môlô nodanḅ abô êntêk katô. Tem nenanḅ Anyô Anêḅ Nakaduḅ atu bêḅ ba netak êndôk avômalô baheṅḅ.”

⁴⁵ *Ma anêḅ ḡê ku êthônḅ abô êḅ anêḅ ôdônḅ palinḅ ek malê nena havuḅ ek thêlô. Ma êkô ek nenanḅ injik yani linḅ ek enanḅ anêḅ ôdônḅ bêḅ êndêḅ thêlô.

*Opalê intu anyô bêḅ?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-41)*

⁴⁶ *Ma Yisu anêḅ ḡê ku êkôki nena thêlô alisê intu bêḅ ek ḡê ku vi.

⁴⁷ Ma Yisu hayala thêlôninḅ auk êḅ. Ma hawa amena te ba hadô haminḅ habobo yani.

⁴⁸ *Ma hananḅ hadêḅ anêḅ ḡê ku nena, “Ôpatu ba hêvhavinḅ ya ba hawa amena nate aêntêk thô, ma hatôm hawa ya thô. Ma ôpatu ba hawa ya thô, ma hatôm hawa ôpatu ba hêv ya ba yahalêm thô havinḅ. Ma ôpatu ba hadum i aleba yaôna hamô môlô malêvônḅ intu anyô bêḅ ek môlô.”

⁴⁹ Ma Jon hananḅ nena, “Anyô Bêḅ, yêlô ayê anyô te hêv ḡgôk vê hathak anêḅ athêḅ. Ma donḅtom yani

* **9:44:** Luk 9:22 * **9:45:** Luk 18:34 * **9:46:** Luk 22:24 * **9:48:** Mat 10:40

ma miñ alalô te ami ba intu yêlô anañ ek yani etak ku êñ.”

50 *Ma donjom Yisu hanañ nena, “Dô! Miñ nu-miñ yani loñ siñ ami. Ôpatu ba miñ hapôlik hathak alalô ami, intu alalôaniñ te.”

Avômalô Samalia êdô Yisu

51 Waklavôñ Wapômbêñ enja Yisu ni leñ lêk habobo, êñ ma yani lavidonj ek ni Jerusalem.

52 Ma yani hêv anyô doho ba i malak te hêk Samalia ek nêpôpêk nômkama êmôñ ek yani.

53 Ma donjom avômalô loñ êñ êdô neja yani thô ek malê nena hi Jerusalem.

54 *Ma ñê ku Jems lo Jon êyê nôm êñ ma enañ hik yani liñ aêntêk, “Anyô Bêñ, yai nandam atum êndôk ba êlêm anêñ leñ ek esañ thêlô e?”

55 Ma donjom Yisu hik i liliñ ma hayanda thai.

56 Ma thêlô i malak yañ.

*Ku bêñ ek nesopa Yisu vañgwam
(Mat 8:18-22)*

57 Thêlô evenj loñôndê ba i ma anyô te hanañ nena, “Loñ nômbêñ atu ba hu ma tem yasopa o.”

58 Ma Yisu hanañ, “Avuñ yatap iniñ pik abyañ hamô ma menak iniñ unyak hamô aliñ, ma donjom ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma yenañ loñ yañgêk ma mi.”

59 Ma Yisu hanañ hadêñ anyô yañ nena, “Osopa ya.”

Ma donjom ôpêñ hanañ, “Anyô Bêñ, otak ya ek yana yandav wakamik vêmam.”

* 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:54: 2Kiñ 1:9-16

60 Ma Yisu hanaŋ hadêŋ yani, “Dô, nê ŋama da nedav iniŋ ŋama. Ma nu onan abô esak Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak bêŋ.”

61 *Ma anyô yan hanaŋ hadêŋ Yisu nena, “Anyô Bêŋ, tem yasopa o, ma doŋtom otak ya ek yanar waklêvôŋ êndêŋ yenaŋ avômalô vêmam.”

62 Ma Yisu hanaŋ viyan nena, “Ôpatu ba haven loŋondê ma hik ma liliŋ miŋ hatôm indum ku ênjêk Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami ma mi.”

10

Yisu hêv nê ku hatôm 72 ba i (Mat 11:20-24)

1 *Yôv ma Anyô Bêŋ hatak avômalô yan da hatôm 72 ba hêv i juju ba êmôŋ ek yani ba i hadêŋ malak lôŋ sapêŋ atu ba yani tem ni.

2 *Ma yani hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Nôm bêŋ anôŋ lêk hayôk ba hamô ku kapô, ma doŋtom nê ku ma tomtom iyom. Aêŋ ba noten mek êndêŋ ku anêŋ alaŋ ek nê nê ku ba ini ek nindum anêŋ ku.

3 *Môlô nu. Yahêv môlô ba u hatôm boksipsip nali i êmô avuŋ yatap malêvôŋ.

4 *Ma miŋ môlô noja valuseleŋ lôk vak lôk bokŋgôp imbiŋ ami. Ma miŋ nonan abô pôk emben loŋondê ami ma unu nundum ku êŋ kethen.

5 “Môlô ôyô unyak te kapô, ma nonan êndêŋ thêlô aêntêk, ‘Wapômbêŋ hatôm indum ba môlô nômô yôhok mavi.’

* 9:61: 1Kin 19:20 * 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

⁶ Anyô yôhok te hamô unyak êᶇ ba hêvHAVIN, êᶇ ma tem môlônim abô mavi êᶇ êmô imbiᶇ thêlô. Ma mi, ma tem abô êᶇ êmbôlêm ek môlôda esak loᶇbô.

⁷ *Ma môlô nômô unyak êᶇ iyom. Ma môlô oᶇgwanᶇ ba nunum êtôm atu ba êv hadêᶇ môlô iyom ek malê nena môlô ma ᶇê ku ba mavi ek avômalô neyabiᶇ môlô. Ma miᶇ môlô unu nosak unyak mayaliv ami.

⁸ * “Môlô ôyô malak lôᶇ te ba ewa môlô thô ba êv nôm hadêᶇ môlô, êᶇ ma môlôᶇganᶇ.

⁹ Ma môlô nundum thêlôniᶇ avômalô lôk lijiᶇ nimbitak mavi, ma môlô nonaᶇ aêntêk, ‘Wapômbêᶇ anêᶇ loᶇ lôkliᶇyak lêk halêm habobo môlô.’

¹⁰ Ma doᶇtom miᶇ ewa môlô thô ami, êᶇ ma môlô unu numiᶇ loᶇôndê ma nonaᶇ nena,

¹¹ * ‘Yêlô ik voᶇgovaᶇ veᶇiᶇkapô vê halôk môlô malemim ek injik môlônim kambom thô. Ba intu môlô lemim imbi katô nena Wapômbêᶇ anêᶇ loᶇ lôkliᶇyak lêk halêm habobo môlô.’

¹² *Yanaᶇ êndêᶇ môlô nena waklavôᶇ atu ba Wapômbêᶇ endelêm ek endanô abô, êᶇ ma avômalô loᶇ atu ba miᶇ ewa môlô thô ami, thêlôniᶇ malaiᶇ tem êmôᶇ ek avômalô kambom anêᶇ Sodom.

¹³ “Alikaknena, môlô avômalô Kolasin lo Bet-saida! Môlô bôk ôyê nômbithi lomaloma. Ma doᶇtom bôk yandum nômbithi takêᶇ êmô Taia lo Saidon malêvôᶇ, êᶇ ma kethêᶇ oyaᶇ ma tem ni-jik kwêv kambom lôk nesav atum ᶇgavu esak leᶇiᶇkadôk ek nede kapôlôᶇiᶇ liliᶇ.

* **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8:** 1Ko 10:27 * **10:11:** Ap 13:51; 18:6 * **10:12:** Stt 19:24-25; Mat 10:15; 11:24

14 Waklavônġ atu ba Wapômbêġ endelêm ek endanġo abô, êġ ma môleġnim malaiġ tem bêġ anônġ êmônġ ek avômalô Taia lo Saidon iniġ!

15 Ma môle avômalô Kapaneam, tem nêmbô môleġnim athêġ esak leġ e? Mi, môle tem unu ŋê ŋama iniġ loġ!

16 * “Anyô halanġo môleġnim abô, êġ ma yani halanġo yenanġ abô haviġ. Ma anyô havôliġ dôġ hadêġ môle, êġ ma yani havôliġ dôġ hadêġ ya haviġ. Ma anyô havôliġ dôġ hadêġ ya, êġ ma yani havôliġ dôġ hadêġ Ôpatu ba hêv ya ba yahalêm haviġ.”

Nê ku êvôleġm hathak loġbô

(Mat 11:25-27; 13:16-17)

17 Nê ku 72 takatu êvôleġm hathak loġbô ma leġiġmavi bêġ anônġ ba enanġ, “Anyô Bêġ, yêlô adum ku lomaloma lôk êv ŋgôk vê hathak anêm athêġ.”

18 *Ma Yisu hanaġ aêntêk, “Yahayê Sadanġ hêv yak anêġ leġ hatôm damak.

19 *Odanġo, yahêv lôklokwanġ hadêġ môle ek nombak umya lo danġgaviġ pesa. Ma môle hatôm nôġmô Sadanġ ôpatu ba lamaniġ hathak môle anêġ lôklokwanġ sapêġ lu. Ma nôġmlate miġ hatôm imbuliġ môle ami ma mi.

20 *Ma môle miġ lemimmavi bêġ anônġ esak ŋgôk elanġo môleġnim abô ami ma mi, ma donġtom môle lemimmavi esak Wapômbêġ bôk hato môleġnim athêġ hêk leġ.”

* **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23
12:8-9 * **10:19:** Sng 91:13; Mak 16:18

* **10:18:** Jon 12:31; ALK
* **10:20:** Plp 4:3; ALK 3:5

21 Yôv ma Lovak Mathen hadum Yisu anên kapô lamavi ba hanañ, “Wakamik, O ma len lo pik anên alañ! Lêk huvuñ anêm auk hadên nê lôkauk lôk nê bêñbên ma huik thô hadên nê takatu ba êtôm avômena yaônena. Ba intu yahabô anêm athên! Wakamik, avanôn oda hosopa anêm lemhaviñ ba intu hudum aên.

22 * “Wakamik bôk hôêv ya auk sapên yôv. Ba anyô late miñ hayala Nalum atu ami. Mi, O Wakamik iyom. Ma anyô late miñ hayala O Wakamik katô ami. Mi, Nalum lôk nê takatu ba Nalum lahaviñ injik O thô êndên i iyom.”

23 Ma Yisu hik i liliñ ba hanañ hadên anên nê ku iyom nena, “Wapômbên hadum mavi hadên môlô ba môlô ôyê nôm takatu.

24 Yanañ êndên môlô nena sêbôk ma plopet lôk kiñ bêñ anôn leniñhaviñ nêgê nôm êntêk ba lêk môlô ôyê, ma donjom miñ êyê ami. Ma leniñhaviñ nedañô abô takêntêk ba lêk môlô olañô, ma donjom miñ elañô ami.”

Anyô Samalia mavi te
(*Mat 22:34-40; Mak 12:28-34*)

25 *Wak te ma anyô lôkauk hathak abô balabuñ hayô hamiñ ba hadum ek esaê Yisu ba hanañ, “Kêdônwaga, yandum malê ek Wapômbên nêm lôkmala atu ba nêmo êtôm wak nômbên intu sapên êndên ya?”

26 Ma Yisu hanañ hik yani liñ aêntêk, “Abô balabuñ hanañ malê? Êñ ma oda osam abô êñ ba lemimbi nena abô êñ hanañ aisê?”

* **10:22:** Jon 3:35; 10:15 * **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18

27 *Ma yani hanaŋ nena, “Lemimimbiŋ Anyô Bêŋ unim Wapômbêŋ ênjêk unim kapôlômim lôk dahôlômim ma lôklokwaŋ lôk unim auk sapêŋ. Ma lemimbiŋ anêm avômalô êtôm lemhaviŋ oda.”

28 *Ma Yisu hanaŋ nena, “Avanôŋ. Undum aêŋ ma tem ômô lôkmala.”

29 Ma donŋtom yani hadum ek avômalô nêgê nena anêŋ auk ma mavi, aêŋ ba yani hanaŋ nena, “Yenaŋ avômalô êŋ ma opalêla?”

30 Ma Yisu hanaŋ viyaŋ aêntêk, “Anyô te hatak Jelusalem ma halôk ba hi Jeliko. Êŋ ma nê vani êpôm yani ba ik yani ba hamayak hêk loŋôndê ma ewa anêŋ nômkama vani ba i.

31 Ma anyô habôk da te hasopa loŋôndê êŋ ba halôk ba hi. Êŋ ma yani hayê anyô êŋ, ma donŋtom yani habup halôk loŋôndê vi hale ba hi.

32 Aêŋ iyom ma Livai te halôk loŋôndê bô êŋ hale ma hayê ôpêŋ, ma ketheŋ oyaŋ habup halôk loŋôndê vi atu hale ba hi.

33 Ma donŋtom anyô Samalia* te halom loŋôndê êŋ ba hi ma hayê ôpêŋ ba lahiki.

34 Êŋ ma yani hi hadêŋ ôpêŋ ma hanŋgasô waiŋ lôk nôm lêŋlêŋ hathak ôpêŋ anêŋ palê ma hasum. Yôv ma yani hawa ôpêŋ ba hatak hayô hamô anêŋ bok donŋki ma halom ba hi unyak atu ba êv vuli ba êk. Ma yanida hayabiŋ ôpêŋ.

35 Ma haviyô hayaŋ ma yani hêv valuseleŋ seleva ju hadêŋ unyak alaŋ ma hanaŋ nena, ‘Oyabiŋ anyô lijiŋ êntêk mavi. Ma valu êntêk miŋ

* 10:27: Wkp 19:18; Lo 6:5 * 10:28: Wkp 18:5 * 10:33: Avômalô Samalia ma Israeŋ iniŋ nê kambom.

hatôm ami ba wak yaŋ atu ba yahalehalêm ma tem yanêm doho imbiŋ.’ ”

36 Yisu hanaŋ abô loŋ kapô êŋ yôv ma hanaŋ hik anyô lôkauk êŋ liŋ aêntêk, “Lemhabi aisê? Ôpatu ba nê kambom ik ma opalê hêv yani sa hatôm yanida anêŋ avômalô te?”

37 Ma anyô lôkauk hanaŋ viyaŋ nena, “Ôpatu ba hêv kapô hadêŋ yani.”

Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, “Nu ma undum aêŋ iyom.”

Yisu hamô Mata lo Malia iniŋ unyak

38 Yisu lôk anêŋ nê ku even ba i ma Yisu habitak hayô malak lôŋ te ba hi. Ma avi te anêŋ athêŋ nena Mata hawa Yisu thô ba hi hamô anêŋ unyak.

39 *Mata anêŋ yaŋ molok Malia hamô habobo Anyô Bêŋ valuvi ba halaŋô anêŋ abô.

40 Ma doŋtom Mata hadum ku bêŋ anôŋ ek hapôpêk nô. Êŋ ma yani hi hadêŋ Yisu ma hanaŋ, “Anyô Bêŋ, lemhabi aisê? Yahadum ku bêŋ anôŋ ma yenaŋ aiaŋ molok miŋ hêv ya sa dokte ami. Ba intu otak yani êlêm ek nêm ya sa.”

41 Ma doŋtom Anyô Bêŋ hanaŋ viyaŋ hadêŋ yani nena, “Mata, Mata, aisê ka lem hik o ba kapôlôm malaiŋ hathak nômkama lomaloma?”

42 *Ma doŋtom nômlate iyom intu ba nômbêŋ ma Malia lêk hawa nô. Êŋ yôv ba anyô te miŋ hatôm enja nô. Êŋ vê ênjêk yani ami ma mi.”

* **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 * **10:42:** Mat 6:33

11

Kobom netenj mek

(Mat 6:9-15; 7:7-11)

¹ Wak te ma Yisu hateŋ mek hamô bute. Ma hateŋ mek yôv ma anêŋ nê ku te hanaŋ hadêŋ yani nena, “Anyô Bêŋ, ôndôŋ yêlô ek yêlô natenj mek êtôm sêbôk ba Jon hadôŋ anêŋ nê ku.”

² Ma Yisu hanaŋ, “Môlô notenj mek aêntêk, “ ‘Wakamik, anêm athêŋ ênjêk mathenj.

Ma anêm loŋ lôkliŋyak êlêm êtôm loŋ lôkthô.

³ Ma nêm wak tomtom anêŋ nôm êndêŋ yêlô.

⁴ Ma yêlô êv avômâlô iniŋ kambom takatu ba idum hadêŋ yêlô vê,

ba intu nêm yêlôaniŋ kambom vê aêŋ iyom.

Lôk miŋ otak yêlô êndôk nôm atu ba esau yêlô ami.’ ”

⁵⁻⁶ Yôv ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô aêntêk, “Bôlôvôŋ biŋ te ma hu hadêŋ anêm anyô môlô te anêŋ unyak ma honaŋ, ‘Aiyaŋ, yenaŋ anyô môlô te halêm anêŋ loŋ daim ba lêk hamô yenaŋ unyak ba hama kisi ma ya nôm mi. Ba hatôm nêm polom lokwanlô ek yani e?’

⁷ Ma anêm anyô môlô atu hamô unyak kapô tem enaŋ viyaŋ nena, ‘Yahadô. Yêlô lêk êk sôm ba unyak abôlêk lêk putup yôv ba tem miŋ yanêm nôm êndêŋ o ami ma mi.’

⁸ Yani hadô ek nêm anêŋ anyô môlô sa. Ma donjom yahanaŋ hadêŋ môlô nena otenj lôbôlôŋ, êŋ ma tem yani mama ba imbiyô ba nêm nôm êtôm atu ba hotenj yani.

⁹⁻¹⁰ “Ba intu yahanaŋ hadêŋ môlô nena nê takatu ba enaŋ hik Wapômbêŋ liŋ, ma tem neja

nômkama êtôm atu ba enaŋ. Ma êbôlêm nômlate ma tem nêpôm. Ma ipididiŋ unyak abôlêk ma tem injik vê ek i. Aêŋ ba onaŋ hik Wapômbêŋ liŋ ma tem nê mômônim lemimhaviŋ êndêŋ mômô. Ma ôbôlêm ma tem nôpôm. Ma upididiŋ unyak abôlêk ma tem injik vê ek mômô.

¹¹ “Mômô avômena iniŋ lami, nalum hanaŋ hik o liŋ ek enjaŋ alim ma tem nê momya kambom te êndêŋ yani e? Ma mi!

¹² Mena yani hanaŋ ek enjaŋ menak daluk, êŋ ma tem nê mngalivaŋ te e? Ma mi!

¹³ Mômô avômalo pik unim bôk lo loŋ ma kambom, ma doŋtom mômô othak ôêv nômkama mavi hadêŋ nalumi. Aêŋ ba mômô noyala katô nena mômônim Lemambô Bêŋ atu ba hamô malak leŋ yani lamavi anôŋ ek nê m Lovak Matherŋ êndêŋ nê takatu ba enaŋ hik yani liŋ.”

Yisu lo Belsebul

(Mat 12:22-32,43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Yisu hêv ngôk vê hêk anyô abôlêk putup te. Ma ngôk êŋ hatak ôpêŋ ba hi ma ôpêŋ hanaŋ abô ba avômalo sapêŋ êyê ba esaŋ kambom.

¹⁵ *Ma doŋtom avômalo doho enaŋ, “Ngôk iniŋ anyô bêŋ Belsebul hêv lôklokwaŋ hadêŋ ôpêŋ. Ba intu hatôm nê m ngôk sapêŋ vê ênjêk avômalo.”

¹⁶ *Ma avômalo doho idum ek nesau Yisu ba enaŋ hik yani liŋ nena, “Undum lavôŋiŋ te ek injik thô nena Wapômbêŋ hêv o ba hôlêm mena mi e?”

¹⁷ Ma doŋtom Yisu hayala thêlôniniŋ auk ba hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô nena, “Avômalo malak lôŋ te evaki vose hi ôdôŋ ju, êŋ ma tem malak lôŋ êŋ

* **11:15:** Mat 9:34; 10:25 * **11:16:** Mat 12:38

ngathiniņ ba bapu ipup imbitak. Ma avômalô ôdôn te evaki vose hi ôdôn ju ma tem thêlôda nênem yak.

18 Aên ba Sadaņ anên ngôk vi evaki vose hi ôdôn ju, êņ ma Sadaņ anên loņ lôklinyak tem imiņ majañ aisê? Mi. Ma aisê ka môlô onaņ nena yahêv ngôk vê hathak Belsebul anên lôklokwaņ?

19 Môlô onaņ nena ngôk bên Belsebul hêv lôklokwaņ hadên ya ba yahêv ngôk vê. Ma môlônim avômalô idum ku êņ haviņ! Ma opalê intu hêv lôklokwaņ hadên thêlô ba idum ku mavi êņ? Ngôk Bên, e? Mi! Môlôda unim avômalô ik thô nena môlô onaņ abôyaņ.

20 Wapômbên da hêv lôklokwaņ hadên ya ba yahêv ngôk vê hêk avômalô. Aên ba oyala nena Wapômbên anên loņ lôklinyak lêk halêm yôv.

21 “Anyô lôklokwaņ te havaloņ nômkama vovak ba hayabiņ anên loņ, êņ ma anên nômkama tem êmô mavi.

22 *Ma doņtom anyô vovak laik môņ hayô ba hik vovak hadên ôpên aleba hamô lu, êņ ma yani tem enja ôpên anên nômkama vovak takatu ba bôk hadum ôpên ba habitak lôklokwaņ vê. Aên ba ôpatu ba lovak ma tem imbi yaņ atu ba hêv yak anên nômkama sam.

23 * “Anyôla miņ hêv ya sa ek yai naņgik vovak êndên Sadaņ ami, ôpên hatôm haviņ Sadaņ ba thai ik vovak hadên ya. Ma anyô miņ hêv ya sa ba hasup avômalô hathak doņtom ami, êņ ma hatôm halupunij i ba êsôv mayaliv.”

24 “Ngôk lelaik hatak anyô te, êņ ma hi haven loņ thiliv ek êmbôlêm loņ mavi te ek enja lovak ba

* 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50

êmô. Ma miñ hapôm loñ te ami ma tem enañ nena, 'Yatup siñ yana unyak sêbôk esak loñbô.'

25 Ma hayô ba hayê nena unyak êñ lêk epesañ ba habitak mabuñ mavi.

26 Êñ ma tem ni êmbôlêm ñgôk bahenñvi ba la-havuju takatu ba iniñ lôklokwañ hamônñ ek anênñ ba enja i imbiñ ek nimbitak nêyô unyak êñ kapô esak loñbô. Êñ ma ôpênñ tem êmô kambom anônñ ek yañ sêbôk."

27 *Yisu hanañ abô takênñ hamô denañ ma avi te hamiñ avômalô nômbênñ êñ malêvônñ ma halam aêntêk, "Avi atu ba havathu o ba hêv sum hadênñ o, yani êñ êmô lôk lamavi."

28 Ma donñtom Yisu hanañ, "Ôpatu ba halañô Wapômbênñ anênñ abô ba hasopa, yani êñ êmô lôk lamavi anônñ."

Anyô doho lenñhavinñ nêgê lavônñij

(Mat 12:38-42; Mak 8:11-12)

29 *Avômalô bênñ anônñ êyô ek Yisu. Êñ ma Yisu hanañ, "Avômalô bôlônñ êntêk ma avômalô kambom. Thêlô enañ ek yandum lavônñij ek injik thô nena Wapômbênñ bôk hêv ya ba yahalêm, ma donñtom tem mi. Thêlô tem nêgê Jona anênñ lavônñij iyom.

30 Sêbôk ma Jona habitak hatôm lavônñij ek avômalô Ninive. Ma lêk Anyô Anênñ Nakaduñ atu tem imbitak aênñ iyom êndênñ avômalô bôlônñ êntêk.

31 * "Sêbôk ma Siba iniñ kwiniñ hatak anênñ loñ ma halêm anênñ pik anênñ dañ ek endañô Solomon anênñ auk mavi. Odañô! Nômlate hamô loñ êntêk

* 11:27: Luk 1:28,42,48

* 11:29: Mat 16:4

* 11:31: 1Kinj

10:1-10

ma bêḡ ek Solomon. Ma doḡtom mólô ôdô anêḡ nodanô. Ma waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma Siba iniḡ kwîn êḡ tem enaḡ mólônim kambom takêḡ bêḡ.

³²* Ma sêbôk ba avômalô Ninive elanô Jona anêḡ abô ba ele kapôlôḡniḡ liliḡ. Ma nômlate lêk hamô loḡ êntêk ma bêḡ ek Jona. Ma doḡtom mólô ôdô anêḡ nodanô. Ma waklavôḡ atu ba Wapômbêḡ hatak ek nindum abô ma tem avômalô Ninive nimiḡ ba nenaḡ mólônim kambom takêḡ bêḡ.”

Deda leḡviḡkupik

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³* “Anyô miḡ ethak êtôm atum ba ivuḡ hamô lôḡ kapô mena êdô hamô uḡ kapô ami ma mi. Thêlô êthôkwêḡ hamiḡ ek avômalô takatu ba êyô unyak kapô tem nêḡê deda.

³⁴ Malem daluk ma hatôm atum ek nêḡm deda êndêḡ lemvimkupik. Malem daluk mavi ma tem deda êmô lemvimkupik sapêḡ. Ma doḡtom malem daluk kambom ma tem momaḡiniḡ bêḡ êḡjêk lemvimkupik.

³⁵ Aêḡ ba nôḡḡô katô nena anêḡm deda ma deda anôḡ ek malê nena deda doho ma hatôm momaḡiniḡ.

³⁶ Ma deda hamô lemvimkupik sapêḡ, ma momaḡiniḡ miḡ hêk bute ami. Êḡ ma lemvimkupik sapêḡ tem imbitak deda êtôm atum habi malem loḡ.”

* **11:32:** Jna 3:5-10 * **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

Yisu hathañ Palisi lôk nê lôkauk hathak abô balabun

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Yisu hanañ abô yôv ma Palisi te hanañ hik Yisu liñ ek enjañ nôm êmô imbiñ yani. Êñ ma Yisu hi hayô ôpêñ anêñ unyak kapô.

³⁸ Ma Palisi êñ hayê Yisu halôk hamô ek enjañ nôm ma miñ hathik i ami. Êñ ma yani hasoñ kambom.

³⁹ Ma Yisu hanañ hadêñ yani nena, “Môlô nê Palisi, môlô othak uthik unim tase lôk belev anêñ vidôm iyom, ma doñtom môlônim kapôlômim putup hathak kobom vani lo kobom kambom.

⁴⁰ Môlô nê molo, Wapômbêñ hapesañ viyaiñ lôk vikañ havin.

⁴¹ Ma doñtom môlônim nômkama takatu ba hamô ma môlô nônem êndêñ nê nômkama mi ek nem thêlô sa. Môlô nundum aêñ ma tem môlônim nômkama sapêñ êmô mabun mavi ênjêk Wapômbêñ ma.

⁴² “Alikaknena môlô nê Palisi, vovañ bêñ tem êpôm môlô. Môlô othak usup ava takatu ba hadum nôm vasiñ ba uik sam hi ôdôñ laumiñ ba ôêv ôdôñ te hadêñ Wapômbêñ hatôm da. Kobom êñ ma nôm yaôna. Ma doñtom môlô otak kobom thêthôñ lôk kobom lemimimbiñ Wapômbêñ. Kobom êntêk ma nômbêñ! Nodañô! Môlô nosopa abô balabun bêñ takêntêk lôk abô balabun yaônena imbiñ!

⁴³ “Alikaknena môlô nê Palisi, vovañ bêñ tem êpôm môlô! Môlô lemimhavin nômô êtôm nê bêñbêñ êmô unyak yeñ kapô lôk lemimhavin avômalô nenañ, ‘Waklêvôñ anyô bêñ’ êndôk loñ ethak doñtom halôk.

⁴⁴ “Alikaknena, vovaŋ bêŋ tem êpôm môlô. Môlô lelaik hatôm ŋama te atu ba bôk elav bô ma lêk miŋ anyôla hayala ami. Ba intu avômalô êyô imiŋ ba ibitak lelaik hamô Wapômbêŋ ma. Aêŋ ba avômalô takatu ba ele ebobo môlô ma ibitak lelaik aêŋ iyom.”

⁴⁵ Nê eyala abô balabuŋ te halaŋô abô êŋ ma hanaŋ hadêŋ Yisu aêntêk, “Kêdôŋwaga, honaŋ abô êŋ hadêŋ ŋê Palisi ma huik yêlô susu haviŋ.”

⁴⁶ Ma Yisu hanaŋ, “Alikaknena môlô ŋê lôkauk hathak abô balabuŋ haviŋ, vovaŋ bêŋ tem êpôm môlô. Môlô ôêv balabuŋ anêŋ malaiŋ lomaloma hadêŋ avômalô ek nesopa. Nôm êŋ ma hatôm vak malaiŋ kambom ek thêlô. Ma donjom môlô miŋ ôêv thêlô sa dokte ami.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Alikaknena, vovaŋ bêŋ tem êpôm môlô. Môlônim libumi bôk ik plopet bêŋ anôŋ vônô ma môlô oyabiŋ iniŋ siô dedauŋ mavi. Aêŋ ba hik thô nena môlô ôlôk hathak libumi iniŋ bôk lo loŋ takatu ba idum.

⁴⁹ Ba intu Wapômbêŋ anyô lôkauk bêŋ bôk hanaŋ aêntêk, ‘Tem yanêm plopet lo aposel bêŋ anôŋ êndêŋ thêlô, ma tem thêlô nindum kambom êndêŋ doho ba nijik doho vônô.’

⁵⁰ Aêŋ ba avômalô bôlôŋ êntêk tem neja vovaŋ bêŋ esak plopet takatu ba ik vônô hadêŋ waklavôŋ Wapômbêŋ hapesaŋ pik aleba lêk.

⁵¹ Plopet môŋ atu ba ik vônô ma Abel ma ik aêŋ habup hathak aleba hayô Sekalaia ma anêŋ daŋ. Ik yani vônô hêk unyak mathêŋ lôk loŋ êbôk da anêŋ malêvôŋ. Avanôŋ, yanaŋ êndêŋ môlô, vuli kambom hathak bôk lo loŋ takêŋ tem imbitak êpôm avômalô bôlôŋ êntêk.

⁵² “Alikaknena môlô nê uik abô majañ thô, vovañ bêñ tem êpôm môlô! Môlô umiñ auk mavi anêñ loñôndê loñ siñ. Môlôda miñ oveñ loñôndê êñ ami ma umiñ siñ ek avômalô takatu ba leniñhaviñ nesopa ma miñ hatôm nesopa ami.”

⁵³ Yôv ma Yisu hatak unyak êñ ma nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk nê Palisi leniññaña kambom ba enañ ik yani liñ lomaloma.

⁵⁴ Thêlô idum aêñ ek neja yani êndôk adêk esak anêñ abô.

12

Noyabiñ am esak Palisi iniñ kobom kambom (Mat 10:26-33; 12:31-32; 10:19-20)

¹ *Avômalô bêñ anôñ bomañ ethak doñtom ba êyô imiñ i pesa. Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku aêntêk, “Noyabiñ am esak Palisi iniñ kobom kambom. Thêlô idum hatôm nê mavi êmô avômalô malêvôñ, ma doñtom auk lomaloma hêk iniñ kapôlôñiñ. Nôm êñ ma hatôm yis ba tem êmbôv avômalô bêñ anôñ.

² *Nôm takatu ba havuñi hêk loñ kapô ma tem imbitak loñ yaiñ. Ma abô takatu ba havuñi ma tem avômalô sapêñ neyala.

³ Aêñ ba abô takatu ba môlô onañ hadêñ bôlôvôñ ma tem avômalô nedañô êndêñ lôkwak. Ma abô takatu ba môlô onañ thikuthik halôk unyak kapô, êñ ma tem nimiñ unyak vov ba nendam bêñ.

⁴ “Yenañ avômalô, yanañ êndêñ môlô nena miñ nôkô ek avômalô ami. Thêlô hatôm nijik

* **12:1:** Mat 16:5-6; Mak 8:14-15 * **12:2:** Luk 8:17

lemvimkupik iyom vônô. Ma emben̄ yam ma tem miñ hatôm nindum nômlate ami.

⁵ Odañô tem yangik ôpatu ba mólô nôkô esak thô: Nôkô ek Anyô Bêñ. Yani hatôm injik mólô lemvimkupik vônô vêm ma imbi êndôk atum lôkmala. Ba intu nôkô ek yani iyom.

⁶ “Avômalô ethak êv vuli menak yaônena hathak valuseleñ yaô ek eyañ. Ma don̄tom Wapômbêñ miñ hathôñ thêlô te ami, mi.

⁷ *Yani bôk hakatuñ mólô sapêñ lemimkadôk ñaun̄ yôv. Aêñ ba mólô ma bêñ ek menak, ba intu miñ nôkô ami.

⁸ “Yanañ êndêñ mólô nena ôpatu ba hanañ hadêñ avômalô nena hasopa ya ma tem ya Anyô Anêñ Nakaduñ atu yanañ imiñ Wapômbêñ ma ba añela nedañô nena, ‘Ôpêntêk ma yenañ.’

⁹ Ma ôpatu ba hanañ hadêñ avômalô nena hadô esopa ya, intu tem yanañ imiñ Wapômbêñ ma ba añela nedañô nena, ‘Yahathôñ ôpêñ paliñ.’

¹⁰ Ma anyô te hanañ abô kambom hathak Anyô Anêñ Nakaduñ atu, ma Wapômbêñ tem nêm ôpêñ anêñ kambom vê. Ma don̄tom anyôla hayê Lovak Mather̄ anêñ ku ba hanañ abôma nena, ‘Êntêk ma Ngôk Bêñ anêñ ku’, êñ ma Wapômbêñ tem miñ nêm ôpêñ anêñ kambom êñ vê ami.

¹¹ * “Avômalô evaloñ mólô loñ ba u unyak yeñ mena êdô mólô hamiñ ñê bêñbêñ mena ñê loñ buyañ iniñ ñê bêñbêñ malen̄iñ, êñ ma miñ nôkô ba nonañ nena, ‘Yêlô tem nanañ malê?’ mena ‘nanañ viyañ aisê?’ ami. Mi.

* **12:7:** Luk 12:24; Ap 27:34 * **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15

12 Lovak Mathen tem nê m auk êndên môm ek nonan.”

Anyô lôkmanjin atu ba auk mi

13 Anyô te hamin avômalo nômbên atu kapô ma hana hadên Yisu aêntêk, “Kêdônwaga, wakamik bôk hama yôv ba onan ek aayan bên imbi anên nômkama sam ba nê m ôdôn te ek ya.”

14 Ma donjom Yisu hana hik ôpên lin, “Aisête? Opalê te hatak ya ek yambitak anyô bên ek yambi mômônim nômkama sam?”

15 *Ma Yisu hana hadên avômalo aêntêk, “Noy-abin am katô ek min malemimkilik ek nômkama lomaloma ami. Anyô min hamô lôkmala hathak nômkama ami.”

16 Ma Yisu hana abô lon kapô te hadên thêlo aêntêk, “Anyô lôk nômkama bên te anên nômkama hik anôn bên anôn hamin ku.

17 Ên ma yani lahabi aêntêk, ‘Yatak yenan nôm êmô êsê? Yenan unyak kapô sapên putup ba mi.’

18 Ma yani hana, ‘Aên ba dô ma yandum aêntêk. Yasen yenan unyak sapên thô ma yandav unyak lukmuk bênbên ek yandô yenan nôm lôk nômkama sapên êmô kapô.

19 Ma yada yana êndên ya aêntêk, “Ya ma anyô lôkmanjin kambom. Yenan nômkama bên anôn hamô. Ba tem yanjan lo yanum ma yamô mavi iyom êtôm wak nômbên intu sapên. Ma min hatôm yandum ku te ami.” ’

20 “Ma donjom Wapômbên hana hadên ôpên aêntêk, ‘O anyô molo! Bôlôvôn êntêk ma tem

* 12:15: 1Ti 6:9-10

yanja anêm lôkmala vê ba oma, ma opalê tem enja nômkama takatu ba hopesañ ek oda?

21 * “Noyabiñ am! Avômalô takatu ba êpôm nômkama bêñ anôñ ek thêlôda ba leñiñpaliñ Anyô Bêñ hatôm ôpêntêk, thêlô êñ ma nômkama mi anôñ hêk malak leñ.”

*Minj nôkô esak nôm atu tem imbitak ami
(Mat 6:25-34)*

22-23 Ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku aêntêk, “Lôkmala ma bêñ ek nôm eyañ. Ma leñviñkupik ma bêñ ek kwêv lo sup. Aêñ ba intu yanañ êndêñ môlô nena minj lemimimbi bêñ anôñ esak nômkama pik lomaloma êtôm kwêv mena nôm ami.

24 Môlô lemimimbi menak yelam. Thêlô ku kapô mi. Ma minj ethak ewa nôm ba etak hamô unyak kapô ek waklavôñ nôm mi ami. Ma donjom Wapômbêñ havakôñ thêlô. Ma môlô ma Wapômbêñ lahaviñ bêñ anôñ hamôñ ek menak ba intu tem eyabiñ môlô.

25 Ma hatôm anyô te hamô ba hakôki ek êmô pik êntêk, êñ ma tem kobom êñ nêñ yani sa ek êmô lôkmala dokte imbiñ e? Ma mi anôñ.

26 Môlô minj hatôm nundum nôm yaôna aêñ ami. Aêñ ba aisê ka môlô lemimhabi bêñ anôñ hathak nômkama takêñ.

27 “Lemimimbi alokwañ vuak. Thêlô minj idum ku lôk epesañ sôp ami. Ma donjom yanañ êndêñ môlô nena alokwañ vuak takêñ iniñ lêlêyañ hamôñ ek Kiñ Solomon anêñ nômkama mavi sapêñ.

28 Aêñ ba Wapômbêñ hêv sôp mavi anôñ hadêñ alokwañ vuak lo kamuñ lomaloma atu ba êmô

* 12:21: Mat 6:19-20

bidon, êḡ ma anyô ethak ele ba êbôk hathak atum. Aêḡ ba môlô oyala nena Wapômbêḡ lahaviḡ bêḡ anôḡ ek nêḡ sôp êndêḡ môlô imbiḡ. Alikaknena, môlônim ôêvhaviḡ miḡ bêḡ ami.

²⁹ Ba miḡ kapôlômim injik am esak onḡwan malê mena nunum malê ami.

³⁰ Nê daluk ethak leḡḡhiki ba êbôlêḡ nôm takêḡ, ma donḡtom môlônim Lemambô hayala môlônim malaiḡ ba tem nêḡ nôm takêḡ êndêḡ môlô.

³¹ Aêḡ ba môlô lemim injik am ek nômbôlêḡ Wapômbêḡ anêḡ loḡ lôkliḡyak. Êḡ ma tem yani nêḡ nôm takêḡ sapêḡ êndêḡ môlô imbiḡ.

³² * “Môlô boksipsip ôdôḡ yaôna, miḡ nôkô ami. Lemambô lamavi ek nêḡ loḡ lôkliḡyak êndêḡ môlô.

³³ *Ma môlô owa vuli hathak unim nômkama ma nônêḡ êndêḡ ḡê siv. Noja vak valuselenḡ atu ba tem miḡ kambom ami, ma nusup nômkama kêkêlô lomaloma ek môlô êḡḡek leḡ. Loḡ êḡ ma ḡê vani lo didu mi, ba intu unim nômkama valova tem êḡô.

³⁴ Ma loḡ atu ba môlônim nômkama kêkêlô hamô, loḡ êḡ iyom intu tem môlônim lemimhaviḡ êḡô imbiḡ.

Noyabiḡ Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu

(Mat 24:42-51)

³⁵ * “Môlô nôpôpêk am ek nundum ku ba intu nupuk unim sôp ma nôtôm unim atum lam ba noyabiḡ nôḡô

³⁶ êtôm avômalô ku takatu ba eyabiḡ iniḡ anyô bêḡ. Thêlôninḡ anyô bêḡ bôk hi hayaḡ nôm ewa avi vêḡ ma tem êḡbôlêḡ esak loḡbô. Yani havôhalêḡ

* **12:32:** Mat 14:27; 25:34 * **12:33:** Mat 6:20; Luk 18:22; Ap 2:45;
Jem 5:2 * **12:35:** Mat 25:1-13

anêṅ loṅ ba hapididiṅ unyak abôlêk ma tem nijik unyak abôlêk vê kethenṅ ba neja yani thô.

³⁷ Anyô bêṅ êṅ hayô ba hayê nena anêṅ ṅê ku eyabiṅ yani ba êmô lêlê, êṅ ma tem yani lamavi ma thêlô nêṁô lôk leniṅmavi. Yanaṅ avanôṅ êndêṅ môlô nena anyô bêṅ êṅ tem ipuk anêṅ sôp ku ma enaṅ ek thêlô nêṁdôk nêṁô biṅ ma yani nêṁ nôm êndêṅ thêlô êtôm anyô ku te.

³⁸ Anyô bêṅ hale halêm hadêṅ bôlôvôṅ biṅ mena lôkbôk momaṅiniṅ ba hayê anêṅ ṅê ku miṅ êk sôm ami ma eyabiṅ yani iyom, êṅ ma tem nêṁ anêṅ lamavi êndêṅ thêlô.

³⁹ *³⁹ “Môlô lemimimbi abô êntêk katô. Unyak te anêṅ alaṅ halaṅ abô nena ṅê vani tem nijik anêṅ unyak vose, êṅ ma yani hêk lêlê ek ṅê vani miṅ hatôm nijik unyak êṅ vose ami.

⁴⁰ Ma Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem endelêm ba indum môlô nosoṅ kambom. Ba intu nômô lêlê aêṅ iyom.”

⁴¹ Ma Pita hanaṅ aêntêk, “Anyô Bêṅ, hôêv abô loṅ kapô êntêk hadêṅ yêlô iyom mena hôêv hadêṅ avômalô sapêṅ haviṅ e?”

⁴² Êṅ ma Anyô Bêṅ hanaṅ nena, “Yahanaṅ hadêṅ ṅê takatu ba idum iniṅ anyô bêṅ anêṅ ku mavi êtôm anyô lôkauk bêṅ atu ba hayabiṅ nômkaṁ mavi. Unyak alaṅ hatak yani ek eyabiṅ anêṅ ṅê ku vi ba nêṁ nôm êndêṅ i êtôm anêṅ wakma atu ba hatak. Vêṁ ma hi loṅ buyaṅ.

⁴³ Ma unyak alaṅ havôhalêm hathak loṅbô ma hayê nena anyô ku êṅ hadum ku mavi, ma tem lamavi esak ôpêṅ.

* **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2

44 *Yanaŋ avanôŋ êndêŋ môlô nena unyak alaŋ êŋ tem etak ôpêŋ ek eyabiŋ anêŋ nômkama sapêŋ.

45 Ma doŋtom anyô ku êŋ lahabi hêk kapô nena, 'Lêk sawa daim ma yenaŋ anyô bêŋ miŋ havôhalêm ketheŋ ami.' Êŋ ma hik anyô lo avi ku vi ma hayaŋ nôm lôk hanum waiŋ bêŋ anôŋ aleba halo molo.

46 Hadum aêŋ ba hathôŋ paliŋ ma unyak alaŋ tem êyô ba indum ôpêŋ esoŋ kambom. Êŋ ma unyak alaŋ tem nêŋ vovaŋ bêŋ êndêŋ yani ma êndô ôpêŋ êmô imbiŋ nê takatu ba miŋ êvhaviŋ ami.

47 * "Anyô ku atu ba hayala anêŋ anyô bêŋ anêŋ lahaviŋ ma doŋtom miŋ hapesaŋ nômkama ba hasopa anêŋ anyô bêŋ anêŋ lahaviŋ ami ma tem enja vovaŋ bêŋ.

48 Ma doŋtom anyô ku atu ba miŋ hayala anêŋ anyô bêŋ anêŋ lahaviŋ ami ma hadum nômkama kambom ma tem enja vovaŋ yaô.

"Ôpatu ba Wapômbêŋ hêv auk bêŋ hadêŋ yani, êŋ ma Wapômbêŋ lahaviŋ yani indum ku bêŋ esak. Ma ôpatu ba Wapômbêŋ hêv auk bêŋ anôŋ hadêŋ yani, êŋ ma Wapômbêŋ lahaviŋ yani indum ku bêŋ anôŋ esak.

*Yisu halêm ek embak avômalô vose
(Mat 10:34-36)*

49 "Yahalêm ek yambi atum êndôk pik. Yalenhaviŋ lôklokwaŋ nena atum êŋ bôk hathaŋ yôv.

* 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17

50 *Tem yanja vovaņ bēņ ba intu yakapôlôn malain kambom endeba anēņ daņ.

51 Môlô oson nena yahalêm ek yandum avômalô kapôlônij êndôk biņ e? Mi anôņ! Yanaņ êndēņ môlô nena yahalêm ek yambak i vose.

52 Yaô lôk embeņ yam ma avômalô baherņvi anēņ unyak te tem nembaki vose ni ôdôn ju ba lokwanjlo tem nêmbôlij dômiņ êndēņ lokwanju ma lokwanju tem nêmbôlij dômiņ êndēņ lokwanjlo.

53 *Tem thêlô nembak i vose, ba lambô tem êmbôlij dôm êndēņ nakaduņ, ma namalô tem êmbôlij dôm êndēņ lambô, ma talêbô tem êmbôlij dôm êndēņ nalavi, ma nalavi tem êmbôlij dôm êndēņ talêbô, ma yaņavi tem êmbôlij dôm êndēņ namalô yanavi, ma namalô yanavi tem êmbôlij dôm êndēņ yaņavi.”

Noyala waklavônj bôlônj êntêk

(Mat 16:2-3; 5:25-26)

54 Ma Yisu hanaņ hadēņ avômalô nômbēņ atu aêntêk, “Môlô ôyê buliv lonjavu hamô lonj wak halôk, êņ ma môlô onañ nena, ‘Ôthôm tem êyô.’ Êņ ma ôthôm hik hayô.

55 Ma lovak halêm anēņ lonj vovaņ, êņ ma môlô onañ nena, ‘Tem vovaņ kambom.’ Êņ ma tak vovaņ kambom.

56 Môlô avômalô abôyaņ. Môlô ôyê leņ lo pik ma oyala anēņ ôdôn, ma doņtom waklavônj êntêk ma môlô ôthônj anēņ ôdônj paliņ.

57 “Aisê ka môlô miņ lemimhabi katô nena yenaņ abô ma thêthônj mena mi e?

* 12:50: Mak 10:38-39 * 12:53: Mai 7:6

58 Nodaŋô! Anyô te hadum ek idum abô ek o ba hawa o ba hi unyak nindum abô. Mamu ovej loŋôndê denaŋ, êŋ ma opesaŋ abô imbiŋ yani kethaŋ. Ma miŋ honaŋ abô mavi hadêŋ yani ami, êŋ ma tem ôpêŋ êmbôv o lôklokwaŋ kambom ba ni êndêŋ anyô halaŋô abô. Ma anyô bêŋ êŋ tem nê m o ni êndêŋ sôp bidonŋ. Ma sôp bidonŋ tem êmbôv o kisi ba ni etak o êndôk koladôŋ.

59 Yanaŋ êndêŋ o nena tem ômô koladôŋ endeba nê m anê m vuli sapêŋ am. Aêŋ ba lemimbi katô am!”

13

Node am liliŋ

1 Yôv ma anyô doho êyô ba enaŋ hadêŋ Yisu hathak nê Galili doho êbôk iniŋ da ma Pailat hik thêlô vônô ba iniŋ thalaleŋ haŋgasô hathak iniŋ da.

2* Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Môlô osonŋ nena nê Galili êŋ iniŋ kambom hamôŋ ek avômalô Galili vi ba malaiŋ êŋ hapôm thêlô e?”

3 Ma mi. Ma doŋtom môlô miŋ ole kapôlômim liliŋ ami, êŋ ma malaiŋ tem êpôm môlô imbiŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.

4 Ma anyô hatôm 18 takatu ba unyak daim anêŋ Siloam haŋgôli ba hik thêlô vônô, êŋ ma môlô osonŋ nena thêlôniŋ kambom hamôŋ ek avômalô Jelusalem iniŋ kambom e?”

5 Ma mi. Ma doŋtom môlô miŋ ole kapôlômim liliŋ ami, êŋ ma malaiŋ tem êpôm môlô imbiŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

* 13:2: Jon 9:2

Abô loŋ kapô hathak alokwaŋ anôŋ mi

⁶ Ma Yisu hanaŋ abô loŋ kapô te aêntêk, “Alokwaŋ sabo te hamiŋ anyô te anêŋ ku kapô. Ma wak te ma yani hi ku kapô ek ênjê nena hik mena mi e? Ma doŋtom mi.

⁷ *Êŋ ma yani hanaŋ hadêŋ anêŋ anyô ku nena, ‘Ondaŋô. Sondabêŋ lokwaŋlô ma yahalêm ek yangê a êntêk anêŋ va ma doŋtom mi. Alokwaŋ êŋ habuliŋ yenaŋ pik anêŋ lêŋlêŋ, ba dô ma onde lu.’

⁸ * “Ma anyô ku êŋ hanaŋ viyaŋ nena, ‘Anyô bêŋ, otak imiŋ sondabêŋ te vêmam ek yandav pik lo bok la esak ôdôŋ.

⁹ Êŋ ma tem injik anôŋ êndêŋ sondabêŋ yaŋ endake. Nena mi, ma onde lu.’ ”

Sabat te ma Yisu hadum avi te mavi

¹⁰ Sabat te ma Yisu hanaŋ abô hadêŋ avômalô halôk unyak yeŋ.

¹¹ Ma avi te hamô ba ŋgôk bôk hêv lijiŋ hadêŋ avi êŋ hatôm sondabêŋ 18. Avi êŋ anêŋ dômlokwaŋ lokbaŋ kambom ba miŋ hatôm imiŋ tibum dokte ami ma mi.

¹²⁻¹³ Ma Yisu hayê avi êŋ ma halam “Ôlêm.” Ma avi êŋ halêm ma Yisu hatak baŋ hayôhêk yani ma hanaŋ, “Avi, yahêv anêm lijiŋ vê.” Êŋ ma kethêŋ oyaŋ ma avi êŋ hamiŋ tibum mavi ma habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ.

¹⁴ *Ma doŋtom anyô bêŋ atu ba hayabiŋ unyak yeŋ lamaniŋ hathak Yisu hadum avi êŋ mavi hadêŋ Sabat. Êŋ ma anyô bêŋ atu hanaŋ hadêŋ avômalô aêntêk, “Wak bahenvi ba lahavute ma

* 13:7: Luk 3:9

* 13:8: 2Pi 3:9,15

* 13:14: Kis 20:9-10; Lo

5:13-14

wak nindum ku. Ma môlô nôlêm êndêṅ wak takêṅ ek nêm môlônim lijiṅ vê, ma Sabat ma dô.”

¹⁵ *Ma Anyô Bêṅ hanaṅ ôpêṅ anêṅ abô viyaṅ nena, “Môlô ṅê abôyaṅ. Môlô sapêṅ othak opole unim bokmaṅkao lôk donki ba i inum ṅaṅ hadêṅ Sabat mena mi e?”

¹⁶ Avi êntêk ma Ablaham anêṅ lim te. Sadaṅ hakak yani loṅ hathak lijiṅ hatôm sondabêṅ 18. Ma kambom ek yapole anêṅ yak vê êndêṅ Sabat e? Mi anôṅ. Êṅ ma nôṅ mavi.”

¹⁷ Yisu hanaṅ abô êṅ ma ṅê takatu ba êpôlik hathak yani elañô ba mama kambom, ma avômalô sapêṅ leṅjiṅmavi hathak nômbêṅ atu ba Yisu hadum.

*Wapômbêṅ anêṅ lôkliṅyak ma hatôm malê?
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Vêm ma Yisu hanaṅ, “Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak ma aisê ba hatôm malê?”

¹⁹ Êṅ ma hatôm ava yaônate. Ma anyô te hawa ba havatho halôk anêṅ ku kapô. Ma havenṅ yam ma ava êṅ halumbak bêṅ hatôm alokwaṅ ba menak elav iniṅ unyak halôk anêṅ thaṅaṅ.”

²⁰ Ma Yisu hanaṅ hik thêlô liṅ hathak loṅbô, “Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak, êṅ ma hatôm malê?”

²¹ Êṅ ma hatôm yis. Avi te hawa yis dokte ba hayelaṅ halôk palawa bêṅ anôṅ kapô, ma havenṅ yam ma palawa sapêṅ hathiṅ bêṅ.”

*Unyak abôlêk yaôna
(Mat 7:13-14,21-23)*

* **13:15:** Luk 14:5

22 Yisu hi Jelusalem ma havenj malak lodôᅇlodôᅇ nenanena ba hadôᅇ avômalô.

23 Ma anyô te hanaᅇ hik yani liᅇ nena, “Anyô Bêᅇ, Wapômbêᅇ tem nêᅇ anyô tomtom iyom bulubiᅇ e?”

Ma Yisu hanaᅇ hadêᅇ thêlô nena,

24 “Môlô majanaᅇ anôᅇ ek numbitak nôyô unyak abôlêk yaôna. Yanaᅇ êᅇdêᅇ môlô nena tem anyô bêᅇ anôᅇ leᅇᅇᅇhaviᅇ nimbitak nêyô, ma doᅇtom thêlô miᅇ hatôm ami.

25 *Unyak alanaᅇ tem imbiyô injik unyak abôlêk siᅇ, êᅇ ma môlô tem numiᅇ viyainᅇ ma nupididiᅇ unyak abôlêk ba nodam nena, ‘Anyô bêᅇ, nuᅇᅇwik unyak abôlêk vê ek yêlô.’

“Ma doᅇtom yani tem enaᅇ viyanaᅇ nena, ‘Yahathôᅇ môlô paliᅇ. Môlô ôlêᅇ anêᅇ êsê?’

26 “Ma môlô tem nonanaᅇ êᅇdêᅇ yani nena, ‘Bôk yêlô anaᅇ nôᅇ haviᅇ o ma hôdôᅇ yêlô hamô yêlôaniᅇ loᅇ.’

27 *Ma doᅇtom yani tem enaᅇ nena, ‘Yahathôᅇ môlô paliᅇ. Môlô ôlêᅇ anêᅇ êsê? Môlô ᅇê kambom ba unu daim ek ya!’

28-29 * “Ma avômalô loᅇ buyanaᅇ tem netak pik luvuluvu sapêᅇ ma ini nejanaᅇ nôᅇ bêᅇ nêᅇmô Wapômbêᅇ anêᅇ loᅇ lôkliᅇᅇyak. Êᅇ ma môlô tem ôᅇᅇô Ablaham lo Aisak ma Jekop lôk plopet sapêᅇ tem nêᅇmô loᅇ êᅇ. Ma doᅇtom Wapômbêᅇ tem nêᅇmô môlô vê ba môlô tem nodanaᅇ asêᅇ malêᅇ ba nosanaᅇ vemimbôlêk ôdôᅇ loᅇ.

30 *Odanaᅇ, anyô yaô doho ma tem nimbitak

* 13:25: Mat 25:10-12 * 13:27: Sᅇᅇ 6:8 * 13:28-29: Mat 8:11-12; Sᅇᅇ 107:3 * 13:30: Mat 19:30

anyô bêñ. Ma anyô bêñ doho ma tem nimbítak anyô yaô.”

*Yisu hanañ hathak Jelusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Yisu hanañ abô yôv ma Palisi doho êlêm ma enañ hadêñ Yisu nena, “Otak loñ êntêk ma nu buyañ ek malê nena Helot hadum ek injik o vônô.”

³² Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Unu nonañ êndêñ avuñ yatap êñ aêntêk, ‘Ondañô, yaô lo yamuñ ma tem yanêm ñgôk kambom vê lôk yandum avômâlô lôk lijiñ mavi. Ma êtôm wak lô ma tem yañgik yenañ ku anêñ dañ siñ.’

³³ Aêñ ba yaô lo yamuñ ma yañ ma tem yamben ba yana Jelusalem ek malê nena kambom ek plopet ema êñjêk loñ yañda.

³⁴ “Ai, Jelusalem, Jelusalem! Mólô othak uik plopet pôpônô. Ma ñê takatu ba Wapômbêñ hêv halêm ma mólô uik i hathak valu! Alikaknena! Yahadum lôbôlôñ ek yasup nalumi esak doñtom êtôm tale tiñ hasup nali ba êmô banik kapô. Ma doñtom mólô ôdô!

³⁵ *Odañô! Mólônim malak ma tem kambom ba êmô ñgathiniñ! Yanañ avanôñ êndêñ mólô nena mólô tem miñ ôñgô ya esak loñbô ami endeba nonañ nena, ‘Wapômbêñ nêm lamavi êndêñ ôpatu ba halêm hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ!’ am.”

14

Yisu hadum anyô thiñ te mavi

* 13:35: Sng 118:26

¹ Sabat te ma Yisu hi hayaŋ nôm hamô Palisi iniŋ anyô bêŋ te anêŋ unyak ma thêlô ititiŋ yani lôklokwaŋ.

² Anyô te hathiŋ kambom ba hamô haviŋ yani.

³ *Ma Yisu hanaŋ hik ɲê Palisi lôk ɲê lôkauk hathak abô balabuŋ liŋ nena, “Alalôaniŋ abô balabuŋ te hanaŋ nena alalô hatôm nandum anyô lôk lijiŋ mavi êndêŋ Sabat mena mi e?”

⁴ Ma doŋtom thêlô bônôŋ iyom. Êŋ ma yani hawa anyô lijiŋ êŋ ba hadum yani mavi ma hatak yani ba hi.

⁵ *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Môlônim nalumi mena bokmaŋkao la hêv yak halôk lôv hadêŋ Sabat, ma môlô tem ketheŋ unu nodadi imbitak yayiŋ mena mi e?”

⁶ Ma thêlô miŋ hatôm nenaŋ abô êŋ viyaŋ ami.

Undum o endeba yaôna

⁷ Yisu hayê avômalô êlêm ek nejaŋ nôm ma thêlô leŋiŋhaviŋ nêndôk nêmo ɲê bêŋbêŋ iniŋ loŋ iyom. Aêŋ ba yani hanaŋ abô loŋ kapô te hadêŋ thêlô neŋa,

⁸ * “Anyô te hapôpêk anêŋ nôm bêŋ ba halam o ma miŋ nu ômo ɲê bêŋbêŋ iniŋ loŋ ami. Yakô thêlô bôk netak loŋ êŋ ek anyô lôk athêŋ bêŋ te la.

⁹ Ma nôm anêŋ alaŋ tem êyô ma enaŋ, ‘O vê ek anyô êntêk enja anêm loŋ.’ Êŋ ma tem o mama kambom ba nu ômo ɲê yaô iniŋ loŋ.

¹⁰ Aêŋ ba anyô te halam o ba hu ek nonŋwaŋ nôm, êŋ ma nu ômo anyô yaô iniŋ loŋ. Hudum aêŋ ma nôm anêŋ alaŋ tem êlêm ma enaŋ, ‘Aiyaŋ, ôlêm ômo

* **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 * **14:8:** Snd 25:6-7

imbiņ ņê bêņbêņ.’ Yani hadum aêņ ma tem onja athêņ bêņ êņjêk ņê nômbêņ atu ba êlêm eyaņ nôm êņ.

11 *Anyô habô anêņ athêņ hathak leņ ma tem Wapômbêņ etauviņ yani. Ma doņtom anyô hatauviņ i aleba yaôna ma Wapômbêņ tem nêm athêņ bêņ êndêņ yani.”

12 Ma Yisu hanaņ hadêņ unyak anêņ alaņ nena, “Hudum ek ôpôpêk nôm bêņ ma miņ ondam anêm avômalô mólô lôk anêm thalaleņ ma avômalô lôkmaņgiņ ami. Embeņ yam ma thêlô tem nendam o ba nu noņgwaņ nôm êndôk thêlônriņ unyak aêņ iyom.

13 Ma doņtom hôpôpêk nôm bêņ, ma ondam ņê siv ma ņê baheniņ kambom lôk ņê veniņ kambom ma ņê maleniņ pusip.

14 *Ņê anêņ aêņ ma miņ hatôm nênem anêm nôm viyaņ ami. Êņ ma tem lemmavi ek malê nena embeņ yam ma tem Wapômbêņ nêm anêm nôm êņ viyaņ êndêņ waklavôņ atu ba ņê thêthôņ mavi iviyô hêk ņama.”

*Abô loņ kapô hathak nôm bêņ te
(Mat 22:1-14)*

15 *Anyô te atu ba hayaņ nôm hamô havaņ Yisu halaņô abô êņ ma hanaņ hadêņ Yisu nena, “Avômalô takatu ba tem nejaņ nôm nêmo Wapômbêņ anêņ loņ lôkliņyak anêņ leņ nêmo lôk leņiņmavi.”

* 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29

16 Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Anyô te hatak waklavôŋ te ek êpôpêk anêŋ nôŋ bêŋ ma hêv abô hadêŋ avômalô bêŋ anôŋ ek nêlêm nejaŋ.

17 Waklavôŋ hayô ma yani hêv anêŋ anyô ku ba hi hadêŋ avômalô takatu ba bôk hanaŋ yôv hadêŋ i ma hanaŋ nena, ‘Môlô nôlêm, lêk yêlô apesaŋ nôŋ yôv.’

18 “Ma donŋtom avômalô takêŋ maleŋ baki iyom. Anyô te hanaŋ, ‘Lêk yahêv pik te vuli yôv ba yana ek yaŋgê. Alikakna, ku êŋ havalonŋ ya lonŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.’

19 “Ma anyô yaŋ hanaŋ, ‘Lêk yahêv bokmaŋkao laumiŋ vuli ek nindum yenaŋ ku ba tem yana ek yasaê i ek yaŋgê. Alikakna, ku êŋ havalonŋ ya lonŋ ba tem miŋ hatôm yasôk ami.’

20 * “Ma anyô yaŋ hanaŋ, ‘Lêk yahawa avi luk-muk ba miŋ hatôm yasôk ami.’

21 “Êŋ ma anyô ku hawa abô takêŋ ba hi hadêŋ anêŋ anyô bêŋ. Ma unyak anêŋ alaŋ lamaniŋ kambom ba hanaŋ hadêŋ ôpêŋ nena, ‘Nu kethen êndêŋ malak lôŋ anêŋ lonŋondê bêŋ lôk lonŋondê yaô ma onja nê siv lôk nê baheniŋ kambom ma nê maleŋiŋ pusip lôk nê veniŋ kambom ba ôlêm yenaŋ unyak kapô.’

22 “Haveŋ yam ma anyô ku êŋ hanaŋ, ‘Anyô bêŋ, lêk yahadum hatôm honaŋ, ma donŋtom unyak miŋ putup ami denaŋ.’

23 “Ma anyô bêŋ hanaŋ hadêŋ anyô ku nena, ‘Otak malak lôŋ ênjêk ma nu ku kapô lôk unyak kudum lôk ŋaŋ onaŋ sapêŋ ba onaŋ lôklokwan

* 14:20: 1Ko 7:33

nena thêlô nêlêm. Yalenhaviņ yenaņ unyak putup am.

²⁴ Yanaņ êndêņ mólô nena nê takatu ba maleņiņ baki, thêlô miņ hatôm nejaņ yenaņ nô m dokte ami ma mi anôņ.’ ”

Hudum ek osopa Yisu
(*Mat 10:37-38*)

²⁵ Avômalô bêņ anôņ i haviņ Yisu. Ma yani hik i liliņ ma hanaņ hadêņ thêlô nena,

²⁶ * “Anyô hadum ek esopa ya ma donjom miņ hatak lambô lo talêbô ma yanavi lôk nali ma iviyaņ lôk livi ma anêņ lôkmala haviņ ami ma miņ hatôm imbitak yenaņ anyô ku ami.

²⁷ Ma ôpatu ba miņ hawa anêņ alovalaņaņsiņ ba hasopa ya ami ma miņ hatôm imbitak yenaņ anyô ku ami.

²⁸ “Môlônim anyô te lahaviņ endav unyak bêņ te, ma êmô ba laimbi katô nena hatôm endav unyak êņ ba injik siņ e.

²⁹ Ma miņ lahabi aêņ ami ma tem endav landiņ iyom ma miņ hatôm injik siņ ami. Ma avômalô sapêņ tem nêgê ba nemalik esak yani

³⁰ ba nenaņ nena, ‘Halav landiņ iyom ma miņ hatôm injik unyak siņ ami!’ Ba intu hudum ek osopa ya ma lemimbi katô am.

³¹ “Ma kiņ te lahabi injik vovak êndêņ kiņ yaņ, êņ ma êmô ba laimbi katô êņa anêņ nê vovak ma 10,000 iyom ba hatôm nijik vovak êndêņ kiņ yaņ atu ba anêņ 20,000 e?

³² Ma mi, ma nê m abô ni ek kiņ yaņ atu ba hamô daim denaņ ek thai nepesaņ abô ek vovak dô.

* **14:26:** Luk 9:23

33 “Ma aêḡ iyom ma môlô te lahaviḡ imbitak yenaḡ anyô ku, êḡ ma etak anêḡ nômkama sapêḡ.

34 * “Ngwêk ma nôḡ mavi. Ma doḡtom ḡgwêk doho thilibuḡ kambom ma tem nindum aisê ek anêḡ vasiḡ êḡmô esak loḡbô? Mi anôḡ.

35 * “Ma anêḡ ku lêk mi ba dô ma nubini. Nê lôk leḡôndôḡ ma nodanô abô êntêk katô.”

15

Abô loḡ kapô hathak boksipsip mi (Mat 18:12-14)

1 Nê ewa takis lôk ḡê idum kambom, thêlô êlêḡ ek nedaḡô Yisu anêḡ abô.

2 * “Ma doḡtom ḡê Palisi lôk ḡê lôkauk hathak abô balabuḡ enaḡ abô munuḡḡḡḡ nena, “Ôpêntêk hawa ḡê kambom thô ba hayaḡ nôḡ hamô haviḡ thêlô.”

3 Aêḡ ba Yisu hanaḡ abô loḡ kapô hadêḡ thêlô aêntêk,

4 * “Môlônim anyô te anêḡ boksipsip hatôm 100 ba te mi, êḡ ma tem yani etak 99 ba nejaḡ kamuḡ nêḡmô ma ni ek êḡbôlêḡ ali atu ba mi endeba êpôm am.

5 Ma hapôm boksipsip êḡ, ma tem ekaliv êḡḡêk vakôk lôk lamavi ba ni.

6 Ma hayô anêḡ unyak ma tem endam anêḡ avômalô ma enaḡ nena, ‘Yaleḡmavi anêḡ dôêḡ hathak lêk yahapôm yenaḡ boksipsip hathak loḡbô ba nôlêḡ ek alalô leḡiḡmavi imbiḡ i.’

* 14:34: Mak 9:49-50 * 14:35: Mat 5:13 * 15:2: Luk 5:30

* 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10

⁷ “Yanañ êndêñ mólô nena Wapômbêñ lamavi hathak avômalô thêthôñ hatôm 99 takatu ba bôk ele kapôlôññ liliñ yôv. Ma doñtom anyô kambom te hale kapô liliñ ma tem avômalô malak leñ leññmavi anôñ êtôm ôpatu ba hapôm boksipsip atu ba mi.”

Abô loñ kapô hathak valuselen mi

⁸ Ma Yisu hanañ, “Avi te anêñ valuselen seleva laumiñ hamô ma doñtom te mi. Êñ ma yani tem indum malê? Yani tem êtôm atum ba injik unyak kapô kisi ba êmbôlêm endeba êpôm am.

⁹ Êñ ma yani halam anêñ avômalô ba hanañ hadêñ thêlô, ‘Yalenmavi anêñ dôêñ ek malê nena lêk yahapôm yenañ valuselen hathak loñbô ba alalô leññmavi.’

¹⁰ Yanañ êndêñ mólô nena leññmavi anêñ aêñ iyom habitak Wapômbêñ anêñ añela malêvônñ hathak anyô kambom te hale kapô liliñ.”

Abô loñ kapô hathak nakaduñ hatak lambô

¹¹ Ma Yisu hanañ, “Anyô te anêñ nakaduñ bôp lo nôk êmô.

¹² Wak te ma nôk hanañ hadêñ lambô aêntêk ‘Wakamik, ômbi anêm nômkama sam ba nêm ôdônñ yañ êndêñ ya.’ Êñ ma lambô hik nômkama sam hi ôdônñ ju.

¹³ “Nôk hamô vauna ma hêv anêñ nômkama ba êv vuli ma yani hawa valuselen sapêñ ba hi loñ buyañ. Ma yani hadum kambom lomaloma ba habuliñ anêñ nômkama sapêñ.

¹⁴ Êñ ma yani anêñ valuselen lêk thô, ma bôm bêñ hayô loñ êñ. Ba yani hama kisi kambom.

15 Ma nôk hi hayô ek anyô lonj ênj te ma ôpênj hêv ku ni ek embakônj anênj bok. Ku ênj ma lelaik kambom hêk Israe! malenjnj.

16 Ma nôk hama kisi ba lahaviñ enjanj bok iniñ nôm, ma donjom thêlô miñ êv nôm dokte hadênj yani ami.

17 “Ênj ma yani hawa auk mavi ma hanañ, ‘Ai, Wakamik anênj njê ku sapênj eyañ nôm mavi bênj anônj. Ma donjom yahamô lonj êntêk ba yahama kisi kambom ba tem yama!

18 *Yambiyô ba yana ek wakamik ma yanañ êndênj yani aêntêk, “Wakamik, yahadum kambom bênj hadênj o lôk Wapômbênj.

19 Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami. Otak ya êtôm anêm anyô ku te.” ’

20 “Yôv ma yani haviyô ba hi hadênj lambô. Ma hamiñ daim denañ ma lambô hayê ba lahiki kambom hathak yani. Ma halañviñ ba hi hadênj namalô ma havalonj ba halañ hathak.

21 “Ma nakadunj hanañ hadênj lambô aêntêk, ‘Wakamik yahadum kambom bênj hadênj o lôk Wapômbênj. Ya miñ anyô mavi hatôm ondam ya nena nalum ami.’

22 “Ma donjom lambô halam hadênj anênj njê ku nena, ‘Ketheñ! Noja kwêv daim mavi te êlêm ek nanjik esak yenañ okna. Ma notak mote êndôk banjwasinj ma unjwik va boknjgop esak vakapô.

23 Ma môlô unu noja bokmanjka!o dopdop te êlêm ma unjwik ek alalô anjanj lôk leninj mavi.

24 *Ek malê nena yenañ okna êntêk bôk hama yôv, ma donjom lêk hamô lôkmala hathak lonjô.

* 15:18: Sng 51:4 * 15:24: Ep 2:1,5

Yani bôk mi, ma donjom lêk apôm yani hathak lonjbô.' Êñ ma thêlô engabôm nômbên ba eyañ lôk leñjñmavi.

²⁵ “Ma namalô bôp havenj ku denañ. Ma havenj yam ma yani hale halêm anêñ ku kapô ba habobo unyak ma halañô avômalô eloyen bên.

²⁶ Êñ ma yani halam anyô ku te halêm ma hanañ hik yani liñ, ‘Idum malê?’

²⁷ Ma anyô ku hanañ hadênj yani nena, ‘Mamuyan molok hale halêm hathak lonjbô ba lemambô hik bokmanj^{ka}o dopdop te ek malê nena yani hamô mavi ba halêm.’

²⁸ “Bôp halañô abô êñ ma lamanij kambom ba hadô ni unyak kapô. Êñ ma lambô hale yaiñ ma hadum ek indum yani lamavi.

²⁹⁻³⁰ Ma donjom yani hanañ hadênj lambô aêntêk, ‘Ondañô! Aisê ba huik bok siñ mavi ek nalum atu ba hadô o ba hi buyañ. Yani habulij anêm nômkama sapênj ba hêv hadênj avi idum sek walilij. Ma ya ma yahayabiñ o mavi ba yahalañô anêm abô hatôm sondabênj nômbênj intu sapênj. Yahadum anêm ku hatôm anyô oyañ. Ma donjom minj bôk huik bok nate ek ya lôk yenañ nê mólô ami.’

³¹ “Ma lambô hanañ hadênj yani nena, ‘Yenañ okna, wak nômbênj intu ma hômô haviñ ya ba yenañ nômkama sapênj ma o iyom anêm.

³² Ma donjom lêk ma alalô leñjñmavi ek malê nena mamuyan molok bôk mi ma lêk alalô apôm yani hathak lonjbô. Alalô asonj nena bôk hama ma donjom lêk hamô lôkmala hathak lonjbô.’ ”

16

Abô loŋ kapô hathak kobom neyabinŋ valuselenŋ

¹ Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Anyô lôkmanŋin te hatak anyô te ek eyabinŋ anêŋ ku. Ma havenŋ yam ma halanŋô nena ôpêŋ habulinŋ anêŋ nômkama.

² Ba intu halam yani ba hanaŋ, ‘Yahalanŋô nena hubulinŋ yenaŋ nômkama. Ba oto anêm ku anêŋ lavôŋ êlêm ek yanŋê. O miŋ hatôm oyabinŋ yenaŋ ku esak loŋbô ami.’

³ “Ma anyô ku lahabi aêntêk, ‘Yenaŋ anyô bêŋ tem nêm ya vê ênjêk anêŋ ku, aêŋ ba yandum malê. Ya miŋ anyô lôklokwan hatôm yandum ku êmô ku kapô ami. Lôk ya mama ek yapetenak ek avômalô nênenem ya sa.

⁴ Ai! Yahayala nôm atu ba yandum ek avômalô leŋinmavi ba neja ya thô êndêŋ waklavôŋ atu ba ya ku mi.’

⁵ “Aêŋ ba yani halam nê takatu ba bôk ewa anyô bêŋ anêŋ nômkama ba anêŋ viyaŋ hêk denaŋ. Anyô môŋ hayô ba yani hanaŋ hik ôpêŋ linŋ, ‘Howa yenaŋ anyô bêŋ anêŋ nômkama vithê ba anêŋ viyaŋ hêk?’

⁶ “Ma hanaŋ, ‘Yahawa nôm lêŋlêŋ lôk uŋ hatôm 100.’ Êŋ ma anyô ku hanaŋ, ‘Onja kapya atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 50 iyom.’

⁷ “Yôv ma hanaŋ hadêŋ yaŋ atu ba havenŋ yam, ‘Anêm viyaŋ ma vithê?’

“Êŋ ma ôpêŋ hanaŋ, ‘Yahawa wit lôk vak hatôm 100.’

“Ma anyô ku hanaŋ, ‘Onja kapya atu ba bôk ato anêm nômkama halôk êlêm ma oto 80 iyom.’

8 “Ma havenj yam ma anyô lôkmanjij atu hayê nô m atu ba anêj anyô ku hadum. Êj ma hanaj nena ôpêj ma anyô kambom ma donjom hadum nômkama hatôm anyô lôkauk bêj. Avanôn, nê pik eyala kobom pik mavi anôn hamôn ek avômalô takatu ba esopa deda.

9 “Yanaj êndêj môlô nena noja nômkama pik ba nô nê m êndêj avômalô vi ek thêlô lenjijmavi êndêj môlô. Ma waklavôn atu ba nômkama mi, êj ma tem Wapômbêj enja môlô thô ba unu unyak atu ba tem nô m mavi wak nô mbêj intu sapêj.

10 * “Ôpatu ba hayabij nô m yaônena mavi ma hatôm eyabij nô mbêj mavi aêj iyom. Ma ôpatu ba hayabij nô m yaônena kambom ma tem eyabij nô mbêj kambom aêj iyom.

11 Aêj ba oyabij nô mkama pik êntêk kambom, êj ma opalê tem nê m nô mkama anôn êndêj môlô? Mî.

12 Ma oyabij anyô yaj anêj nô mkama kambom, êj ma opalê tem nê m nô mkama ek môlôda? Milôk.

13 * “Anyô ku te mij hatôm indum anyô bêj ju inij ku ami. Ma tem la imbij anyô yaj ma kapô êndô yaj. Ma tem ma endahaliij anyô yaj ma imbulij dô m ek anyô yaj. Môlô mij hatôm nosopa Wapômbêj lô k valuselej ami.”

14 Nê Palisi takatu ba lenjijhaviij valuselej elanjô Yisu anêj abô takêj ba malej thêlêv hathak Yisu.

15 * “Ma Yisu hanaj hadêj thêlô, “Môlô udum ek avômalô lenjijimbi nena môlô nê thêthôn mavi. Ma donjom Wapômbêj hayala môlônim kapôlômim.

* **16:10:** Luk 19:17-26 * **16:13:** Mat 6:24 * **16:15:** Mat 23:28;
Luk 18:9-14

Nôm takatu ba avômalô leñiñhabi nena nôm mavi anôñ, êñ ma Wapômbêñ hayê nena nôm ôvathek.

Yisu hanañ abô hathak balabuñ

16 * “Abô balabuñ lôk plopet iniñ abô iyom hayabin avômalô aleba hayô Jon anêñ waklavôñ. Ma lêk yahanañ Abô Mavi bêñ hathak Wapômbêñ anêñ loñ lôklinyak. Ba avômalô bêñ anôñ lôklokwan ek nimbitak nêyô loñ lôklinyak êñ kapô ba ini.

17 *Pik lo leñ hatôm nêñ yak. Ma donjom Wapômbêñ anêñ abô balabuñ bunate miñ hatôm nêñ yak ami.

18 * “Anyô te hadô yanavi ba hawa avi yañ, êñ ma hadum sek. Ma anyô te hawa avi atu ba yamalô bôk hadô, êñ ma hadum sek haviñ.”

Anyô lôkmanñiñ lôk Lasalus

19 “Anyô lôkmanñiñ te hamô ba wak nômbêñ intu sapêñ ma yani hik kwêv thapuk lo sôp thalaleñ kékêlô ba hayañ nôm mavi lomaloma lôk lamavi bêñ anôñ.

20 Ma anyô siv te anêñ athêñ nena Lasalus hêk ôpêñ anêñ malak badêñ abôlêk. Ma palê hatêtô liñkupik lôkthô.

21 Ma yani lahaviñ enjañ ôpêñ anêñ nôm mapmap atu ba ibi hi, ma donjom mi. Yani hamô ma avuñ ethak êlêm elami anêñ palê.

22 “Haveñ yam ma anyô siv hama, ma añela ewa yani ba i êdô hamô habobo Ablaham. Ma anyô lôkmanñiñ êñ hama haviñ ba elav.

* **16:16:** Mat 11:12-13 * **16:17:** Mat 5:18 * **16:18:** Mat 5:31-32; 19:9; Mak 10:11-12; Lom 7:2-3; 1Ko 7:10-11

23 Anyô lôkmanjiṅ hamô nê ṅama iniṅ loṅ ba hawa vovaṅ bêṅ. Yani hêv ma liṅ ba hayê Ablaham lo Lasalus êmô daim bô.

24 Êṅ ma yani hama nena, ‘Wakamik Ablaham, lem ek ya ba nêṅ Lasalus ek etak baṅwasinṅ kupik êndôk ṅaṅ ba etak êyô êmô yadahalaṅ ek thilibunṅ ek malê nena yahawa vovaṅ bêṅ anôṅ hamô atum êntêk.’

25 “Ma doṅtom Ablaham hanaṅ viyaṅ nena, ‘Yenaṅ okna, sêbôk ba hômô pik ma howa anêṅ nôm mavi yôv ma Lasalus hawa anêṅ kambom. Ma doṅtom lêk yêlô êv yani thêvô ma o ma lêk howa vovaṅ.’

26 Ma Wapômbêṅ bôk hatak kolosoṅ bêṅ te hêk malêvôṅ ek yêlô ma môlô. Ba intu miṅ hatôm môlô nôlêṅ êndêṅ yêlô ma yêlô nasôk êndêṅ môlô ami.’

27 “Ma ôpêṅ hanaṅ, ‘Aêṅ ba wakamik, hatôm nêṅ Lasalus ba endeni wakamik anêṅ unyak

28 ma enaṅ abô lôklokwaṅ êndêṅ yenaṅ aiyaṅ bahenṅvi takatu ek miṅ nêlêṅ loṅ vovaṅ bêṅ êntêk imbiṅ ya ami.’

29 “Ma doṅtom Ablaham hanaṅ, ‘Mose lo plopet iniṅ abô hêk ba thêlô nedaṅô ba nesopa.’

30 “Ma ôpêṅ hanaṅ, ‘Wakamik Ablaham, miṅ hatôm ami. Ma doṅtom anyô ṅama te ni êndêṅ thêlô, êṅ ma tem thêlô nede kapôlôṅiṅ liliṅ.’

31 “Ma doṅtom Ablaham hanaṅ hadêṅ yani nena, ‘Thêlô miṅ elañô Mose lo plopet iniṅ abô ami. Êṅ ma anyô ṅama te haviyô hathak loṅbô, ma tem miṅ nedaṅô anêṅ abô imbiṅ ami.’ ”

17

Kambom hathak habulinj êvhavinj (*Mat 18:6-7; Mak 9:42-48*)

¹ Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku nena, “Nôm lomaloma tem êndôk avômalô lenjñ ek nindum kambom. Ma donjom vovañ bêñ tem êpôm opalêla takatu ba indum nôm êñ.

² Ma anyô te hadum ba yenañ amena atu ba hêvhavinj ya te hêv yak, ôpêñ tem êpôm malainj bêñ anôñ. Ôpêñ tem nêsôkwêñ valu bêñ te esak laselo ba nimbi yani êndôk ñgwêk makidinj ba ema. Malainj êñ ma yaôna ek malainj atu ba yani tem êpôm embenj yam.

³ *Aêñ ba noyabinj am.

“Mamuyañ hadum kambom hadêñ o, êñ ma nu opesañ abô imbinj yani. Ma yani hale kapô liliñ, êñ ma nêñ anêñ kambom êñ vê.

⁴ *Wak te iyom ma mamuyañ hadum kambom hadêñ o hatôm bôlôñ bahenji ba lahavuju, ma bôlôñ bahenji ba lahavuju havôhalêm hanañ hadêñ o nena, ‘Alikakna, yahadum kambom’, êñ ma nêñ anêñ kambom vê.”

Êvhavinj

⁵ Ma aposel enañ hadêñ Anyô Bêñ nena, “Undum yêlôaniñ êvhavinj indumbak bêñ!”

⁶ *Ma Anyô Bêñ hanañ, “Môlônim ôêvhavinj ma yaôna hatôm ava yaônate, êñ ma hatôm nonañ êndênj alokwañ sabo êntêk, ‘Osapu oda ba nu umin ñgwêk,’ êñ ma tem endañj ô môlônim abô.”

* **17:3:** Mat 18:15 * **17:4:** Mat 18:21-22 * **17:6:** Mat 17:20; 21:21

Nê ku iniņ auk

7 Ma Yisu hanaņ, “Môlô othak ôêv ku nêpôpêk nôm hadêņ malak lôņ te. Êņ ma nê bêņbêņ tem nenaņ êndêņ thêlô nena nejaņ nôm êmôņ e? Mî.

8 Nê bêņbêņ tem nenaņ êndêņ thêlô nena, ‘Nôpôpêk yêlôaniņ nôm êmôņ ma môlônim embenņ yam.’

9 Ma tem nê bêņbêņ nenaņ leņiņmavi bêņ êndêņ malak lôņ êņ e? Mî, thêlô idum iniņ ku iyom.

10 Ma môlô aêņ iyom, môlô udum ku sapêņ atu ba Anyô Bêņ hêv hadêņ môlô yôv, êņ ma nonaņ, ‘Yêlô ma nê ku iyom ba adum yêlôaniņ ku iyom.’ ”

Yisu hadum anyô laumiņ mavi

11 Yisu hi Jelusalem denaņ ba hasopa loņôndê atu ba havenņ Samalia lo Galili iniņ pik malêvôņ.

12 Ma hi habobo malak te ma nê lepla laumiņ êlêm êpôm yani. Thêlô imiņ daim dokte

13 *ma elam nena, “Anyô Bêņ Yisu, lem ek yêlô.”

14 *Ma Yisu hayê thêlô ma hanaņ, “Môlô unu uņgwik am thô êndêņ nê êbôk da.” Êņ ma thêlô evenņ ba i denaņ ma leņviņkupik habitak mavi.

15 Ma thêlô êņ te hayê nena liņkupik lêk habitak mavi ma halehi ma halam kaêk lôk habô Wapômbêņ anêņ athêņ.

16 Ma hayô ma halek vadôņ lêlô ba thohavloma halôk pik habobo Yisu valuvi ma hêv lamavi hadêņ yani. Ôpêņ ma anyô Samalia te.

17 Ma Yisu hanaņ, “Yahadum anyô laumiņ mavi. Ma anyô bahenņvi ba lahavuva êmô êsê?”

* 17:13: Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Mat 8:3-4

18 Aisê ka anyô loŋ buyaŋ iyom hale halêm ek habô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ?”

19 Ma Yisu hanaŋ hadêŋ ôpêŋ aêntêk, “Umbiyô ba nu, anêm hôêvhaviŋ hadum ba o mavi.”

*Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem êlêm
(Mat 24:23-28,37-41; Mak 13:14-23)*

20 Nê Palisi enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Anġê ka tem Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êlêm?” Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak halêm ma tem miŋ êlêm lôk lavôŋiŋ ek avômalô nêġê ami.

21 Aêŋ ba tem miŋ nenaŋ nena, ‘Ôŋġô, Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êntêk aêŋ’ mena ‘Endaku aêŋ’ ami. Mi, Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak lêk hamô môlô malêvôŋ.”

22 Ma Yisu hanaŋ hadêŋ anêŋ nê ku nena, “Wak te tem êyô ba môlô tem lemimimbiŋ bêŋ anôŋ ek ôŋġô Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu, ma donġtom môlô tem miŋ ôŋġô ami.

23 *Ma avômalô tem nenaŋ êndêŋ môlô nena, ‘Ôŋġô, yani hamiŋ loŋ êntêk!’ mena ‘hamiŋ loŋ endaku!’ Êŋ ma môlô nômmô maliŋyaô ma miŋ nosopa thêlô ami

24 ek malê nena Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu anêŋ waklavôŋ ma tem avômalô sapêŋ nêġê êtôm damak hêv ba habi deda haveŋ leŋ lôkthô.

25 Ma donġtom tem yanja vovaŋ lomalama ma môlô nê bôlôŋ êntêk tem nômbôliŋ dômmim êndêŋ ya vêmam.

* 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

26 “Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu anêḡ waklavôḡ tem êtôm sêbôk ba Noa anêḡ waklavôḡ.

27 Avômalô eyaḡ lo inum ma ewa i aleba êthônḡ paliḡ ma Noa hi yeaḡ kapô. Êḡ ma ḡambô bêḡ hayô ba habuliḡ thêlô sapêḡ.

28 *Aêḡ ba hatôm aêsêbôk ba Lot anêḡ waklavôḡ. Avômalô eyaḡ ba inum ma êv vuli lôk ewa vuli ma evatho ku lôk elav iniḡ unyak.

29 Ma doḡtom wak atu ba Lot hatak Sodom ba hi ma atum lôk valu vovaḡ solpa halôk anêḡ leḡ ba habuliḡ thêlô sapêḡ.

30 Waklavôḡ atu ba Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu injik i thô ma tem imbitak kethaḡ oyaḡ aêḡ iyom.

31 * “Wak êḡ ma anyô te hamô unyak vôv ma anêḡ nômkama hamô unyak kapô, êḡ ma miḡ ni unyak kapô ek enja anêḡ nômkama ami. Mi, êsôv ba ni iyom. Ma aêḡ iyom ma anyôla hamiḡ ku kapô ma miḡ endeni unyak ami. Mi, êsôv ba ni iyom.

32 *Môlô lemim imbi Lot yanavi!

33 *Anyô te hadum ek embalonḡ yanida anêḡ lôkmala loḡ ma anêḡ lôkmala tem nêḡ yak. Ma doḡtom anyô te hatak anêḡ lôkmala ma anêḡ lôkmala tem êmô mavi.

34 “Yanaḡ êndêḡ môlô nena bôlôvônḡ êḡ ma anyô ju tem nêjêk yêḡ doḡtom ma tem neja anyô yaḡ ma yaḡ êḡjêk.

35-36 Ma avi ju tem nepesaḡ iniḡ palawa ma tem neja avi yaḡ ma yaḡ êmô.”*

* 17:28: Stt 18:20-19:25 * 17:31: Mat 24:17-18 * 17:32: Stt 19:17,26 * 17:33: Luk 9:24 * 17:35-36: Nê lôkauk vi enaḡ nena abô doho atu ba Luk hato ma hêk denaḡ. Abô êḡ ma aêntêk: Anyô ju êmô ku kapô ma neja yaḡ ma yaḡ êmô.

37 Nê ku enañ hik Yisu liñ nena, “Anyô Bêñ, nô m êñ tem imbitak êsê?”

Ma Yisu hanañ viyañ nena, “Menak lambek ethak donjom ba êmô loñ takatu ba alim hapalê hêk.”

18

Abô loñ kapô hathak avi tôp lôk anyô halañô abô

1 *Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ thêlô ek neteñ mek êtôm wak nômbêñ intu sapêñ ma miñ kapôlôñiñ eñgiap ami.

2 Aêñ ba yani hanañ aêntêk, “Malak lôñ te ma anyô bêñ halañô avômalô iniñ abô hamô. Yani ma miñ hakô Wapômbêñ ami ma hapôlik ek avômalô iniñ abô haviñ.

3 Ma avi tôp te hamô lôñ êñ. Ma yani hi hadêñ anyô bêñ êñ lôbôlôñ ma hanañ, ‘Anyô te habuliñ ya. Ma ôlêm ondanô yenañ abô ba opesañ.’

4 Ma donjom anyô bêñ hadô avi tôp êñ anêñ abô hatôm wak bêñ anôñ.

“Havenñ yam ma anyô bêñ êñ lahabi nena, ‘Miñ yahalañô Wapômbêñ anêñ abô ami ma yakapôlôñ hadô avômalô iniñ abô haviñ,

5 ma donjom yahadô ek avi tôp êntêk êlêm wak nômbêñ intu sapêñ ba imbuliñ yenañ auk. Aêñ ba yandanô yani anêñ abô ba yapesañ kethenñ ek yani êmô tiñiñ.’ ”

6 Ma Anyô Bêñ Yisu hanañ, “Noja auk esak anyô bêñ kambom êntêk anêñ kobom.

7 Aêñ ba Wapômbêñ tem endañô anêñ avômalô takatu ba bôk hatak i yôv iniñ asêñ atu ba elañ

* 18:1: Kol 4:2; 1Te 5:17

bôlôvôn ba wak mena mi e? Tem endanô. Ma tem yani endanô yaôyaô e?

⁸ Mi anôn! Yanañ avanôn biñ nena yani tem endanô kethen ma tem epesañ. Ma donjom Anyô Anên Nakaduñ atu halêm pik hathak lonbô, êñ ma tem êpôm nena avômalo êvhavinj doho êmô mena mi e?”

Abô lonj kapô hathak anyô ju etenj mek

⁹ Ma Yisu hanañ abô lonj kapô te hadên avômalo takatu ba lenjñhabi nena thêlô ma avômalo thêthônj iyom ba êyê avômalo vi kambom. Êñ ma Yisu hanañ nena,

¹⁰ “Anyô ju i unyak mathenj ek netenj mek. Anyô yañ ma Palisi ma yañ ma anyô hawa takis.

¹¹ Palisi êñ da hamiñ ba hateñ mek nena, ‘Wapômbênj, mavi anôn ek ya anyô mavi ma ya miñ hatôm anyô vi ami. Thêlô ma nê vani lôk nê kambom lôk nê idum sek haviñ anyô yañ yanavi. Ma ya ma mi anôn, ya ma miñ hatôm anyô hawa takis endaku ami.

¹² *Sonda te anên wak ju ma yahavak balabuñ ek nôm. Ma nômkama nômbênj atu ba yahawa ma yahabi sam hi ôdônj laumiñ ba yahêv ôdônj te hadênj o.’

¹³ * “Ma donjom anyô hawa takis hamiñ daim ma hakô ek ênjê lenj. Ma yani hakôm ba hatak bañ luvi hêk madaluk siñ ma hanañ, ‘Wapômbênj, ya anyô kambom ba nêm kapôlôm ek ya.’ ”

¹⁴ *Ma Yisu hanañ, “Yanañ êndênj môlô nena anyô hawa takis havôhi anênj unyak ma lêk anyô

* **18:12:** Ais 58:1-4; Mat 23:23 * **18:13:** Sng 51:1 * **18:14:** Mat 23:12

thêthôn̄ hêk Wapômbêṅ ma. Ma anyô yaṅ ma mi. Ôpatu ba hêv anêṅ athêṅ liṅ ma tem Wapômbêṅ etauviṅ anêṅ athêṅ. Ma don̄tom ôpatu ba hatauviṅ i ma tem Wapômbêṅ nêṅ anêṅ athêṅ liṅ.”

*Yisu hêv mek hathak avômena
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Avômalô ewa iniṅ avômena yaônena i hadêṅ Yisu ek etak baṅ êyô ênjêk thêlô. Ma anêṅ ṅê ku êyê ma ethaṅ i.

¹⁶ Ma don̄tom Yisu halam avômena êlêm ma hanaṅ nena, “Notak avômena yaônena ba nêlêm êndêṅ ya ma miṅ numiṅ loṅ siṅ ami ek malê nena avômalô takatu ba athêṅ mi hatôm avômena takêntêk ma Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak ma thêlôniṅ.

¹⁷ *Yanaṅ avanôn̄ êndêṅ mômô nena ôpatu ba miṅ hawa Wapômbêṅ anêṅ loṅ lôkliṅyak hatôm avômena yaônena ami ma miṅ hatôm imbitak êyô loṅ êṅ kapô ba ni ami. Ma mi.”

*Anyô lôk nômkama bêṅ hanaṅ abô haviṅ Yisu
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ *Anyô bêṅ te hanaṅ hik Yisu liṅ nena, “Kêdôn̄waga mavi, ma yandum malê ek yamô lôkmala êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ?”

¹⁹ Ma Yisu hanaṅ, “Holam ya nena mavi eka? Anyô late miṅ mavi ami ma Wapômbêṅ iyom intu ba mavi.

²⁰ *Abô balabuṅ ma bôk hoyala yôv: ‘Miṅ undum sek imbiṅ anyô yaṅ yanavi ami. Miṅ nuṅgwik anyô vônô ami. Miṅ onja vani ami. Miṅ onan

* **18:17:** Mat 18:3 * **18:18:** Luk 10:25 * **18:20:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20

abôyañ esak anyô vi ba undum abô ek i ami. Ma ondovak lemambô lo lemtambô.’ ”

²¹ Ma anyô bêñ êñ hanañ, “Ya yaôna aleba lêk ma yahasopa abô balabuñ takêñ.”

²² Ma Yisu halañô ma hanañ hadêñ ôpêñ nena, “Mavi anôñ, ma don̄tom nômlate hamô denañ. Nu nêm anêm nômkama sapêñ ek avômalô nênêm vuli ma onja valuselen̄ sapêñ ba nêm êndêñ nê siv. Êñ ma tem anêm nômkama mavi lomaloma êmô malak len̄. Ma ôlêm osopa ya.”

²³ Yani ma anyô lôk nômkama bêñ anôñ. Ba intu halañô abô êñ ma hêv malaiñ bêñ hadêñ yani ba hi lôk lamalaiñ.

²⁴ Yisu hayê yani lamalaiñ ma hanañ, “Nê lôk nômkama bêñ tem nêpôm malaiñ bêñ ek nimbitak nêyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ini.

²⁵ Avanôñ bin̄ nena miñ malaiñ bêñ ek bok kamel imbitak êyô luvik idu sôp anêñ abyañ ba ni ami, ma don̄tom malaiñ anôñ ek anyô lôk nômkama bêñ te imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô.”

²⁶ Avômalô elañô abô êñ ma enañ nena, “Avanôñ e? Aêñ ba miñ hatôm anyôla imbitak êyô Wapômbêñ anêñ loñ lôkliñyak kapô ba ni ami e?”

²⁷ Ma Yisu hanañ, “Nôm takatu ba anyô miñ hatôm nindum ami, intu Wapômbêñ hatôm indum.”

²⁸ Ma Pita hanañ, “Yêlô bôk atak yêlôaniñ nômkama sapêñ ba alêm asopa o.”

²⁹ Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yanañ avanôñ nena avômalô takatu ba len̄ñhabi

Wapômbên anêṅ loṅ lôklinyak ba etak iniṅ unyak lo avi ma iviyaṅ lôk lami ma nali,

³⁰ ma thêlô êmô pik denaṅ ma Wapômbên tem nêṅ iniṅ nômkama lôkthô êndên i ba tem nêṅ bêṅ anôṅ êyô êmô iniṅ loṅ imbiṅ ma embenṅ yam ma tem nêṅ lôkmala atu ba nêṅmô êtôm wak nômbênṅ intu sapêṅ êndên i imbiṅ.”

*Yisu hanaṅ abô hathak anêṅ ṅama bôlôṅ te lô
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ *Yisu hawa ṅê ku laumiṅ ba lahavuju takatu hathak doṅtom ma hanaṅ, “Nodaṅô. Alalô ana daku Jelusalem ma abô tak sêbôk ba plopet eto hathak Anyô Anêṅ Nakaduṅ atu tem imbitak avanôṅ.

³² *Tem nêṅnêṅ yani êndôk ṅê loṅ buyaṅ Lom baheṅiṅ. Ma tem nemalik esak yani ba nenaṅ abô lomalama esak yani ma nêsoṅwapôk êyômô yani.

³³ Ma nebali yani ba nijik yani vônô. Ma êtôm wak lô ma tem yani imbiyô esak loṅbô.”

³⁴ *Ma doṅtom ṅê ku miṅ eyala abô takêṅ ami. Abô êṅ anêṅ ôdôṅ ma havuṅ ek thêlô ba thêlô miṅ eyala ami ma êthôṅ paliṅ.

*Yisu hadum anyô mapusip te mavi
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Yisu hayô habobo Jeliko ma anyô mapusip te hamô loṅôndê daṅ vi ba hapetenak ek avômalô nêṅnêṅ yani sa.

³⁶ Yani halaṅô avômalô bêṅ anôṅ ele ba i ma hanaṅ hik thêlô liṅ nena, “Malê?”

* **18:31:** Luk 24:44 * **18:32:** Luk 9:22,44 * **18:34:** Mak 9:32

37 Ma thêlô enaᅇ hadêᅇ yani nena, “Yisu anêᅇ Nasalet halêm.”

38 Êᅇ ma anyô mapusip halam nena, “Yisu, Devit anêᅇ Lim Lukmuk, nêᅇ kapôlôm ek ya!”

39 Avômalô takatu ba êmôᅇ ethaᅇ yani ba enaᅇ, “O bônôᅇ.” Ma doᅇtom yani halam lôklala nena, “Devit anêᅇ Lim Lukmuk, nêᅇ kapôlôm ek ya!”

40 Êᅇ ma Yisu hamiᅇ ma hanaᅇ ek thêlô neja ôpêᅇ êlêm. Yani hayô ma Yisu hanaᅇ hik yani liᅇ nena,

41 “Lemhaviᅇ yandum malê êndêᅇ o?”

Ma ôpêᅇ hanaᅇ, “Anyô Bêᅇ, yalenᅇhaviᅇ yanᅇgê tak.”

42 Ma Yisu hanaᅇ hadêᅇ ôpêᅇ nena, “Nôᅇgô tak. Anêᅇ hôêᅇhaviᅇ hadum ba hubitak mavi.”

43 Ma kethêᅇ oyaᅇ ma ôpêᅇ madaluk hakyav ba hayê tak. Ma yani hasopa Yisu lôk habô Wapômbêᅇ anêᅇ athêᅇ. Ma avômalô nômbêᅇ atu ba i haviᅇ yani êyê nôᅇ êᅇ ba êbô Wapômbêᅇ anêᅇ athêᅇ haviᅇ.

19

Yisu hi Sakius anêᅇ unyak

1 Yisu hayô Jeliko ma hi iyom.

2 Ma anyô lôk valuselenᅇ bêᅇ te hamô. Yani ma anyô bêᅇ hawa takis ba anêᅇ athêᅇ nena Sakius.

3 Yani lahaviᅇ êᅇjê nena Yisu ma opalê, ma doᅇtom avômalô bêᅇ anôᅇ ma Sakius anyô bidonᅇ ba miᅇ hatôm êᅇjê ami.

4 Êᅇ ma yani halanᅇviᅇ hamôᅇ ba hi ma hathak alokwaᅇ sabo te ba hamô ek êᅇjê Yisu.

⁵ Yisu hayô loŋ êŋ ma hêv ma hathak leŋ ma hanan, “Sakius, ôndôk ba ôlêm ketheŋ. Yaô ma tem yamô anêm unyak.”

⁶ Êŋ ma ketheŋ oyan ma Sakius halôk ma hawa Yisu thô lôk lamavi.

⁷ *Ma avômalô sapêŋ êyê ba kapôlôŋiŋ diŋdiŋ ba enan nena, “Yani hi hamô haviŋ anyô kambom te.”

⁸ *Ma doŋtom Sakius haviyô hamiŋ ma hanan hadêŋ Anyô Bêŋ nena, “Anyô Bêŋ, ondanô. Tem yambi yenan nômkama sam ni ôdôŋ ju ba yanêm yan êndêŋ nê siv. Ma bôk yahasau anyôla ba yahawa anêŋ valuseleŋ doho vani, êŋ ma tem yanêm valuseleŋ êtôm dum ayova êyômô loŋ imbiŋ.”

⁹ *Ma Yisu hanan hadêŋ yani nena, “Lêk ma Wapômbêŋ hêv avômalô unyak êntêk êŋ bulubiŋ ek malê nena yani ma Ablaham anêŋ nakaduŋ te.

¹⁰ *Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu halêm ek êmbôlêm nê takatu ba êv yak ek nêm i bulubiŋ.”

Abô loŋ kapô hathak anyô bêŋ te hêv valuseleŋ hadêŋ nê ku

(Mat 25:14-30)

¹¹ Avômalô elanô abô êŋ yôv ma Yisu hanan abô loŋ kapô te haviŋ ek malê nena yani lêk habobo Jerusalem. Ma avômalô takêŋ leŋiŋhabi nena yani hayô Jerusalem, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak tem imbitak êmô pik.

¹² Êŋ ma Yisu hanan nena, “Anyô bêŋ te anêŋ namalô tem ni loŋ buyan ek enja athêŋ lôk kulunŋ kiŋ

* **19:7:** Luk 15:2 * **19:8:** Kis 22:1; Nam 5:6-7 * **19:9:** Luk 13:16; Ap 16:31 * **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15

vêmam ka êmbôlêm anêᶇ malak ôdôᶇ esak loᶇbô ek eyabiᶇ anêᶇ avômalô. Loᶇ êᶇ ma daim kambom.

¹³ Vêᶇ ma yani halam anêᶇ ᶇê ku laumiᶇ hathak doᶇtom ma hêv valuselenᶇ hatôm 100 hadêᶇ thêlô tomtom sapêᶇ. Ma hanaᶇ aêntêk, ‘Môlô noja valuselenᶇ êntêk ba nundum ku esak endeba yambô alêm esak loᶇbô am.’ Yôv ma hatak thêlô ba hi.

¹⁴ “Ma doᶇtom yanida anêᶇ avômalô kapôlôᶇiᶇ agiap ek yani. Êᶇ ma yani hi loᶇ buyaᶇ ma thêlô êv anyô doho ba esopa yani ek nenaᶇ aêntêk, ‘Yêlô adô anyô êntêk imbitak êtôm yêlôaniᶇ kiᶇ.’

¹⁵ “Ma doᶇtom yani habitak kiᶇ yôv ma havôhalêm ma hanaᶇ aêntêk, ‘Nodam ᶇê ku takatu ba bôk yahêv valuselenᶇ hadêᶇ i ek yayala nena thêlô tomtom bôk êvôv valuselenᶇ vithê haviᶇ.’

¹⁶ “Êᶇ ma anyô te hamôᶇ hi ma hanaᶇ, ‘Anyô bêᶇ, yahadum ku hathak anêm valuselenᶇ êᶇ ba yahavôv valuselenᶇ hatôm 1,000.’

¹⁷* “Ma anêᶇ anyô bêᶇ hanaᶇ nena, ‘Mavi anôᶇ! O anyô katô ba hudum ku mavi. Hoyabiᶇ nôm yaôna dedaᶇ mavi ba intu oyabiᶇ malak lôᶇ laumiᶇ.’

¹⁸ “Yôv ma anyô yaᶇ halêm ma hanaᶇ, ‘Anyô bêᶇ, hathak anêm valuselenᶇ, yahavôv valuselenᶇ hatôm 500.’

¹⁹ “Ma anêᶇ anyô bêᶇ hanaᶇ hadêᶇ yani, ‘Oyabiᶇ malak lôᶇ bahenᶇvi.’

²⁰ “Yôv ma anyô ku te lô halêm ma hanaᶇ, ‘Anyô bêᶇ, anêm valuselenᶇ atutêk. Yahavuvi halôk sôp ba yahadô hamô

* **19:17:** Luk 16:10

21 ek malê nena yahakô ek o. O ma anyô malem thêlêv. Hothak hôvôv anyô vi iniņ nômka ma ba howa hatôm anêm. Ma pik atu ba anyô yaņ hapaliv yaņvêk halôk ma hothak howa anêņ anôņ.

22 “Êņ ma anêņ anyô bêņ hanaņ, ‘O anyô ku mi kambom ba oda anêm abô intu hanaņ o bêņ. Bôk hoyala yôv nena ya hathak yahavôv anyô vi iniņ nômka ma yahawa hatôm yenaņ. Lôk pik atu ba anyô yaņ hapaliv yaņvêk halôk ma ya hathak yahawa anêņ anôņ.’

23 Ma aisê ka miņ hotak yenaņ valuselen halôk unyak valuselen ek êmbôv doho ami ek wakma atu ba yahavôhalêm hathak loņbô ma tem yanja doho êyômô loņ imbiņ?’

24 “Êņ ma hanaņ hadêņ nê takatu ba imiņ habobo nena, ‘Môlô noja anêņ valuselen hatôm 100 vê êņjêk yani ba nônêm êndêņ ôpatu ba hawa 1,000.’

25 “Ma thêlô enaņ hadêņ yani nena, ‘Anyô bêņ, yani anêņ 1,000 bôk hamô yôv.’

26 * “Ma yani hanaņ, ‘Yanaņ êndêņ môlô nena ôpatu ba hadum ku mavi hathak yenaņ nômka ma ba habitak bêņ, êņ ma tem yatak doho êyômô loņ imbiņ ba yanêm êndêņ ôpêņ. Ma doņtom ôpatu ba miņ hadum ku hathak yenaņ nômka ma ami, êņ ma tem yanêm dokte atu ba havalon loņ vê êņjêk yani.’

27 “Ma doņtom nê takatu leņiņmaniņ hathak ya ba êdô ek yambitak iniņ kiņ, ‘Noja i êlêm loņ êntêk ma uņgwik i pôpônô êņjêk yamalen.’ ”

28 Yisu hanaņ abô êņ yôv ma hamôņ ba hi Jelusalem.

* 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

*Yisu habitak hayô Jelusalem hatôm kiŋ
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁹ Yisu habobo Betpagi lo Betani, malakju êŋ hêk habobo Dum Oliv. Ma hêv anêŋ nê ku ju ba i ma hanan nena,

³⁰ “Mamu unu malak entuvulu. Ma numbitak nôyô ma tem ôŋgô ekak bok donki map te lon ba hamiŋ. Bok êŋ ma miŋ bôk anyôla hayô hamô ami. Ma nopole yak vê ma nondom ba nôlêm.

³¹ Ma anyôla hanan nena, ‘Mamu opole eka’, êŋ ma nonan viyan nena, ‘Anyô Bêŋ lahaviŋ indum ku te esak.’ ”

³² Yisu hêv thai ba i ma êyê nômkama sapêŋ hatôm atu ba yani hanan.

³³ Thai epole bok donki êŋ anêŋ yak vê ma bok anêŋ alaŋsi enan hadêŋ thai nena, “Mamu opole eka?”

³⁴ Ma thai enan, “Anyô Bêŋ lahaviŋ indum ku te esak.”

³⁵ Êŋ ma thai ewa bok donki ba i êv hadêŋ Yisu. Ma thai ibi iniŋ kwêv thilibuŋ daim thô ba engava hayôhêk bok donki dômlokwan, ma thai êv Yisu sa ek hathak hayô hamô bok êŋ.

³⁶ Ma Yisu hi ma avômalô engava iniŋ kwêv thilibuŋ hêk lonôndê.

³⁷ Yani halôk Dum Oliv ek ni vi tuvulu Jelusalem. Ma avômalô nômbêŋ atu ba esopa yani leniŋmavi hathak nômbithi nômbêŋ atu ba bôk thêlô êyê. Ba êbô Wapômbêŋ ba elam nena,

³⁸ * “Wapômbêŋ nêm lamavi êndêŋ kiŋ atu ba halêm hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ! *Kapya Yen 118:26*

* **19:38:** Luk 2:14

Avômalô malak leŋ leŋiŋmavi ma alalô nanêm athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ Wapômbêŋ esak leŋ ba ni.”

³⁹ Ma Palisi doho imiŋ avômalô takêŋ kapô ba enaŋ hadêŋ Yisu aêntêk, “Kêdôŋwaga, osaŋ anêm nê ku takêntêk.”

⁴⁰ Ma Yisu hanaŋ viyaŋ nena, “Yanaŋ êndêŋ môlô nena thêlô bônôŋ ma tem valu nendam kaêk.”

⁴¹ Yisu habobo Jelusalem ma hayê vi tuvulu ba halaŋ hathak avômalô Jelusalem

⁴² ba hanaŋ, “Yaleŋhaviŋ lêk oyala nôm takatu ba nundum ek Wapômbêŋ indum môlô kapôlômim ênjêk yaô. Ma doŋtom mi, nôm takêŋ hamô loŋ kapô ba môlô miŋ hatôm ôŋgô ami.

⁴³ Aêŋ ba waklavôŋ hayô ma nê vovak tem nêyô ba nedav badêŋ êwê embeŋ Jelusalem sapêŋ ba nêmo kapô ba nindum ek nijik môlô vônô.

⁴⁴ *Thêlô tem nimbuliŋ môlônim loŋ sapêŋ ba nijik môlô takatu ba ômô unim badêŋ kapô vônô. Ma valu atu ba olav unyak hathak ma tem miŋ êyômô yaŋ loŋ ami. Nôm malaiŋ êŋ tem êlêm ek malê nena môlô miŋ oyala waklavôŋ atu ba Wapômbêŋ halêm pik ek nêmo môlô bulubiŋ ami.”

Yisu hêv nê idum ku valu vê hêk unyak mathen kapô

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Vêmo ma Yisu habitak hayô Wapômbêŋ anêŋ unyak mathen anêŋ piklêvôŋ. Ma hayê avômalô ewa nômkama ba êdô hamô ek avômalô vi nênem vuli. Êŋ ma halupuniŋ i ba hêv i vê hêk unyak

* **19:44:** Luk 21:6

mathen kapô ba ele yain ba i. Ma hanañ hadên thêlô aêntêk,

⁴⁶* “Wapômbên anên kapy a hanañ nena, ‘Yenañ unyak ma unyak neten mek êndôk.’ Ma môlô lêk udum ba habitak hatôm nê vani inin loñ ekopak êmô.”

⁴⁷* Ma wak nômbên intu ma yani hadên avômalô halôk unyak mathen. Ma nê bêngbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ lôk Israeël inin nê bêngbên, thêlô êbôlêm loñôndê ek nijik Yisu vônô.

⁴⁸ Ma donjom thêlô min hatôm nêpôm loñôndê te ami ek malê nena avômalô sapên leñinmavi bêng ek Yisu ba êmô ek nedañô anên abô sapên.

20

Yisu, opalê hêv athên bêng hadên o?
(*Mat 21:23-27; Mak 11:27-33*)

¹ Wak te ma Yisu hadên avômalô hamô Wapômbên anên unyak mathen anên piklêvôn ba hanañ Wapômbên anên Abô Mavi hadên i. Ma nê bêngbên êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ ethak donjom havin nê bêngbên ba i hadên Yisu.

² Ma thêlô enañ, “Opalê hêv athên bêng hadên o lôk hêv ku hadên o ba intu hudum nôm takêntêk?”

³ Ma Yisu hanañ viyan nena, “Tem yanañ injik môlô lin esak abô te aên iyom.

⁴ Opalê hêv ku nisik avômalô êndôk nañ hadên Jon? Wapômbên len? Mena anyô pik?”

* **19:46:** Ais 56:7; Jer 7:11 * **19:47:** Luk 21:37

⁵ Ma thêlôda enañ hadêñ i nena, “Alalô anañ nena Wapômbêñ hêv ku êñ hadêñ Jon ma tem yani enañ, ‘Ma aisê ka mólô miñ ôêvhaviñ yani ami?’

⁶ Ma donjom alalô anañ nena, ‘Anyô pik te hêv ku êñ, êñ ma avômalô tem nijik alalô esak valu ek malê nena thêlô êvhaviñ nena Jon ma plopet te.’

⁷ Ma thêlô enañ hadêñ Yisu nena, “Yêlô athôn palin.”

⁸ Êñ ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Aêñ ba miñ hatôm yandam ôpatu ba hêv athêñ bêñ hadêñ ya anêñ athêñ bêñ êndêñ mólô ami. Ma mi.”

Abô loñ kapô hathak nê kambom eyabin ku yak wain

(Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹* Ma Yisu hanañ abô loñ kapô te hadêñ avômalô, “Anyô te havatho anêñ ku yak wain ma hêv hadêñ nê ku doho ek neyabin ba hanañ nena, ‘Waklavôn yak wain hik anôn ma nombak vose ni ôdôn ju ba nônem vi êndêñ ya ma noja vi êtôm mólônim vuli.’ Ma hi hamô loñ buyañ sawa daim.

¹⁰ Ma waklavôn yak wain hik anôn hayô ma hêv anêñ anyô ku te ba hi hadêñ thêlô ek enja anêñ sam. Ma donjom thêlô ik yani kambom ba êv yani hi oyañ.

¹¹ Êñ ma ku anêñ alañ hêv anyô ku yañ ba hi hadêñ thêlô, ma donjom thêlô idum kobom kambom hadêñ yani lôk ik yani ma êv yani vê oyañ ba hi.

¹² Yôv ma hêv anyô ku te lô ba hi, ma donjom nê ku takêñ ibulin yani ma êvôv yani ba ibi yani hi.

* 20:9: Ais 5:1

13 “Aênj ba ku alañ hananj hadênj yanida nena, ‘Yandum malê? Tem yanêm yenañ okna atu ba yalenj haviñ bêñ anônj. Yahadum aênj ma tem nedañô anênj abô.’

14 Ma donjom nê ku êyê namalô hayô ma enanj hadênj i nena, ‘Ôpêntêk ma ku alañ anênj nakaduñ ba tem eyabiñ lambô anênj ku. Alalô ik yani vônô ma ku êñ tem imbitak alalôaniñ.’

15 Ba intu evalonj yani ba êvôv hale yaiñ ma ik yani vônô.

“Aênj ba ku anênj alañ tem indum malê êndênj thêlô?”

16 Tem ni injik nê ku takênj vônô ma nêm ku êñ êndênj anyô vi ek neyabiñ.”

Ma avômalô elañô abô lonj kapô êñ ma enanj, “Yêlô adô abô lonj kapô êñ injik anônj!”

17 Ma donjom Yisu hatitiñ thêlô lôklokwanj ma hananj, “Ma bôk eto abô êntêk aênj eka?”

“Valu atu ba nê elav unyak êpôlik hathak,
ma lêk habitak landiñ anônj.” *Kapya Yen*
118:22

18 *Ma avômalô takatu ba êv yak hayôhêk valu êntêk, ma tem nipup nenanena. Mena valu êñ hêv yak hayôhêk anyôla, ma tem ipulusik ba imbitak malimmalim.”

19 Ma nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuñ eyala nena Yisu hananj abô lonj kapô êñ hathak thêlô. Ba intu êbôlêm lonjondê ek nebalonj yani, ma donjom êkô hathak avômalô.

Nênêm takis êndênj Sisa mena dô
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

* **20:18:** Ais 8:14-15

20 *Yôv ma nê bêṅbêṅ maleṅ hadahalinṅ Yisu ek nebalonṅ yani esak anêṅ abô. Ma thêlô êv nê kambom doho vuli ek nimbitak êtôm nê thêthônṅ ek nesau Yisu. Thêlô elav gwasilim ek nebalonṅ Yisu anêṅ abô êndôk ba nênem yani êndêṅ Lom iniṅ anyô bêṅ Pailat.

21 Êṅ ma thêlô enaṅ hadêṅ Yisu nena, “Kêdônwaga, yêlô ayala nena anêm abô sapêṅ ma abô avanônṅ iyom. Ma hudum kobom donṅtom hadêṅ avômalô sapêṅ lôk hôdônṅ avômalô hathak Wapômbêṅ anêṅ abô ma thêthônṅ iyom.

22 Aêṅ ba lemhabi aisê? Bumalô iniṅ balabuṅ hanaṅ nena yêlô hatôm nanêm valuselenṅ êndêṅ Sisa mena mi e?”

23 Yisu hayala thêlônṅ auk ba hanaṅ hadêṅ thêlô,

24 “Môlô unṅwik valuselenṅ te thô ek yangê. Opalê anêṅ dahô lôk athêṅ hêk valuselenṅ êntêk?” Ma thêlô enaṅ, “Sisa.”

25 Êṅ ma Yisu hanaṅ hadêṅ thêlô nena, “Sisa anêṅ nômkama ma nônêm êndêṅ Sisa da. Ma Wapômbêṅ anêṅ nômkama ma nônêm êndêṅ Wapômbêṅ da.”

26 Yisu hanaṅ aêṅ ba avômalô sapêṅ elanô. Ba intu nê êṅ miṅ hatôm nebalonṅ yani esak anêṅ abô ami. Ma esonṅ kambom hathak anêṅ abô ba thêlô bônônṅ.

*Abô hathak nê ṅama tem nimbiyô aisê
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)*

* 20:20: Luk 11:54

27 Ma Sadyusi doho i hadêḡ Yisu. Thêlô ma ôdôḡ te atu ba enaḡ nena ḡê ḡama tem miḡ nimbiyô esak loḡbô ami. Aêḡ ba intu enaḡ hik Yisu liḡ nena,

28 **“Kêdôḡwaga, Mose hato hadêḡ alalô nena, ‘Anyô te hama ba nali mi ma anêḡ yaḡ hamô, ma enja avi tôp êḡ ek imbi yaḡ atu ba hama anêḡ nakaduḡ vê.’*

29 Aêḡ ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuju êmô. Ma bôp hawa avi te ba hama ma nakaduḡ mi.

30 Ma nôk enja avi tôp êḡ, hawa ba hama ba nakaduḡ mi.

31 Ma ḡgwa aêḡ iyom. Ma iviyaḡ takatu ba êmô ma nesopa kobom donḡtom êḡ iyom.

32 Vêḡ ma avi tôp êḡ hama havinḡ.

33 Ma waklavôḡ ḡê ḡama iviyô hathak loḡbô ma avi tôp atu ba ḡê lôk iviyaḡ bahenḡvi ba lahavuju takatu ba ewa ma alisê te anêḡ avi?”

34 Ma Yisu hananḡ viyaḡ hadêḡ thêlô nena, “Avômalô pik ethak ewa i,

35 ma donḡtom avômalô takatu ba Wapômbêḡ hêv i bulubiḡ ba ewa lôkmala hathak loḡbô, thêlô êḡ miḡ hatôm neja i esak loḡbô ami.

36 Thêlô ma tem nêtôm aḡela ba intu tem miḡ nema ami. Wapômbêḡ bôk hik thêlô liḡ yôv hêk ḡama ba intu hik thô nena thêlô ma yani anêḡ nali.

37 **“Mose da anêḡ abô hik thô nena ḡê ḡama tem nimbiyô esak loḡbô. Sêbôk ba Mose hayê atum hathanḡ hamô alokwanḡ liḡ ma halam Anyô Bêḡ nena ‘Ablaham lo Aisak ma Jekop iniḡ Wapômbêḡ.’*

38 Alalô ayala nena Wapômbêḡ ma miḡ ḡê ḡama iniḡ Wapômbêḡ ami. Mi, yani ma ḡê lôkmala iyom

* 20:28: Lo 25:5 * 20:37: Kis 3:6

iniñ Wapômbêñ ek malê nena yani hayala nena avômalô lôkthô ma êmô lôkmala.”

³⁹ Nê lôkauk hathak abô balabunj doho elañô abô êñ ma enañ hadêñ Yisu aêntêk, “Êê, Kêdôñwaga, anêm abô ma mavi anôñ!”

⁴⁰ Ma avômalô sapêñ elañô anêñ abô ba êkô ma miñ enañ hik yani liñ ek nesau yani esak lonbô ami.

Mesia ma opalê anêñ lim lukmuk?

(Mat 22:41-23:36; Mak 12:35-40; Luk 11:37-54)

⁴¹ Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Avômalô ethak enañ nena Mesia ma Devit anêñ lim lukmuk eka?”

⁴² Hêk Kapyä Yey kapô ma Devit da hanañ aêntêk,

“Anyô Bêñ Wapômbêñ hanañ hadêñ yenañ Anyô Bêñ Mesia nena,

“Ômô yabaheñ vianôñ

⁴³ endeba yatak nê takatu ba ik vovak hadêñ o nêmo vemkapô vibinñ am.” ’ *Kapyä Yey 110:1*

⁴⁴ Ma Devit da bôk halam Mesia nena anêñ Anyô Bêñ. Ma aisê ka Mesia ma yani anêñ lim lôk anêñ Anyô Bêñ imbinñ?”

⁴⁵ Avômalô elañô Yisu anêñ abô iminñ denañ ma Yisu hanañ hadêñ anêñ nê ku aêntêk,

⁴⁶ “Môlô noyabinñ am ek nê lôkauk hathak abô balabunj. Thêlô lenñhavinñ nijik kwêv daim kékêlô ba nembenñ ek avômalô nebam i. Ma lenñhavinñ avômalô nenañ nena, ‘Waklêvôñ anyô bêñ’ êmô lonj ethak donjom halôk. Ma lenñhavinñ nêmo êtôm nê bêñbêñ êmô unyak yey kapô. Ma avômalô enjabôm

nôm bêṅ ma leṅṅhaviṅ nejaṅ nôm êmô ṅê bêṅbêṅ iniṅ loṅ ethak êmô.

⁴⁷ Thêlô esau avi tōp ek neja iniṅ unyak ba eten mek daim bomaṅ ek avômalô nêgê. Wapômbêṅ tem nêṃ vovaṅ kambom êndêṅ i.”

21

Avi tōp te anêṅ da

(Mak 12:41-44)

¹ Yisu hamô Wapômbêṅ anêṅ unyak ba hayê ṅê lôk nômkama bêṅ etak iniṅ valuselen halôk alapa da.

² Ma avi tōp te atu ba nômkama mi anôṅ hayô ma hatak anêṅ da hatôm valuselen thalalen ju iyom halôk alapa da êṅ.

³* Yisu hayê ma hanaṅ nena, “Yanaṅ avanôṅ biṅ êndêṅ môlô nena avi tōp êntêk hêṃ valuselen bêṅ anôṅ hamôṅ ek avômalô takêntêk sapêṅ.

⁴ Avômalô nômbêṅ êntêk iniṅ valu bêṅ anôṅ hamô ma doṅtom êṃ doktena iyom. Ma avi tōp êntêk ma nômkama mi anôṅ ma lêk hêṃ anêṅ valuselen sapêṅ ba miṅ havalon dokte loṅ ami.”

Yisu hanaṅ abô hathak unyak mathen Jerusalem

(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Nê ku doho enaṅ abô hathak valu kêkêlô lôk nôṃ da mavi anôṅ atu ba etak hathak unyak mathen ek anêṅ lêlêyaṅ mavi anôṅ. Êṅ ma Yisu hanaṅ,

⁶* “Odaṅô katô. Nôm takêntêk ba lêk môlô ôyê, malain bêṅ tem imbitak ba ṅê vovak tem niṅik

* 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

nômkama mavi nômbênj êntêk pesa ba valu yaŋ miŋ hatôm êyômô yaŋ loŋ ami.”

Malaiŋ lomaloma tem imbitak

(Mat 24:3-14; 10:17-22; Mak 13:3-13)

⁷ Ma thêlô enaŋ hik Yisu liŋ nena, “Kêdôŋwaga, aŋgê intu nôm takêŋ tem imbitak? Ma malê intu tem imbitak ek injik thô nena nôm takêŋ lêk habobo?”

⁸ Ma Yisu hanaŋ, “Noyabiŋ am, avômalô tem nindum ek nesau môlô. Nê lomaloma tem nêlêm esak yenaŋ athêŋ ba nenaŋ nena, ‘Ya ma Mesia atu’. Lôk nenaŋ nena, ‘Waklavôŋ pik lo leŋ anêŋ daŋ lêk habobo tem êyô.’ Ma doŋtom miŋ nônêmbiŋ iniŋ abô ba nosopa ami.

⁹ Môlô olaŋô vovak bêŋ ba avômalô iki vônô, êŋ ma miŋ nôkô ami. Nôm takêŋ tem imbitak êmôŋ, ma doŋtom pik lo leŋ anêŋ daŋ tem miŋ imbitak kethêŋ oyaŋ ami.”

¹⁰ Êŋ ma Yisu hanaŋ, “Ma avômalô ôdôŋ yaŋ tem nijik vovak imbiŋ ôdôŋ yaŋ. Ma kiŋ yaŋ lôk anêŋ avômalô tem nijik vovak êndêŋ kiŋ yaŋ.

¹¹ Ma loŋ lomaloma ma duviaŋ lôk bôm ma lijiŋ bêŋ tem êyô injik avômalô bêŋ anôŋ vônô. Lavôŋiŋ lôkmaŋiŋ lomaloma tem ênjêk leŋlêvôŋ ba indum avômalô nêkô kambom anôŋ.

¹² “Ma nôm takêŋ tem miŋ imbitak ami denaŋ ma tem nebalonŋ môlô ba nindum kambom êndêŋ môlô. Ma tem nenaŋ môlô bêŋ imiŋ unyak yeŋ lôk nindum abô ek netak môlô êndôk koladôŋ. Môlô osopa ya ba intu tem neja môlô ba unu numiŋ kiŋ lôk iniŋ nê bêŋbêŋ maleŋiŋ.

13 Ma nô m êŋ tem imbitak êtôm loŋôndê ek nonaŋ yenaŋ Abô Mavi bêŋ êndêŋ i.

14 *Ma miŋ lemimimbi nena, ‘Dokte ka yêlô nanaŋ aisê êndêŋ thêlô’ ami.

15 *Ek malê nena yada tem yanêm abô lôkauk mavi êndêŋ môlô. Ma nê takatu ba idum abô ek môlô ma miŋ hatôm nijik abô êŋ pesa ami.

16 *Avômalô tem nenaŋ môlô bêŋ ba tem nijik môlô doho vônô ma môlônim lemami lôk môlôviyaŋ lôk anêm thalaleŋ lôk anêm anyô môlô tem nindum aêŋ iyom.

17 Môlô ma yenaŋ avômalô ba intu avômalô sapêŋ tem nêpôlik esak môlô.

18 Ma doŋtom Wapômbêŋ tem eyabiŋ môlô ba lemimkadôk ŋaun te miŋ hatôm nê m yak ami.

19 Ma môlô numiŋ lôklokwaŋ ma tem noja lôkmala êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ.”

Tem nimbuliŋ Jelusalem

(Mat 24:15-28; Mak 13:14-23)

20 Ma Yisu hanaŋ, “Môlô ôyê nena nê vovak lodôŋlodôŋ êyô even Jelusalem luvi, êŋ ma môlô noyala nena tem nimbuliŋ malak lôŋ êŋ ketheŋ.

21 Aêŋ ba môlô takatu ba ômô Judia kapô, ma nôsôv ba unu dumlolê. Ma môlô takatu ba ômô Jelusalem kapô, ma unu viyaiŋ ketheŋ. Ma môlô takatu ba ômô Jelusalem viyaiŋ, ma miŋ unu kapô ami.

22 *Ek malê nena waklavôŋ êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ wakma nê m vovaŋ viyaŋ ek abô takatu ba hêk Wapômbêŋ anêŋ kapy ma tem injik anêŋ.

* 21:14: Luk 12:11-12 * 21:15: Ap 6:10 * 21:16: Mat 10:21-22

* 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

23 Ai, kikaknena. Waklavôḡ êḡ ma tem malaiḡ bêḡ ek avi takatu ba esabeḡ lôk avi takatu ba êv sôm hadêḡ nali ek malê nena malaiḡ lôk vovaḡ bêḡ tem imbitak Israeḡ iniḡ pik êntêk, ma Wapômbêḡ anêḡ lamaniḡ tem êyô êmô avômalô pik êḡ.

24 *Nê vovak tem ini Jelusalem ma iniḡ biḡ vovak tem injik avômalô Jelusalem pôpônô. Ma tem neja avômalô Jelusalem vi ba ini pik lomaloma. Ma avômalô loḡ buyaḡ tem nêyô nêḡmô Jelusalem ba neyabiḡ Jelusalem endeba ḡê loḡ buyaḡ iniḡ waklavôḡ anêḡ daḡ am.”

Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem endelêḡ
(*Mat 24:29-35; 13:24-31*)

25 * “Ma lavôḡiḡ tem êpôm wak lo ayôḡ ma vuliḡ. Ma ḡḡwêk budum tem injik ba pôk lôklala bomaḡ ba avômalô pik sapêḡ tem nedaḡô ba nêkô kambom anôḡ ba iniḡ auk tem ni mayaliv.

26 Ma nôḡm takatu ba hamô leḡ tem nedowaliḡ ba avômalô tem nêkô ba nemayak esak malaiḡ bêḡ atu ba tem imbitak pik.

27 *Ma wak êḡ ma tem thêlô nêḡê Anyô Anêḡ Nakaduḡ atu tem êyô êmô buliv ba êlêḡ imbiḡ anêḡ lôkliḡyak lôk anêḡ deda lôkmaḡiḡ.

28 Nômkaḡa takêḡ hadum ek imbitak ma numiḡ ba nôḡnêḡ malemim esak leḡ ek malê nena waklavôḡ Wapômbêḡ nêḡm môlô vê êḡjêk unim malaiḡ lêk habobo.”

* **21:24:** Sng 79:1; ALK 11:2 * **21:25:** Ais 13:10; Ese 32:7; Jol 2:31;
ALK 6:12-13 * **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; ALK 1:7

29 Ma Yisu hanan̄ abô lon̄ kapô te hadêñ thêlô aêntêk, “Lemimimbi esak alokwan̄ belen̄* lôk alokwan̄ vi imbiñ.

30 Ôyê nena alokwan̄ takêntêk habi ñauñ belap, êñ ma oyala nena wak mavi lêk habobo.

31 Ma aêñ iyom, môlô ôyê nôñ takêñ habitak, êñ ma noyala nena Wapômbêñ anêñ lon̄ lôklin̄yak tem êyô kethen̄.

32 “Yanan̄ avanôn̄ êndêñ môlô nena avômalô bôlôn̄ êntêk tem miñ nema ami denan̄ ma nôñ takêntêk sapêñ tem imbitak.

33 Pik lo leñ tem nêñ yak ba ni, ma don̄tom yenan̄ abô bute miñ hatôm nêñ yak ami.

34-35 “Môlô noyabiñ am. Anyô Anêñ Nakaduñ tem êlêm esak lon̄bô ba tem êpôm avômalô pik sapêñ. Môlô udum pik anêñ kobom ba unum wain̄ ba olô molo lôk lemimhikam hathak nômkama pik, ma wak êñ tem enja môlô kethen̄ êtôm gwasilim ba tem noson̄ kambom.

36 Aêñ ba wak nômbêñ intu ma môlô noyabiñ am lôklokwan̄ ba noten̄ mek ek Wapômbêñ nêñ môlô sa ek numiñ lôklokwan̄ ek nôñ takêntêk miñ hatôm imbuliñ môlô ami. Êñ ma môlô hatôm numiñ Anyô Anêñ Nakaduñ atu ma.”

37 Wak nômbêñ intu ma Yisu hadôn̄ avômalô hamô Wapômbêñ anêñ unyak mathen̄. Ma bôlôvôn̄ ma yani hathak hi hamô Dum Oliv.

38 Ma lôkbôk momañiniñ ma avômalô sapêñ ethak i unyak mathen̄ ek elan̄ô Yisu anêñ abô.

* 21:29: Abô Bômbôm ma “fik”. Nôñgô Mat 24:32.

22

Judas hanaŋ Yisu bêŋ

(Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Eyaŋ Polom Yis Mi lêk habobo ba thêlô elam waklavôŋ êŋ nena Hale Ba Hi.*

² Ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabunŋ êbôlêm lonŋondê ek nijik Yisu vônô ek malé nena thêlô êkô ek avômalô.

³*Ma Sadaŋ halôk Judas Iskaliot la. Yani ma nê ku lauminŋ ba lahavuju takatu te.

⁴ Yani hi ba hanaŋ abô haviŋ nê bêŋbêŋ êbôk da lôk unyak mathenŋ iniŋ sôp bidonŋ nena yani tem enaŋ Yisu bêŋ aisé?

⁵ Nê êŋ leniŋmavi ma thêlô evak abô ek nênem valuselenŋ êndêŋ yani.

⁶ Êŋ ma Judas halôk hathak thêlôninŋ abô ba hadum ek nêŋ Yisu êndôk thêlô bahenŋinŋ êndêŋ wak te atu ba avômalô miŋ êmô haviŋ Yisu ami.

Nê ku lokwanju épôpêk nôŋ

(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷*Waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Eyaŋ Polom Yis Mi hayô. Wak êŋ ma thêlô ik boksipsip nakaduŋ te vônô ek leniŋhabi waklavôŋ anêŋ athêŋ nena Hale Ba Hi.

* **22:1:** Sêbôk ba Wapômbêŋ hêv anêŋ aŋela atu ba idum ku injik anyô vônô ma hik nê Ijip iniŋ nali vônô. Ma donŋtom nê Israel esaba thalalenŋ hathak unyak abôlêk ba intu aŋela miŋ hik iniŋ nali ami. Yani hayê thalalenŋ ma hatak ma hale ba hi. * **22:3:** Jon 13:2,27

* **22:7:** Kis 12:1-27

8 Êᵇ ma Yisu hêv Pita lo Jon ba i ma hanaᵇ, “Mamu unu nôpôpêk nôᵇ waklavôᵇ Hale ba Hi ek alalô aᵇaᵇ.”

9 Ma thai enaᵇ hik Yisu liᵇ, “Yai napôpêk nôᵇ êᵇô êsê?”

10 Ma Yisu hanaᵇ hadêᵇ thai nena, “Odaᵇô. Mamu unu malak bêᵇ kapô ma tem nôpôm anyô te hawa ᵇaᵇ lôk uᵇ. Ma nosopa yani ba numbitak nôyô unyak atu ba yani habitak hayô ba hi.

11 Êᵇ ma nonaᵇ êᵇdêᵇ unyak anêᵇ alaᵇ nena, ‘Kêdôᵇwaga hanaᵇ hik o liᵇ nena unyak kapô atu ba yaᵇaᵇaᵇ nôᵇ waklavôᵇ Hale ba Hi imbiᵇ yaᵇaᵇ ᵇê ku hamô êsê?’

12 Êᵇ ma tem injik unyak kapô bêᵇ atu ba hêk vuliᵇ thô êᵇdêᵇ mamu. Unyak kapô êᵇ ma nôᵇkama sapêᵇ bôk hamô yôv. Ba intu nôpôpêk nôᵇ êᵇô loᵇ êᵇ.”

13 Êᵇ ma thai i ma êpôm nôᵇkama sapêᵇ hatôm atu ba yani hanaᵇ. Êᵇ ma thai êpôpêk waklavôᵇ Hale ba Hi anêᵇ nôᵇ.

*Yisu hêv polom lôk waiᵇ hadêᵇ anêᵇ ᵇê ku
(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)*

14 Wakma nejaᵇ nôᵇ hayô ma Yisu hayaᵇaᵇ nôᵇ hamô haviᵇ anêᵇ aposel.

15 Ma Yisu hanaᵇ hadêᵇ thêlô nena, “Ya vovaᵇ ek yaᵇaᵇaᵇ nôᵇ waklavôᵇ Hale ba Hi imbiᵇ môlô vêᵇ ka yaᵇaᵇ vovaᵇ.

16 Yahaᵇaᵇaᵇ avanôᵇ nena tem miᵇ yaᵇaᵇaᵇ nôᵇ êᵇtêk esak loᵇbô ami endeba waklavôᵇ Hale ba Hi injik anôᵇ êᵇᵇêk Wapôᵇmbêᵇ anêᵇ loᵇ lôkliᵇnyak am.”

17 Ma yani hawa waiᵇ lôk tase ma hêv lamavi ma hanaᵇ, “Noja ba nunum imbiᵇ am.

18 Yanaŋ êndêŋ mólô nena tem miŋ hatôm yanum waiŋ esak loŋbô ami endeba Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak êlêm am.”

19 Ma yani hawa polom te ma hêv lamavi ma haya ba hêv hadêŋ thêlô ma hanaŋ, “Êntêk ma yenaŋ vathiap atu ba yahêv ek nê mólô sa. Nundum aêŋ ek lemimimbi ya.”

20 Eyaŋ vêm ma hadum aêŋ hathak tase lôk waiŋ ma hanaŋ, “Êntêk ma tabô lukmuk atu ba yahavak hathak yenaŋ thalalen ba tem yaŋgasô ek nê mólô sa.

21 *Ma doŋtom odaŋô. Ôpatu ba tem enaŋ ya bêŋ lêk hayaŋ nô m havin ya.

22 Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu tem indum êtôm atu ba Wapômbêŋ bôk hanaŋ yôv, ma doŋtom alikakna. Malaiŋ bêŋ ek ôpatu ba hanaŋ yani bêŋ.”

23 Nê ku elañô abô êŋ ma thêlôda enaŋ hik i liŋ nena, “Opalê te tem indum nô m êŋ?”

24 *Ma Yisu anêŋ nê ku êkôki nena thêlônin opalê tem êtôm thêlônin anyô bêŋ êmô loŋ lôkliŋyak atu ba tem imbitak embeŋ yam.

25 *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô nena, “Avômalô daluk iniŋ kiŋ ethak ebam i ba ibuliŋ nê takatu ba êmô thêlô vibin. Ma nê lôk athêŋ lenin haviŋ avômalô nebam thêlô nena ‘Nê wapôm mavi’.

26 *Ma doŋtom mólô miŋ nundum aêŋ ami. Mólônim anyô lôk athêŋ indum êtôm anyô athêŋ mi. Ma mólônim anyô bêŋ indum ku êtôm anyô ku oyaŋ.

* 22:21: Sng 41:9; Jon 13:21-22

* 22:24: Luk 9:46

* 22:25:

Mat 20:25-27; Mak 10:42-45

* 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35

27 *Opalê te ma anyô bêñ, ôpatu ba halôk hamô ba hayañ nô m mena ôpatu ba hapôpêk nô m? Ôpatu ba halôk hamô ba hayañ nô m, aêñ e? Ma doñtom yahamô haviñ môlô hatôm anyô ku te.

28 “Môlô takatu ba malaiñ lomaloma habitak ma doñtom ô m ô haviñ ya denañ.

29-30 *Ma yahêv athêñ ‘kiñ’ hadêñ môlô hatôm wakamik hêv hadêñ ya ek môlô tem onğwañ nô m lôk nunum ñañ imbiñ ya ê m ô yenañ loñ lôkliñyak. Ma môlô tem nô tôm kiñ ek noyabiñ avômalô Israe l ôdôñ laumiñ ba lahavuju takatu.”

Yisu hanañ nena Pita tem enañ nena hathôñ yani paliñ

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Ma Yisu hanañ, “Saimon, Saimon, ondanô. Sadañ hanañ hik Wapômbêñ liñ ek yani êyôkwiñ môlô ê tôm lovak hayôkwiñ alokwañ te ek êñjê nena o lôklokwañ mena mi e?

32 *Ma doñtom lêk yahateñ mek yôv ek anê m hôêvhaviñ miñ nê m yak ami. Ma hole o liliñ, êñ ma ombatho môlôviyañ loñ.”

33 Ma doñtom Pita hanañ, “Anyô Bêñ, ya anyô lôklokwañ ba ya hatôm yamô koladôñ ba yama imbiñ o.”

34 Ma doñtom Yisu hanañ nena, “Pita, yanañ êndêñ o nena bôlôvôñ êntêk ma tale miñ halañ ami denañ, ma tem onañ ê tôm bôlôñ lô nena hôthôñ ya paliñ.”

Noja valuseleñ lôk vak ma biñ vovak

* 22:27: Jon 13:12-15 * 22:29-30: Mat 19:28 * 22:32: Jon 17:15

35 *Yôv ma Yisu hanañ hadêñ thêlô aêntêk, “Bôk yahêv mólô ba u ma miñ mólô owa valuselenj lôk vak lôk vemimkapô bokñgôp haviñ mólô ami. Wak êñ ma mólô nômkama mi e?”

Ma thêlô enañ, “Mi, hamô.”

36 Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Ma donjom lêk anêm valuselenj lôk vak hamô ma noja. Ma o biñ vovak mi, ma nêm anêm kwêv daim ek nêñêm vuli ma onja biñ vovak esak.

37 *Ek malê nena Wapômbên anêñ kapyã hanañ aêntêk, ‘Thêlô tem nêgê yani êtôm anyô kambom te.’ Abô êñ tem injik anôñ esak ya ma nômkama sapêñ atu ba hathak ya ma anêñ dañ tem êyô.”

38 Ma thêlô enañ, “Anyô Bêñ, nôngô yêlôaniñ biñ vovak ju êntêk hamiñ.”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yôv.”

*Yisu hateñ mek hamô Dum Oliv
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Yisu hatak Jelusalem ma hi Dum Oliv hatôm hathak hadum, ma ñê ku esopa yani.

40 Yisu hayô loñ êñ ma hanañ hadêñ thêlô nena, “Noten mek ek miñ nôñêm yak ba nundum kambom ami.”

41 Ma hatak thêlô ba hi daim dokte. Ma halek vadôñ lêlô ma hateñ mek aêntêk,

42 “Wakamik, lemhaviñ nêm tase êntêk vê êñjêk ya, ma nêm vê. Ma donjom miñ osopa yenañ yalenhaviñ ami. Mi, osopa oda anêm lemhaviñ.”

43 Ma añela te anêñ leñ hayô ek yani ma havatho yani loñ.

* 22:35: Luk 9:3; 10:4 * 22:37: Ais 53:12

44 Yisu kapô malainj kambom ba hateŋ mek lôklokwanj ba vovanik hatektek halôk pik hatôm thalalenj.

45 Yani hateŋ mek yôv ma haviyô haminj ma hi hadêŋ anêŋ nê ku ma hayê thêlô êk sôm ek malê nena thêlôninj kapôlôninj malainj kambom.

46 Ma hanaŋ hadêŋ thêlô, “Môlô ôêk sôm eka? Numbiyô notenj mek ek minj nônmêm yak ba nundum kambom ami.”

Thêlô evalonj Yisu

(Mat 26:47-56; Mak 14:43-52; Jon 18:1-11)

47 Yisu hanaŋ abô denaŋ ma avômalô bêŋ anôŋ êyô. Ôpatu ba elam nena Judas, yani ma nê ku lauminj ba lahavuju takatu te, intu halom thêlô ba êlêm. Yani hayô ek indinju Yisu,

48 ma doŋtom Yisu hanaŋ hik ôpêŋ linj aêntêk, “Judas, hudum ek undinju Anyô Anêŋ Nakaduŋ atu ek onanj yani bêŋ e?”

49 Êŋ ma nê ku eyala nôm atu ba tem imbitak ba intu enaŋ, “Anyô Bêŋ, yêlô nanjik thêlô esak binj vovak e?”

50 Êŋ ma thêlôninj anyô te hale anyô bêŋ habôk da anêŋ anyô ku te limbuk vianôŋ vé.

51 Ma Yisu hayê ma hanaŋ, “Dô.” Ma hatak banj hayôhêk ôpêŋ limbuk ma habitak mavi hathak lonjô.

52 Êŋ ma Yisu hanaŋ hadêŋ nê bêŋbêŋ êbôk da lôk unyak mathenj ininj sôp bidonj lôk nê bêŋbêŋ takatu ba êlêm ek nebalonj yani aêntêk, “Ya ma anyô kambom anôŋ ba intu owa binj vovak lôk okdiba ba ôlêm ek nobalonj ya e?”

53 Aisê? Wak nômbêḡ intu ma yahamô unyak mathenḡ anêḡ piklêvôḡ havinḡ môlô ma minḡ ovalonḡ ya ami eka? Ma donḡtom lêk ma momanjinḡ hayabinḡ pik ba intu môlônim waklavôḡ.”

Pita hanaḡ nena yani hathôḡ Yisu palinḡ

(Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18,25-27)

54 *Ma evalonḡ Yisu ba ewa ba i êyô anyô bêḡ habôk da anêḡ unyak. Ma Pita hasopa havenḡ yam ma donḡtom havenḡ daim dokte.

55 Anyô doho ebanḡ atum hamô unyak êḡ anêḡ badêḡ kapô, ma Pita hi halôk hamô havinḡ thêlô.

56 Pita hamô atum deda ma avi ku te hatitinḡ yani ma hanaḡ, “Anyô êntêk ma hathak hamô havinḡ Yisu.”

57 Ma donḡtom Pita hanaḡ, “Livôḡ, yahathôḡ ôpêḡ palinḡ.”

58 Kasana ma anyô yaḡ hayê yani ma hanaḡ, “O ma nê takatu ininḡ anyô te.”

Ma donḡtom Pita hanaḡ, “Mi anôḡ.”

59 Yani hamô hatôm wakma te ma anyô yaḡ hanaḡ lôklokwanḡ hathak lonḡbô nena, “Avanôḡ binḡ, yani ma anyô Galili te. Aêḡ ba yani ma Yisu anêḡ anyô ku te.”

60 Ma Pita hanaḡ, “Aiyanḡ, yahathôḡ anêm abô palinḡ!” Pita hanaḡ denaḡ ma tale halaḡ.

61 Ma Anyô Bêḡ hik i liliḡ ma hatitinḡ Pita ma Pita lahabi anêḡ abô atu ba hanaḡ, “Tale minḡ halaḡ ami denaḡ ma tem onanḡ êtôm bôlôḡ lô nena hôthôḡ ya palinḡ.”

62 Êḡ ma Pita hale yainḡ ma lahiki ba halaḡ bêḡ.

* 22:54: Mak 14:53-54

*Ik Yisu lôk emalik hathak
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)*

⁶³ Nê takatu ba evalonj Yisu enañ abôma hathak yani ma ik yani.

⁶⁴ Thêlô ivuliv thohavloma sinj ma ik yani ba enañ nena, “O plopet te ma onañ nena opalê intu hik o?”

⁶⁵ Ma enañ abô kambom lomaloma hadêñ yani havinj.

*Enañ Yisu bêñ haminj Israêl ininj nê bêñbêñ
maleninj*

(Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Haviyô hayañ ma avômalô Israêl ininj nê bêñbêñ ethak donjom ek elañô abô. Nê bêñbêñ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabunj êmô. Ma thêlô ewa Yisu ba enañ hik yani linj,

⁶⁷ * “Onañ êndênj yêlô nena o ma Mesia e?”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô nena, “Yanañ abô êñ êndênj môlô, êñ ma môlô tem minj nôñêmimbij ami.

⁶⁸ Ma yanañ injik môlô linj, ma tem minj môlô nonañ viyañ ami.

⁶⁹ *Ma donjom yaô ma Anyô Anêñ Nakadunj atu tem êyô êmô Wapômbêñ lôklokwanj anêñ banj vianônj êtôm wak nômbêñ intu sapêñ.”

⁷⁰ Ma thêlô sapêñ enañ hik yani linj, “Aêñ ba oda ma Wapômbêñ anêñ Nakadunj e?”

Ma Yisu hanañ hadêñ thêlô, “Môlôda oyala ba onañ.”

⁷¹ Êñ ma thêlô enañ, “Aisê ka alalô leninj havinj nadañô abô doho imbij? Yani hanañ yanida bêñ ba alalô lêk alañô yôv.”

* 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56

23

Enañ Yisu bêñ hamin Pailat ma

(Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Ma nê bêñbêñ takatu iviyô ma ewa Yisu ba i ek Pailat.

² Êñ ma enañ yani bêñ aêntêk, “Ôpêntêk habulin yêlôaniñ avômalô. Yani hadô môlô Lom noyabin yêlô ba hanañ ek miñ nêñêm takis êndêñ Sisa ami. Ma hanañ nena yani ma Mesia. Mesia anêñ ôdôn nena kiñ.”

³ Ma Pailat hanañ hik Yisu liñ, “O ma avômalô Israeñ inin kiñ e?”

Ma Yisu hanañ nena, “Intu êñ, hatôm intu honañ.”

⁴ Êñ ma Pailat hanañ hadêñ nê bêñbêñ êbôk da lôk avômalô nômbêñ atu nena, “Miñ yahapôm yani anêñ kambom la ami.”

⁵ Ma donjom enañ lôklokwan nena, “Yani hadôn avômalô ba halela inin auk haven Judia lôkthô. Môn hêk Galili aleba hayô loñ êntêk.”

⁶ Pailat halañô abô êñ ma hanañ hik thêlô liñ, “Ôpêñ ma anyô Galili e?”

⁷ *Pailat halañô nena Yisu halêm anêñ Galili, êñ ma hêv yani hi hadêñ Helot ek malê nena yani hayabin loñ êñ. Wak êñ ma Helot hamô Jerusalem havin.

⁸ Ma Helot hayê Yisu ba lamavi bêñ anôn. Yani bôk halañô abô hathak Yisu ba lahavin êñjê yani ma donjom mi aleba lêk hayê ma lahavin Yisu indum lavônin te ek yani êñjê.

* 23:7: Luk 3:1

⁹ Ba intu Helot hanaŋ hik Yisu liŋ bêŋ anôŋ, ma doŋtom yani bônôŋ iyom.

¹⁰ Ma nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê lôkauk hathak abô balabuŋ takatu ba imiŋ loŋ êŋ enaŋ abô lôklokwaŋ ba ibi yani liŋkupik hathak abô lomaloma.

¹¹ Êŋ ma Helot lôk anêŋ nê vovak ewa kiŋ anêŋ kwêv thalaleŋ daim te ma ik hathak Yisu ma enaŋ abôma ba emalik hathak yani. Vêŋ ma Helot hêv yani ba hi ek Pailat hathak loŋbô.

¹² Bôk Helot lo Pailat êpôlik hathak i, ma doŋtom lêk ma thai ibitak nê môlô.

Pailat hanaŋ ba ik Yisu hathak a

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:38-19:16)

¹³ Yôv ma Pailat halam nê bêŋbêŋ êbôk da lôk nê bêŋbêŋ lôk avômalô ba ethak doŋtom.

¹⁴ Ma hanaŋ, “Môlôwa anyô êntêk halêm hadêŋ ya ma môlô onaŋ nena anyô êntêk hanaŋ abôyaŋ hadêŋ avômalô ek thêlô nêndô Lom eyabiŋ thêlô. Ma môlô ômô ma yahanaŋ hik ôpêŋ liŋ hathak nôŋ takêŋ. Yôv ma môlô odaŋô. Miŋ yahapôm ôpêntêk anêŋ kambom takatu ba môlô onaŋ yani bêŋ hathak ami.

¹⁵ Ma Helot anêŋ auk aêŋ iyom ba intu hêv ôpêntêk halêm hadêŋ alalô hathak loŋbô. Odaŋô. Anyô êntêk miŋ hadum kambom te ek yanaŋ nena nijik yani vônô ami.

¹⁶⁻¹⁷ Aêŋ ba yambali yani ma yatak yani ba ni.”*

* **23:16-17:** Nê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Luk hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Kobom te hamô Jerusalem aêntêk, “Hanaŋ aêŋ ek malê nena waklavôŋ nôŋ bêŋ êŋ anêŋ sondabêŋ tomtom ma hêv anyô koladôŋ te vê ba hi hadêŋ i”.

18 Ma donptom avômalô sapêᶇ elam kaêk lôklala aêntêk, “Nijik ôpêntu vônô ma netak Balabas ba êlêm êndêᶇ yêlô.”

19 (Balabas ma ôpatu ba hik vovak hadêᶇ gavman Lom hamô Jelusalem kapô ba hik anyô te vônô ba êdô yani hamô koladôᶇ.)

20 Yôv ma Pailat hadum ek etak Yisu ba ni. Êᶇ ma yani halam hadêᶇ avômalô hathak loᶇbô.

21 Ma donptom thêlô elam lôbôlôᶇ aêntêk, “Nijik vônô esak a! Nijik vônô esak a!”

22 Yôv ma Pailat hanaᶇ bôlôᶇ te lô hadêᶇ thêlô nena, “Eka? Yani hadum malê kambom? Ôdôᶇ te miᶇ hamô ek yaᶇgik yani vônô ami. Aêᶇ ba tem yambali yani ma yatak yani ba ni.”

23 Ma donptom thêlô lôklokwaᶇ kambom ba elam kaêk nena Pailat injik Yisu esak a. Thêlôninᶇ kaêk êᶇ ma bêᶇ anôᶇ ba Pailat halanô.

24 Aêᶇ ba Pailat hasopa thêlôninᶇ abô

25 ba hatak Balabas hadêᶇ thêlô ma hêv Yisu hadêᶇ ᶇê vovak hatôm ininᶇ leninᶇhavinᶇ.

Ik Yisu hathak a

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26 Thêlô ewa Yisu ba i ma êpôm anyô Sailini te halôk loᶇôndê ba anêᶇ athêᶇ nena Saimon. Yani halêm anêᶇ loᶇ buyaᶇ ba hadum ek ni Jelusalem. Ma ᶇê vovak evaloᶇ yani ba êv Yisu anêᶇ a ba hawa ba havenᶇ Yisu yam.

27 Ma avômalô bêᶇ anôᶇ evenᶇ Yisu yam, lôk avi doho elañ asêᶇ malêᶇ ba evenᶇ yani yam.

28 Ma donptom Yisu hik i liliᶇ ma hanaᶇ hadêᶇ thêlô aêntêk, “Môlô avi Jelusalem, miᶇ nodañ ek ya ami. Mi, nodañ ek amda lôk nalumi.

29 *Odanô, malainj bêñ tem êyô ma tem avômalô nenanj aêntêk, ‘Avi yamu atu ba avômena mi lôk minj bôk êv sum ami, thêlô nêmo mavi ek malê nena ininj avômena minj hatôm nêpôm vovanj ami.’

30 *Wak êñ ma avômalô tem nenanj êndênj dum-lolê nena, ‘Upu ba usivunj yêlô.’ ”

31 Ma Yisu hananj abô loñ kapô te aêntêk, “Lêk ma idum kambom hadênj alokwanj lôkmala ma tem nindum malê êndênj alokwanj kapok?”

32 Ma thêlô ewa anyô kambom ju havinj ek nijik vônô imbinj Yisu.

33 Thêlô i êyô loñ te ba anênj athênj nena Lenkadôk Lokwanj. Loñ êñ ma thêlô êthôkwênj Yisu lôk anyô kambom ju atu hathak a. Êthôkwênj yanj haminj Yisu banj vianônj ma yanj haminj banj vikenj.

34 *Ma Yisu hananj, “Wakamik, nêmo thêlôninj kambom vê ek malê nena thêlô êthônj palinj ba idum.” Vêmo ma nê vovak ibi valu ek nêgê nena opalêla intu tem neja anênj kwêv lo sôp.

35 *Avômalô iminj ba êyê iyom. Ma nê bêñbênj ibi yani liling ba enanj, “Yani bôk hêv avômalô vi bulubinj. Yani ma Mesia, ôpatu ba Wapômbênj bôk hatak yôv ek nêmo avômalô bulubinj, êñ ma nêmo yanida bulubinj.”

36 *Ma nê vovak êyô havinj ba enanj abôma ma êv wainj maninj hadênj yani.

37 Ma enanj, “O ma avômalô Israêl ininj kinj e? Êñ ma nêmo oda bulubinj.”

38 Ma eto abô te haminj Yisu vulinj aêntêk,

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; ALK 6:16 * 23:34: Sng 22:18; Ais 53:12 * 23:35: Sng 22:7-8 * 23:36: Sng 69:21

AVÔMALÔ ISLAEL ININ KIN

³⁹ Anyô kambom ju atu ba êthôkwêḡ havinḡ Yisu ma yanḡ hanaḡ abôma hadêḡ Yisu nena, “O ma Mesia e? Êḡ ma nêḡm oda bulubinḡ lôk yai imbinḡ.”

⁴⁰ Ma donḡtom yanḡ halanḡ abô êḡ ma hathanḡ yanḡ êḡ ba hanaḡ, “Alalô tem nama ba minḡ hôkô ek Wapômbêḡ ami e?”

⁴¹ Alai adum kambom bêḡ anôḡ ba intu êḡv vovanḡ hadêḡ alai, ma donḡtom ôpêntêk ma minḡ hadum kambom te ami.”

⁴² Êḡ ma hanaḡ, “Yisu, hôyô anêḡm lonḡ lôklinḡyak ma lemimbi ya.”

⁴³ Ma Yisu hanaḡ, “Yanaḡ avanôḡ êndêḡ o nena yaô ma tem ôḡmô imbinḡ ya êḡmô malak lenḡ.”

*Yisu hama**(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)*

⁴⁴⁻⁴⁵ *Habobo waklêvôḡ binḡ ma momanḡininḡ hayô pik sapêḡ vov ba hêk aleba hayô 3 kilok. Ma sôp bêḡ atu ba êthôkwêḡ haminḡ unyak mathenḡ kapô hapup hi luvi.

⁴⁶ Ma Yisu halam kaêk lôklala nena, “Wakamik, oyabinḡ yadahôlônḡ.” Yani hanaḡ aêḡ ma auk habitak ba hi ma hama.

⁴⁷ Anyô vovak laik hayê nôḡm êḡ ma yani habô Wapômbêḡ anêḡ athêḡ ba hanaḡ, “Avanôḡ binḡ, ôpêntêk ma anyô thêthônḡ mavi.”

⁴⁸ Ma avômalô takatu ba ethak donḡtom ba iminḡ ek êyê, thêlô êyê nôḡm êḡ ba kapôlônḡinḡ malainḡ kambom ba ik binḡ daluk ba êḡvôi.

* **23:44-45:** Hib 6:19-20; 10:19-20

49 Ma donjom Yisu anêᅇ avômalô sapêᅇ lôk avi takatu ba evenᅇ haviᅇ yani hêk Galili ba êlêm imiᅇ daim dokte ma êyê nôᅇ takatu ba habitak.

Elav Yisu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Josep ma anyô Alimatia te anêᅇ Judia. Yani hayabiᅇ waklavôᅇ atu ba Wapômbêᅇ anêᅇ loᅇ lôkliᅇyak tem êlêm pik. Yani ma anyô thêthôᅇ mavi te ma Sanhedlin iniᅇ anyô bêᅇ te. Ma miᅇ halôk hathak Sanhedlin iniᅇ auk atu ba ik Yisu vônô ami.

52 Ba intu hi hadêᅇ Pailat ma hananᅇ hik liᅇ ek enja Yisu anêᅇ kupik.

53 Êᅇ ma hawa Yisu liᅇkupik vê ma havuliv siᅇ hathak sôᅇ, ma hawa ba hi hadô hêk siô lukmuk atu ba ekolop valu ba abyanᅇ ek nedav ᅇᅇ ᅇama êndôk. Ma miᅇ bôk êdô anyô ᅇama la hêk ami.

54-55 Avi takatu ba esopa Yisu hêk Galili ba êlêm, ma esopa Josep ba i êyê valu abyanᅇ atu ba êdô Yisu hêk. Wak êᅇ ma waklavôᅇ atu ba avômalô Israeᅇ nêᅇpêk i ek nêᅇ Sabat.

56* Aêᅇ ba avi takêᅇ i iniᅇ unyak ma êᅇpêk nôᅇ ôv mavi lôk nôᅇ lêᅇlêᅇ. Sabat hayô ma ewa lovak hatôm balabuᅇ hananᅇ.

24

Yisu haviyô hathak loᅇbô

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Sonda êᅇ anêᅇ wak te môᅇ anêᅇ lôkbôk mo-
maᅇiniᅇ ma avi ewa nôᅇ ôv mavi takatu ba bôk
epesaᅇ yôv ba i siô.

* 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14

2 Thêlô êyô ma êyê valu atu ba hamô lôv abôlêk lêk ibubi hi hamô dan.

3 Ma thêlô ibitak êyô kapô, ma donjom thêlô miñ êpôm Anyô Bêñ Yisu anêñ kupik ami.

4 Ma thêlô lenjñhabi bêñ anôñ imiñ denañ ma kethêñ oyañ ma anyô ju lôk kwêv thapuk hatôm damak hêv imiñ haviñ thêlô.

5 Êñ ma avi takêñ êkô ba êkôm ba êyê pik. Ma donjom thai enañ hadêñ thêlô aêntêk, “Aisê ka môle ôlêm ôbôle anyô lôkmala havenñ nê ñama iniñ loñ?”

6 *Yani miñ hêk loñ êntêk ami, ma yani lêk haviyô yôv. Ma môle lemimbi abô sêbôk ba yani hanañ hadêñ môle hêk Galili.

7 Yani hanañ aêntêk, “Tem nêñêm Anyô Anêñ Nakadunñ atu êndôk nê kambom bahenñ ba nijik yani vônô esak a ma êtôm wak lô ma tem imbiyô esak loñbô.”

8 Êñ ma thêlô lenjñhabi abô êñ.

9 Êñ ma thêlô etak siô ba êvôi ma enañ abô takêñ sapêñ hadêñ nê ku laumiñ ba lahavute lôk avômalô vi atu ba êmô haviñ.

10 Avi takêñ te ma Malia anêñ Magadala, ma Joana lo Jems anêñ talêbô Malia, lôk avi doho haviñ.

11 Ma aposel elañô avi takêñ iniñ abô ba eson nena enañ abô molo la ba miñ êvhaviñ ami.

12 Ma donjom Pita haviyô ma halanviñ ba hi siô ma hakôm ba hayê sôp iyom hamô. Yôv ma yani hale hi anêñ unyak hathak loñbô ma lahabi bêñ anôñ hathak nôm takatu ba lêk habitak.

* 24:6: Luk 9:22

*Yisu hapôm anyô lokwanju halôk lojôndê
(Mak 16:12-13)*

¹³ Wak êᶇ iyom ma anyô ku ju i malak Emeus. Loᶇ êᶇ hamô daim dokte hatôm 11 kilomita ek Jelusalem.

¹⁴ Thai evenᶇ lojôndê ba i ma enaᶇ hathak nôᶄ takatu ba habitak.

¹⁵ Thai enaᶇ abô bêᶇ anôᶇ, ma Yisu da halêm haveᶇ haveᶇ thai,

¹⁶ ma doᶇtom Yisu hik thai maleᶇ loᶇ ba miᶇ eyala yani ami.

¹⁷ Ma yani hanaᶇ hik thai liᶇ, “Mamu onaᶇ malê?”

Êᶇ ma thai imiᶇ ma idum hatôm thai elañ.

¹⁸ Anyô yaᶇ anêᶇ athêᶇ nena Kelopas hanaᶇ hik yani liᶇ, “Êê, avômalô Jelusalem sapêᶇ eyala nôᶄ atu ba lêk habitak hêk loᶇ êntêk, ma hoveᶇ êsê ba miᶇ hoyala ami?”

¹⁹ Ma Yisu hanaᶇ hik thai liᶇ, “Malê?”

Ma thai enaᶇ hadêᶇ yani nena, “Nôᶄ takatu ba habitak hapôm Yisu anêᶇ Nasalet. Yani ma plopet te ba hadum ku bêᶇbêᶇ ba anêᶇ abô ma lôkliᶇyak kambom hamiᶇ Wapômbêᶇ ma lôk avômalô sapêᶇ maleᶇiᶇ.

²⁰⁻²¹ *Ma yêlô leᶇiᶇhabi nena Yisu ma Mesia atu ba Wapômbêᶇ hêv ek nêᶄ Israêl vê êᶇjêk iniᶇ malaiᶇ. Ma doᶇtom alalôaniᶇ ᶇê bêᶇbêᶇ lôk ᶇê bêᶇbêᶇ êbôk da enaᶇ yani bêᶇ hadêᶇ Lom iniᶇ anyô bêᶇ ba halôk hathak iniᶇ abô ba intu ik vônô hathak a. Ma lêk ma wak te lô.

* **24:20-21:** Luk 19:11; Ap 1:6

22 Ma yêlôaniņ avi doho elela yêlôaniņ auk. Hadêņ lôkbôk momaņiniņ ma thêlô i siô

23 ma miņ êpôm Yisu anêņ kupik ami. Ma thêlô êvô êlêm ma enaņ nena thêlô êyê wêņ aņela doho ba enaņ nena Yisu hamô lôkmala.

24 *Ma yêlôaniņ anyô doho i siô ma êyê nôm takenġ hatôm atu ba avi enaņ, ma donġtom thêlô miņ êyê Yisu ami.”

25 Ma Yisu hanaņ hadêņ thai nena, “Mamu nê auk mi lôk kapôlômim pulusikna ba intu miņ ôêvhaviņ plopet iniņ abô ami!

26 *Thêlô bôk enaņ yôv nena Mesia tem enja vovaņ takêņ vêm ka tem enja anêņ athêņ lôkmaņgiņ ênjêk leņ.”

27 *Vêm ma yani hawa Wapômbêņ anêņ abô takatu ba bôk eto hathak yanida sa hadêņ thai. Môņ ma hanaņ hathak Mose anêņ kapya vêm ma plopet sapêņ iniņ abô takatu ba bôk eto hathak yani haviņ.

28 Ma thêlô êyô malak Emeus ma Yisu hadum ek ni thêthô.

29 Ma donġtom thai enaņ lôklokwaņ, “Lêk yaņsiņ habôk ba tem bôlôvôņ ba dô ma ômô imbiņ yai.” Êņ ma yani hi unyak kapô ek ênjêk imbiņ thai.

30 Yôv ma thêlô êmô ek nejaņ nôm ma yani hawa polom ba hêv mek ma haya ba hêv hadêņ thai.

31 Thai êyê ma maleņ hakyav ba eyala yani. Ma kethêņ oyaņ ma yani mi.

32 Ma thai enaņ hadêņ i nena, “Êê, avanôņ biņ. Alai avenġ loņôndê ma yani hik Wapômbêņ

* 24:24: Jon 20:3-10 * 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sng 22:1-21;

anêḡ abô thô ba alaianiḡ kapôlôḡniḡ hatôm atum hathaḡ.”

³³ Ma bôlôḡ doḡtom ma thai etak loḡ êḡ ma ele i Jelusalem hathak loḡbô. Thai êyô ma êpôm ḡê ku laumiḡ ba lahavute lôk anyô doho ethak doḡtom haviḡ ba êmô.

³⁴ *Ma thêlô enaḡ hadêḡ thai aêntêk, “Avanôḡ biḡ nena Anyô Bêḡ haviyô hathak loḡbô ba yani hik i thô hadêḡ Saimon.”

³⁵ Yôv ma anyô ju êḡ enaḡ nôḡ takatu ba hapôm thai halôk loḡḡndê lôk polom atu ba yani haya, êḡ ma thai eyala nena Yisu.

Nê ku êyê Yisu hathak loḡbô

(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Nê ku enaḡ abô êmô denaḡ ma Yisu hamiḡ thêlô malêvôḡ ma hanaḡ, “Môlô kapôlômim êḡḡêk labali!”

³⁷ *Ma thêlô esonḡ nena ḡḡok anyô dahô ba êkô kambom.

³⁸ Ma doḡtom Yisu hanaḡ, “Môlô osonḡ ba unim auk hêv yak eka?”

³⁹ Ôḡḡo yabahaḡ lo yaveḡ. Yada êḡ êntêk ba nobalonḡ yalenḡviḡkupik. Ma ḡḡok liḡkupik mi, ma doḡtom yenaḡ ma hamô.”

⁴⁰ Êḡ ma Yisu hik va lo baḡ thô hadêḡ thêlô.

⁴¹ Thêlô êyê yani ma lenḡḡmavi, ma doḡtom thêlôniḡ auk mayaliv ba miḡ êvhaviḡ ami. Êḡ ma Yisu hanaḡ, “Nôm doho hamô e?”

⁴² Êḡ ma êv alim êbôk kabuk te vi,

⁴³ ma yani hawa ba hayaḡ ma thêlô êyê.

* 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mat 14:26

44 *Ma Yisu hanaŋ hadêŋ thêlô, “Bôk yahamô lôkmala haviŋ môlô, ma yahanaŋ nena abô takatu ba bôk eto hathak ya ba hêk Mose anêŋ Abô Balabuŋ lôk Kapy a Plopet ma Kapy a Yen tem injik anôŋ.”

45 Ma yani hik iniŋ auk liŋ ek neyala Wapômbêŋ anêŋ kapy a

46 ba hanaŋ, “Wapômbêŋ anêŋ kapy a hanaŋ nena Mesia tem enja vovaŋ ba ema ma êtôm wak lô ma tem imbiyô ênjêk nê ŋama iniŋ loŋ esak loŋbô.

47 Ma esak anêŋ athêŋ ma tem nenaŋ êndêŋ nê Jelusalem lôk Israe l ma avômalô loŋ buyaŋ sapêŋ nena nede kapôlôŋiŋ liliŋ ek Wapômbêŋ nê m iniŋ kambom vê.

48 *Môlô lêk ôyê nô m takêŋ yôv ba intu nonaŋ lôkthô bêŋ.

49 *Odaŋô! Tem yanê m nô m atu ba Wakamik bôk havak abô ek nê m êyômô môlô. Aêŋ ba nô mô Jelusalem endeba lôklokwaŋ anêŋ leŋ êndôk êyômô môlô am.”

*Yisu hathak leŋ ba hi
(Mak 16:19-20; Ap 1:9-12)*

50 Ma Yisu halom thêlô ba hi hayô Betani iniŋ loŋ ma hêv baŋ liŋ ba hêv mek hadêŋ thêlô.

51 Hêv mek denaŋ ma hatak thêlô ma ewa yani hathak leŋ ba hi.

52 Êŋ ma thêlô êbô yani ma ele i Jelusalem lôk leŋiŋmavi bêŋ anôŋ.

* 24:44: Luk 9:22
14:16; 15:26; Ap 1:4

* 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8

* 24:49: Jon

⁵³ Ma wak nômbêᶇ intu sapêᶇ ma êbô Wapômbêᶇ êmô unyak mathenᶇ.

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini
copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a